

Tartalomjegyzék

Előszó: Az utolsó szó jogán

1. Apulenko'
 2. Petőfi Sándor kétszer
 3. Nagydolgozat
 4. Sasfészek
 5. Barnabás
 6. Így feleltem
 7. Így vizsgáztattam
 8. Aeneas avagy óneasz
 9. Táltosképző
 10. Kurácsi
 11. Equus
 12. Katona dolog
 13. Complexus papaveris
 14. Így bűvészkedtem
 15. Ottó
 16. Szomjuság
 17. Koccanás
 18. Előadás két szőlőmbar
 19. Rigmusgyakorlatok
 20. Reflex prózára, verse
 21. Kupós
 22. Küklopszok
 23. Róza néni
 24. Pali bácsi
- } még nincs, de később

Andrásfai Béla
BIZARR ÉLMÉNYEIM

Előszó: Az utolsó szó jogán

Még jóval az aktuális időpont előtt meg-
ke'rdestem Judit lányomat, mit szeretne kap-
ni névnapjára. Tudtam, hogy kívánságával
kímélni fogja nyugdíjas pénztárcámat, amely
már amúgy is úgy néz ki, mintha böhönc
üthenger ment volna át rajta. Látta ő is,
viszont észrevette, hogy - önkormányzatunk
kedvenc jelzőjével elve - szép korban elleve
agyam és írói vénám még duzzadozik. Leca-
pott rám:

- Apa, sok érdekes élményedet számtalan-
szor meséltettük el veled. Azt kérem, írd le
ezeket.

- Oh sokszor hallottátok, te is, Eszter is
szórol - sóra tudjátok. Föl fogalmaztok, írjátok
le ti-, kapcsold be ösztönösen a védekező rendszerem.

- De apa, csak te tudod "úgy" elmondani
és leírni.

- Legalább két évig tartana, míg azt a
20-22 történetet leírnám. Névnapodra nem
jövök össze.

Így aztán más tollával öleskedő könyvet
nyújtottam át Juditnak névnapjára.

A fülembé ültetett bogár azonban folyton azt zümmögte, hogy „csak el kell kerdeni”. Legfőként, és egyúttal azt tervezem, hogy minden ünnepélyes alkalomra megírok egy-egy történetet.

Trásonmmal személyiségi jogokat sérthetek, esetleg per is várhat rám. Isten tudja, megélem-e az ítélethirdetést itt a Földön (odaíent biztosan), óvatos ember vagyok, leírom ma' most, amit az utolsó szó jogán mondane'k.

- Tisztelt Bíróság! A leírt élményeim mind igaz történetek, legfőkébb a dialógusokat csiszoltam olvasóimhoz alkalmasabb formára. A szereplő személyeken, helyszíneken alig változtattam. Réisben nem is tehettem, mert egybeest a név is épült a történet, másrészt mindig így meséltem el gyermekeimnek. Bünyöségemet elismerem. Kérem a tisztelt Bíróság elősorban lányaimmal, mint felbujtókkal Szembenni jóindulatát. Saját mentégemre csupán vasi-gyötrári tájszóla'stan elmondott sirversem szolgálhat:

Idájig virgome vót,
innejtü meg ma' hót.

1. Apulenkó

Vagány, bátor, sportember. Kitűnően teniszezett, örülteként vezette a CK-4213 frsz. trabantját. Ám, ha pártbeli előjárója szólította meg, megszeppent gyermek módjára viselkedett, hangját visszafogta, alázatos tisztelettel szólt elvtársához, de óvatosan viselkedett egyenrangúval szemben is. Gyanítom, hogy pártja révén jutott budapesti lakáshoz az 1960-as években. Debrecenből jött. Ő is, felesége is matek tanár volt, mindketten a Műegyetemen kaptak állást; Horváth Béla a Gépészkar, felesége, Ircsi pedig a Villamoskari Matek Tanszéken. Ircsi gyakorlatot vezetett az előadásomhoz, innen ered a barátkozásom velük. Többször megfordultam náluk, néha bridzseztünk is. Béla sportos vagányságának és pártvonalon feltűnő szervilitásának groteszk ötvözete mindig bökte a csőrömet. Megbántani nem akartam, hiszen nagyon kedveltek engem. Fintoraimra nem reagált. Szörmentén elhullajtott célzásaimat könnyed sasszéval kikerülte. Elneveztem, amolyan oroszosan, apulenkónak, hátha mond rá valamit, amibe beleköthetek. Kedvesen reagált: ettől kezdve ő is apulenkónak szólított engem. Béla – Béla. Szóval nem találtam rajta fogást, míg a Kisördög segítségemre nem jött.

Egyik este unatkoztam. Dolgozni már nem akartam, lefeküdni meg korainak tűnt; gondoltam, átugrom apulenkóékhoz. Már tárcsáztam is a telefonszámukat.

- Halló, itt Horváth Béla.

Anélkül, hogy közeledtét éreztem volna, már belém is bújt a Kisördög, a hangomat is teljesen elváltoztatta:

- Jó estét kívánok Horváth elvtárs; itt a Belügyminisztériumból Bagó alezredes beszél.

- Parancsoljon alezredes elvtárs.

- Nézze Horváth elvtárs, egy nagyon kényes ügy kiderítése érdekében fontos volna tudnunk, hol tartózkodott ön, tíz nappal ezelőtt, csütörtökön este 6 és 8 óra között.

- Várjunk csak... talán...

E tétovázó hang felbőszített; felemeltem a hangomat és gyorsítottam a beszédemet.

- Csak tudja, hol volt! Válaszoljon pontosan, ne találgasson!

- Azt hiszem...

- Nem arra vagyunk kíváncsiak – csaptam le rá immár dühösen –, mit hisz, az igazságot akarjuk kideríteni! Pontosán!

- Igen, alezredes elvtárs, az egyetemen tartózkodtam – jött a válasz most már meggyőzőbben.

- Biztosan állítja, Horváth elvtárs?

- Igen.

- Mit csinált ott?

Serkentő magatartásom csúcsra járatta apulenkó agyműködését, határozott, gyors válasz érkezett:

- Csütörtökön este fél 6-tól konzultációm volt az egyetemen az első éves esti tagozatos hallgatókkal.

A Kisördög, ahogy jött, távozott. Saját hangomat is visszaadta.

- Nézd, apulenkó, ha már ilyen meggyőzően tudsz válaszolni, hadd tegyek fel még egy kérdést: átugorhatok most hozzátok? Iszunk egyet a nagy ijedtségre.

Szinte hallottam a szívről lepottyanó kő koppanását; lassan, lágyan, szinte bugyborékkolt belőle a megkönnyebbülés:

- Te, apulenkó! Hú, de behúztál a csőbe! Meglásd, visszakapod tőlem; nem is számítasz rá!

Meglátogattam őket, huncutságomon jól kacarásztunk, majd bridzseztünk egy órácskát.

Teltek, múltak a napok, vártam a visszavágót. Minden szokatlan jelet értékeltem, nem húzódik-e meg mögöttem apulenkó pengéje. Eltelt talán 2-3 hónap is. Semmi.

Akkoriban még Karácsony és Szilveszter között is vizsgáztattunk. December 29-én, az év utolsó előtti munkanapján délelőtt is akadt vizsgázóm.

Úgy déli 1 óra tájt átmentem a menzára ebédelni. Önkiszolgáló rendszerben topogtam a megrakott tálcámmal és körülnéztem, melyik asztalhoz ülhetnék. Észrevettem, hogy az egyik asztalnál apulenkó ül egyedül, és morc tekintettel kanalazza a levest. Odahúzok, helyet kérek, leülök. Apulenkóból sugárzik, hogy valami nagyon bántja. Rákérdezek.

- Mi a hézag, apulenkó?

- A kurva cascojuk!

- Mi bajod a cascoval?

- Fölösleges pénzkidobás.

- Az a jó, ha ráfizetsz – próbáltam megnyugtatni –, mert különben balesetet okoztál. Egyébként van cascod?

- Van, a fene egye meg!

- De hiszen nem kötelező! Ha nem akarsz cascot, ne köss szerződést egyik biztosítóval se!

- Hát ez az! A szerződés mindig egy évre szól. Ebben az évben fizettem is, de a következőben nem akarok. Bementem ma a biztosítóba, és bejelentettem, hogy a jövő évre nem igényelek cascot. Azt mondták, a következő évre automatikusan megkötötték már a szerződés. Ha ezt nem akartam volna, már hónapokkal előbb be kellett volna jelentenem.

- Hát, ezt elkúrtad, apulenkó!

- Én azért nem hagytam ennyiben a dolgot – folytatta –, bementem a biztosító igazgatójához, és sikerült elérnem, hogy semmisnek veszik a szerződést, de be kell mennem hozzájuk január 2-án, az év első munkanapján, és akkor intézkednek.

- Akkor minden a kívánságod szerint történik, miért duzzogsz?

- Akkor is! – volt a meggyőző válasz.

- Én pedig akkor is azt mondom, jó, ha van casconk, és csak fizetünk, de nem okoztunk balesetet.

Ám sem meggyőzni, sem megvigasztalni nem tudtam. Így váltunk el röpké BUÉK köszöntéssel, én vidáman, ő morcosan.

Aznap este behúzódtam szobácskámba. Kinn nagyon hideg volt, már egy hete tartotta magát a cc. -15°C, a Duna is lelassult a hatalmas jégtábláktól. Jól esett a meleg ágyacska. Pár sort olvastam, elálmosodtam. A könyvet letettem, a villanyt lekapcsoltam, bealtató oldalamra fordultam. Már szunyókáltam, amikor megcsörrent a telefon. Ijedten ugrottam fel. Mi baj lehet? Anyu? Más?

- Andrásfai – jelentkeztem be szokásos tömörségemmel.

Halk, bánatos, könyörgőre fogott hang jelentkezett:

- Szevasz, apulenkó (visszavágás, észnél légy! – mondom magamban), segíts nekem. Beleestem kocsival a Dunába. Itt állok a Lánchíd budai hídfője déli oldalán az alsó rakparton. A kocsimat már kiemelték a part közeli sziklák közti vízből. Kérlek, gyere ide, mert a csomagtartóból haza kellene vinnem néhány fontos dolgot, nehogy eltűnjön. Már fádom is, hideg van.

- Jól van, apulenkó, figyeld csak, már ott is vagyok. Csaó! – és letettem a kagylót.

Ha, ha – teszem helyre apulenkót magamban –, primitív trükk. Kitalálhatott volna apulenkó valami szellemesebbet is. Csak nem képzelem, hogy bekapom ezt a műlegyet! Majd holnap, ha találkozunk, még emlékezni is alig fogok a telefonra – adom majd magam –, hiszen nem vettem komolyan, hamar el is aludtam, kiment a fejemből.

Pedig nem jött álom a szememre. Apulenkó örült módon vezet, képes a Dunába esni.

Ugyan! Méghogy beleesett! Azután kimászott a víz alatt a trabantból, majd kiúszott? Most ott áll az alsó rakparton, és nem vitték el a mentők? Na, ne! A másik oldalamra

fordultam, hátha elalszom. De nem. Egyre ingerültebb lettem, amit máris a visszavágás sikereként könyveltem el. Szerettem volna a penge elől kitérni, és az alvást gátló lelkiismeretemet megnyugtatni. Kitaláltam a következőt: ha már nem alszom, felkelek, kocsiba ülök, lassítás nélkül áthajtok a Lánchídon. Menet közben ki tudok tekinteni a jelzett helyre, majd a Margit-hídon hazahajtok. Aztán már fogok aludni. Persze titkolom majd ezt az éjszakai utazást.

Így is tettem. Jó tempóban hajtottam. A Lánchíd közepén azonban a fékre léptem: az alsó rakparton, a jelzett helyen megpillantottam apulenkót láthatóan karambolos trabantja mellett. A másnapi Esti Hírlap emígyen számolt be az eseményekről: *Tegnap késő délután a Duna budai alsó rakpartján a Lánchíd közelében a CK-1312 frsz. trabant előzés közben megperdült a jeges úton, egy szaltót téve a Dunába esett. A kocsi eleje befürödött a sziklák közé, hátsó fele kiállt a vízből. A baleset szemlélői döbbenetén figyelték, amint a kocsi vezetője mintegy fél perc múltán kibújik az ajtó hiányos ablakán, és a sziklákra tornássza magát. Aggódomba kérdezték a partról:*

- Mondja, nincs valami baja?
- De igen – jött a válasz –, nem találom az egyik kesztyűmet.

Apulenkó megúsza. Amikor észlelte a bajt, sportos reflexével a mellette lévő ülésre vágta magát egy fél fordulattal, és megkapaszkodott. Közben beütötte a sípcsontját a műszerfalba. Csak emiatt tudott felmutatni egy kis horzsolást. Az újság a rendszámot hibásan hozta, s ennek apulenkó örült, mert eltitkolhatta az esetet mindig is aggódo, Debrecenben élő szülei előtt.

Akkor kapott sokkot, amikor a lakására értünk. Hajnalig remegett és sírt. Mondtam, hogy állítsa csak vissza a cascot. Ő azonban szégyenében nem merte ezt vállalni.

A happy end: megígértem, hogy bemegyek vele a biztosítóba, és én fogok intézkedni. Hajnali 5 óra tájt hazamentem, de 8-kor már ismét nála voltam. A biztosítóban mindenki örült, a casco maradt. A trabit rendbe hozták, apulenkó jó áron eladta.

A történetekkel a pengeváltást is elintézettnak tekintettük.

2. Petőfi Sándor kétszer

Ante historiam

Amikor Isten megteremté az első emberpárt, és látá, hogy jó, bizonyára maga elé helyezte, megsimogatta – persze az ő isteni módján – mint egy szép vázát, majd egy gondolat-suhintással kibontotta az agy emberi virágát.

*

COGITO, ERGO SUM

GONDOLKODOM, TEHÁT VAGYOK

- Tanár úr – tettem fel a kérdést kajánul anno –, nem fölösleges az első G mindkét mondatban?

- Szó-szó!
- Igen, tanár úr, szolmizálva.
- Netán szó-dó-mi-sztikusan?
- Tanár úr, abból mára nem készültem, de pótolhatom.

Ezzel a szócsata csendben kihuny. Talán az agyunkban tovább szőtt téma a szürrealizmus terébe sodródva, annak végtelenjében hullott szét, miként a kikapcsolt számítógép monitorján a kép.

Az egy-egy G-vel csökkentett, de habzásában bővített mondatpár, úgy gondolom, csekély humorral és huncutsággal megáldott diák memóriájába is előbb-utóbb beépül. E mondatpár az eredetivel együtt közismertsége révén immár közhelyként aposztrofálható, bár történetem vezérfonalának szántam, igaz, inkább csak a szemantika szemszögéből.

1.

Gondolkodást igénylő, kutató munkámban nem vagyok team-ember. Bezárkózom, szívósan, amolyan magányos farkasként dolgozom. Talán éppen ennek ellensúlyaként szórakozásaimban imádom a társaságot. Fogékonyabb tagjai közt kinyílok, mint mesékben varázsütésre a virág, sziporkázom, lubickolok a játékosságban, huncutságban. Minden apró mozzanatra tolulnak agyamba a már rég elfeledett viccek, anekdoták. Szeretem is vinni a prímet. A befogadó társaság számomra kábítószert, többnyire eufórikus hangulatban szoktam tartani előadásaimat is. Ám mindig bosszant, ha közben egy-egy újdonsült ismerősöm érdektelenségével töri meg a hangulatot. Íme egy példa:

- A Műegyetemen tanítasz?

- Igen, matekot.
- Ismered-e Kovács Pétert?
- Nem emlékszem; ki ő?
- Adjunktus.
- Hol? Melyik tanszéken?
- Vízügyi szakember.

- A Műegyetemen jóval ezer fölött van a dolgozók, oktatók, kutatók száma. Csak a mi tanszékünk, a Villamosmérnöki Kar Matematika Tanszéke közel 50 fő. A Villamosmérnöki Kar több tanszékének nagyobb részét sem ismerem.

A vízügyies témával holtágra terelt hajónkat „költői” ötlettel navigáltam vissza:

- A hallgatókkal együtt a létszám már tízezres nagyságrendű. Természetesen sok kollégát, hallgatót ismerek, de nevek megjegyzésével mindig is hadilábon álltam. De azt tudom, hogy több híres költő nevével azonos nevű is akad közöttük. Előfordul pl. Vörösmarty Mihály. Nem tudom, melyik karon dolgozik Ady Endre kollégánk, de bámulattal nézem, ha találkozunk, szakasztott olyan, mint híres őse. Még köszönő viszonyban sem vagyunk. Viszont érdekes kapcsolatom volt egyik tanítványommal, Petőfi Sándorral.

Az elterelés sikerült, íme a történet:

Egyik tanév kezdetén felkeresett a tanszéki szobámban egy 50-es úr egy vékony, kissé modorosan udvarias fiatalember kíséretében. Bemutakoztak. Az 50-es úr nevére már nem is emlékszem, legyen mondjuk Agárdi. Ha a fiú személyiségi jogait megsérteném, elnézést kérek, de nem módosíthatom, hiszen a történetektől neve elválaszthatatlan. Bemutakozott:

- Petőfi Sándor – és illedelmesen meghajolt.

Agárdi úr megemléltette, hogy ő Sándor nagybátyja, itt végzett a Műegyetemen. Szívén viseli a fiú sorsát, szeretné, ha Sándor villamosmérnök lenne. Tudja, hogy az első évben a matek a legfontosabb és egyben a legnehezebb tárgy, ezért keresett fel engem. Székesfehérvárról jöttek. Ő most visszautazik, Sándort rám bízta; ha szükséges, lássam el tanácsokkal, utasításokkal. Sándor szüleiéről szó sem esett. Lehet, hogy nekik közömbös volt az ügy, vagy talán a rokon mérnök pártfogására bízták a fiukat.

Különösebb tennivalóm nem akadt, barátságosan tekintettem Sándorra csakúgy, mint a többi hallgatómra. Sándor igyekezett mindig a közelemben lenni. A szünetben, ha nem jött a táblát törölő alkalmazott, nekiálltam a négy teleírt tábla törlésének. Sándor rögtön ott termett, felajánlotta szolgálatát.

- Hagyja csak, Sándor – hárítottam el a segítséget –, ezért kapom a fizetésemet. Az előadásokat ingyen, csupán élvezetből tartom. Legalább nem vagyok prostituált tanárnak nevezhető.

Udvariasan visszavonult. Egyébként is mindig halk, udvarias volt. Kapkodásnak, netán forradalmi lendületnek, hevületnek semmi nyoma. Bármit kérdeztem vagy kértem, ha válaszához illeszthette a „kérem szépen, tanár úr”-at, lehelet finom biccentés kíséretében, mindig meg is tette. Már sokalltam is.

- Sándor, nem várom el a hallgatóimtól a túlzott udvariasságot, ne mondja mindig, hogy kérem szépen, tanár úr.

- Kérem szépen, tanár úr – jött a gyors válasz csupán megszokásból, korántsem bosszantásra.

Hagytam hát. Matek iránti érdeklődéséről azonban semmit sem tapasztaltam. Kicsit aggódtam is, amikor első ízben megjelent kollokválni. Az esemény gyorsan lepergett. Kihúzta a három kérdést tartalmazó borítékot. Röpké pillantást vetett a kérdésekre és visszahelyezte a borítékba.

- Nem fog menni, tanár úr, kérem szépen – és már nyújtotta is az indexét. Nem volt mit tennem; kicsi betűkkel beírtam az elégtelent, és udvariasan elköszöntünk egymástól.

Akkoriban még utóvizsgának, röviden UV-nak nevezték a ma ismétlővizsgának titulált próbálkozást. Meg is jelent Sándor. Kérdést húzott. Talán rövid időre le is ült, hogy a kérdéseket tanulmányozza, de ismét eredménytelen volt. Bár leültem, kérdeztem egyszerűbb részleteket. Igyekezett is válaszolni. Erre bízattam humorosan: „nem kell versbe szednie feleletét”, de ismét ő intett le határozottan, persze nagyon udvariasan. Beírtam az elégtelent, szomorkásan intettem búcsút. Ám tudtam, hogy van még egy esélye: UV dékáni engedéllyel.

Eljött a pillanat. Dékáni engedély rendben, boríték húzás, félreült felkészülni. Sorát kívárva asztalomhoz jött, leült velem szemben; felelési szándéka félreérthetetlen volt. Ami keveset mondott, kis korrekcióval elfogadható volt, de hiába faggattam tovább, kiderült hamarosan, hogy az elégséges tudásnak még a szele sem érintette.

Első félév végén nehezen szántam rá magam a kibuktatásra. Mindig arra gondoltam, még megtáltosodhat, esetleg más tárgyak véres kezű hóhérai elvégzik helyettem a piszkos munkát. Ha most megbuktatom, nincs tovább. Mikor fogok én még egyszer találkozni ilyen finom modorú Petőfi Sándorral?!

Nem szeretem a sok definícióba csomagolt tudást. Inkább ecsetelje a fogalmat hosszadalmasabban a delikvens. A beszámolókat lényegesen megrövidítő definíciók persze

szükségesek, de azok bonyolultabbak. Az éppen aktuális jegyzetet nem én írtam, ezért akadt benne néhány felesleges, de egyszerű definíció is. Gondoltam, Sándor elolvasta és talán megragadt benne.

- Sándor, mit nevezünk tartománynak? Ha tudja, átengedem.

A jegyzet szerint csupán ezt kellett volna mondania: összefüggő nyílt halmaz. Eszembe nem jutott volna kérdezni a részleteket, hogy tudniillik mi az, hogy összefüggő, nyílt halmaz. De rögtön jött a lesújtó válasz:

- Tanár úr, kérem, nem tudom.

Vége, gondoltam. Dermedten ültem pár másodpercet, amikor „fentről” megérkezett a mentőkérdés, deus ex machina:

- Sándor, ismeri a Walesi bárdok című verset?

- Igen, tanár úr, ismerem.

- Akkor szavaljuk együtt.

Belekezdtem, de karmesteri mozdulatokkal buzdítanom kellett őt is intenzívebb együttműködésre.

Edward király, angol király

Léptet fakó lován:

Hadd látom, úgymond, mennyit ér

(itt beerősítettem és így folytattam:)

A velszi összefüggő nyílt halmaz.

Leintve a verskórust, gyorsan megismételtem a kérdésemet:

- Nos, mi a tartomány?

- Összefüggő nyílt halmaz – jött a helyes válasz.

Átengedtem.

2.

Lepergett a második szemeszter is, elérkeztünk mindketten Sándor kollokviumához. Mondanom sem kell, volt bennem némi feszültség. Készültem rá, de nem ért kellemes meglepetés. A vizsgán és utóvizsgán, csakúgy, mint az első félévben... még csak azt sem mondhatom, hogy simán verte Sándor a lécet; inkább azt észleltem, hogy könnyed, de határozott mozdulattal átsétált alatta, és már nyújtotta is az indexét. Ekkor vált világossá előttem, hogy Sándor nem is akar villamosmérnök lenni, talán még egyetemi diploma megszerzésére sincs ambíciója. Szülei szándékát nem ismerve gondoltam, csak a nagybátyja hagyományteremtő ereje vonszolta elém e kedves, de tudásvágy-mentes fiút. Mintha csak

hallanám családjával szembeni, bizonyára csak magában megfogalmazott, de ki nem mondott érvelését:

- Kérlek szépen, bácsikám, anyu, apu, ha nektek annyira fontos, hogy járjak egyetemre, kedvetekért szívesen megteszem, de remélem, többet nem vártok tőlem. E szerepemben tisztelettel fogok viselkedni mind a tudomány, mind a tudósok iránt, de nem tudom, miként kell azt a furcsa lelkesedést megszerezni, amelynek révén az a magasröptű ismeretanyag felszívódhat bennem. Lelkesedés van bennem, de nem e feltupírozott tudás irányában.

Az idő kerekét nem lehet megállítani. Elérkezett az utolsó lehetőség: Sándor UV-je dékáni engedéllyel, amit talán a nagybácsinak sikerült kicsikarnia. Ő, mint egykori műegyetemi hallgató, ismerhette a szokásos indokokat, kis kapukat, esetleg megfelelő személyeket.

Éppen befejeztem egy vizsgát, adminisztráltam, és csak úgy periférikusan észleltem, hogy valaki belép a terembe. Alig hallhatóan asztalomhoz libeg, megáll, finom mozdulattal egy papírlapot csúsztat elém és vár. A papírlapra pillantok, s látom, hogy a dékán engedélyét tartalmazza második UV-re. Tekintetem végigszalad a papír útján: Petőfi Sándor áll előtttem. Kabátját nem vette le, hóna alatt amolyan ügyvédi irattáskát szorongat, mozdulatlanul, némán vár. Én sem szólok; szögletes mozdulattal jelzem, húzzon borítékot. Sándor két ujjal, óvatosan, mintha fertőzéstől félne, felemel egy borítékot, kinyitja, a kérdéseket tartalmazó három lapocskát félig kihúzza a borítékból. Talán a felső lapon lévő kérdés töredékét lehet így elolvasni. De nem veszi ki a lapokat, belepaskolja a borítékba és visszaadja.

- Nem fog menni, tanár úr, kérem – mondja teljes határozottsággal.

Bevégeztetett – gondoltam –, mégis csak én leszek a hóhér. Sajnáltam Sándort, már megkedveltem. Egy pillanatra még rémképek is kavaroztak agyamban. Ott lihegek Segesvárnál az ellentábor hadrendjében, a magyarok ellen rohamozunk. Harci üvöltéssel rárontok a velem szemben lévőre. Előnyben vagyok, lendületben. Csak egy suhintás és lenyisszantom a... Úristen! Én leszek a gyilkosa a magyarok koszorús költőjének, Petőfi Sándornak. Pedig milyen fiatal! Mi szépet alkothatott volna, és mennyi öröme lehetett volna még. Szent Világszabadság! Istenem, Te tudod, hogy ő akarta, és pedig nem párnák közt,... hiszen versbe is öntötte. Csak meg ne tudják.

Felocsúdtam. A gyilkos személyére nem derült fény. De én itt maradok, mindenki tudni fogja. Segesvár apropójával vagányra váltottam: jöjjön az akasztófahumor!

- Mondja, Sándor – teszem fel a kérdést az utolsó szó jogához –, ha már ezzel a névvel állít be ide, tudja-e, hogy a közhit szerint hol esett el hazánk, önről elnevezett koszorús költője?

- Tudomásom szerint – kezdte a pontosságra törekvő válaszát – Segesvárnál.
 - És mondja, Sándor, hány g-vel írná?
 - Én inkább egy g-vel írnám.
 - Sajnálom, Sándor, én is csak egy g-vel írhatom; az elégségeshez kettő kellene.
- Beírtam. Többé nem láttam.

Post mortem

Ha meghalok, ha meghalok,
elvisznek az angyalok,...

Remélem, felvesz a jó öreg Kharón a ladikjába, átevez velem a Sztüxön, s valahol a menetlevelemnek megfelelően elhelyez az árnyékvilágban. Ha lelkem – szellemem netán új égitestre utasítatik és azon a nehézségi gyorsulás a Földünkön mért értékének a kétszerese, azaz 2g, nem fogok meglepődni. Inkább azt gondolom, hogy agyam g-kettőspontja határozta meg besorolásomat.

OMEN EST NOMEN

*

3. Nagydolgozat

Most pedig illetan óra következik. Kezeket a paplan fölé vagy hátra. A mai óra anyaga: A kis- és nagydolog, valamint a bibliában használatos esméré szavak szinonimáinak társadalmi értékelése a huszadik század illetanaiban. Pardon, csak mini-értékelésről lehet szó, hiszen az illem-témát csupán a pár sorban leírható élményem bevezetéséül teszem terítékre. A teljes tárgyalás kötetekre rúgna. Mondandómat mindössze a társadalmi értékelés óriási változására korlátozom.

A választott korszak, amely a finomkodás, ill. a prűdéria zártságából szinte a teljes szószabadságig vezet, számomra azért jelentős, mert anyámmal (itt: nevelőmmel) együtt végigéltük a teljes huszadik századot. Anyám a kis- és nagydolog (legfeljebb: széklet) szavakat használta, a kakist, pisist csak kis gyermekre és aktuális esetben mondta, egyéb szóhasználatokat csúnyáknak minősített. A polgári felfogás szerint illemtudó volt, átszöve némi modorossággal, de prűdériával korántsem vádolható; teátrális megbotránkozásoktól tartózkodott, csupán illendően kifogásolt. Talán a korszak változásának fejet hajtva, velem szemben még apró „engedményt” is észleltem. Többször előfordult az alábbi esemény – párbeszéd, a szöveget már előre tudtuk, mint színész a szerepét a sokadik előadáson, mégis minden esetben szóról-szóra ugyanúgy zajlott le. Íme:

Napsütéses nyári napokon, amikor anyám kimosta, kifehérítette fehérneműimet, kiteregette a falusi házunk udvarán kifeszített zsinórra. Kis idő múltán hozzám somfordált szomorkásan, majdnem büntudatosan. Rákérdeztem:

- Mi baj van, édes Mariskám?

Kedvelt megszólításom volt a „Mariskám”, tőlem elviselte, de tudom, azt gondolta, hogy e megszólítás túl pórias.

- A szép fehér ingeid – válaszolta.

- Mi történt velük?

- A legyek.

- Mit csináltak a huncutkák?

- Leköpték.

- Leköpték?

- Igen.

- Rá se ránts, amíg le nem szarják.

- Az történt.

A régi polgári világ illemkorlátai furesza szavakat kreáltak. Ha már kvázi-víz a vizelet, akkor a széklet helyett találóbb lett volna a szaftolat vagy hurkálát a halmazállapot függvényében. A WC vagy budi illemhely. Gondoljunk bele, logikus lett volna illemhelyre táblát elhelyezni a következő szöveggel:

Ez illemhely.

Kérjük, illetlenségét e helyen kívüli térségben végezze el.

A prüdség olykor még a szavak magyarázatát is korlátozta vagy torzította. Ismertem olyan polgári vallásos keresztény családot, amelyben már a rosseb szó kiejtése is blaszfémianak minősült, holott a krucifixen csak valami gubancosságot értettek. Nyilván nem voltak tisztában azzal, hogy a krucifix megfeszítettet jelent, magyarul indulatosan pedig „a Krisztusát!” káromkodást, ami, ugyebár, istenkáromlás.

Amint említettem, teljességre nem törekszem, hiszen pusztán a tárgyszavak felsorolása is hosszadalmas lenne. Gondoljunk csak a nemi aktust kifejező szavak gazdagságára; kefél, dug, kúr, kamatyol,... a különböző állatfajok esetében a változatosságra: búbol, búgat, fedeztet, stb. Azt gondolom, e gazdag szótárt a korlátokat áttörő kísérleteknek köszönhetjük: a csúnyáknak ítélt szavakat akarták „felszabadítani”, társalgásban szerepeltetni, természetesebben használni. A huszadik század végére aztán sikerült is.

Először úgy a huszadik század közepe táján a szar szó lett szabaddá, valószínűleg annak köszönhetően, hogy a minőség negatív jelzésére használták. Persze a gyermeket, akit mi praktikusán nyitható nadrágja révén hátulgombolósnek neveztünk a németek már régóta Scheissenhoser-nek hívták. A szart követően általános igeként a baszni bukkant fel a köznyelvben. Magyarázatul nem szükséges Freudot citálni, a gyökerek a biblia mélységéig hatolnak: „... és mondá az Úr, sokasodjatok”. Eközben a pisi, pisa, húgy még sokáig tiltó listán maradt. Irodalmi példákkal szolgálhatok.

Karinthy Cini (Ferenc), Devecseri Gábor és baráti társaságuk aligha vádolható prüdériával. Szabadszájúságuk tudott volt, és dokumentálható. Devecseri A hasfelmetszés előnyei c. könyvében a szar zöld utat nyer, ám az elemi iskolában – amint írja – kikéredzkedett kisdolgozni, majd másutt: „Én, aki belekisdolgoztam Laura néni ivóvizébe,...”. A vizelet szót sem meri leírni, csak ebben a finomított formában: „öröm volt túladni a bortól bennünk felgyülemelő vízen.” De ez előtt is Rimbaud-val mentegeti magát, hivatkozva Esti ima c. versére „melyben a költő egy méla vizeletről mereng, mely »olyan volt, mint valami esti imádság«”. A pisi Cininek is forró kása, nem úgy a többi. Nem tudom, igaz-e a történet, de jellemző rá. Talán Svédországban kokettált ablakon keresztül az utcáról egy csinos telefonos kisasszonnyal. Integettek egymásnak, nevetgéltek, míg nem Cini egy

rúzs rudacskaival az üvegre írta: „Magyarok! A telefonos kisasszonyt meg lehet baszni.”. A hölgy boldog volt, hogy írásos üzenetet is kapott, még hozzá piros rúzzsal, bár a furesa nyelvű szövegből egy szót sem értett.

A fiatalabb generáció azért is örülhetett, hogy a huszadik század közepén szabadabb szóhasználattal az erogén zónákat is nyelvhegyre tűzhette, mert a szovjet zónában egyébként úgyis kussolnunk kellett. A finomkodót cukkoltuk is: „Talán te még a Sardout is Kakadunak mondd.” A modorosságot, prüdséget ki nem állhatom. A blödségig srófoltat persze kedvelem; számos vígjáték előszeretettel alkalmazza is, mint kritikát. A vaskos, népi humor azonban más jellegű. Tartalma, jelentősége, véleményformáló ereje van, és nem csak bírál, ítélkezik is. Például népiünnepély szertartásaként a falu, esetleg csak szimbolikusan kurafíját zsákba kötik, kicsit megvesszőzik. Majd amikor a zsákot átbökve kimered belőle egy jókora fütyit jelző sárgarépa, „fordítva van” – viccelődnek vele, becézgetik, esetleg fitymálják, gúnyolják, vagy talán le is vágják.

A huszadik század végére az említett kritikus szavak szinte a többiekkel egyenjogúakká váltak, lekerültek még a rádió és TV tiltólistájáról is. Már kezdenek unalmassá válni; talán ez fakaszt újabb fedőszavakat – persze a humor jegyében: a szaros gatya vonalkódos, a nem illő helyen elengedett szellentés humorbomba, de a suttyomban eleresztett szagossal is lehet zrikálni.

Ezzel az illetan órának vége. Rátérhetek történetemre, amely a 70-es években játszódott. Az időszak átmeneti: gulyáshumorizmus.

A Műegyetem Villamosmérnöki Karának Matematika tanszékén, ahol kitűztem a matematika hallgatókat meghódító zászlaját, számos kollégával jó viszonyt ápoltam. Aki szívesen turkált a matematika ínycségeiben, hajlamos volt szellemi játékokra (előnyben a bridzs) vagy nem volt rest strandfocizni, versenyt úszni – persze amatőr tudásunk szintjén –, barátságomra bizton számíthatott. Lantos Ervinnel szorosabb barátságom a bridzs és a Császár uszodai versengésünkön kívül jó kedélyének és a nőkről folytatott beható (sőt: beható) elemzéseinknek köszönhető. Na és a legjelentősebb: legénylakásom nekem volt.

Ervin, ha megjelent, azonnal közölte vagy ismételte saját költésű versikéjét. E versikék rövidek, bárgyúak voltak, jórészt a széketelésről szóltak. Ezután prózában elemezte is. Kefélésről, aktuális nője combjának, seggének jelentős méretű domborulatait inkább prózában ecsetelte. Irodalmi érték híján egy idő után már unalmas, idegesítő volt.

Évekkel Ervin halála után Csapó Gábor olimpiai- és világbajnok vízilabdázó is említést tett az Ervin-jelenségről valamelyik beszélgetős TV-műsorban. Egy, hangsúlyozottan vidéki kedves, ifjú sportoló barátjuk a Műegyetemre járt, és nem boldogult a matek

vizsgájával. Úgy tudták, hogy a szintén Csasziban tanyázó, közvetlen, vidám Lantos Ervin a Műegyetemen Matematika Tanszék professzora. Finoman megkérték, segítsen a fiú vizsgája sikerének érdekében. Ervin lelkesen, mint aki előtt felvillant a nagyot szarás Guinness-rekordja megdöntésének reménye, így reagált:

- Mondjátok meg neki, hozzon nekem egy üveg jó vidéki szilvalekvárt.

Ervin érdeklődési köre egyre szűkült. Amikor a „számárlétra” adjunktusi fokára lépett, kérésére algebrai kutatáshoz gyűjtöttem és összeállítottam neki irodalmat, de a tudományos fokozat megszerzésének szívós munkafolyamatáról hamar letett. Akkoriban adjunktusi fokozatig bárki vihetett tudományos fokozat nélkül is néhány év alatt, kivéve tanszékünk legképzettebb matematikusát, aki több éven át egyedüli tanársegéd volt közöttünk. Kell tanársegéd is 45 oktató között – ítélték a tanszék pártsoportjának tudományos minősítés nélküli docensei.

Kedveltem a barátságos, kimondottan jóindulatú Ervint, ő talán sokkal jobban kedvelt engem. Ám rá kellett döbbernem, hogy Ervin idővel orvosi eset lett: agysejtjeinek mozgástere a coitus – fecalia – urina szavak vonzáskörzetére korlátozódott. Szerettem volna rövidre zární a verses percek, igyekeztem a beszélgetés fonalát tréfálkozva elterelni, természetesen agysejtjei mozgásterében maradva. Igyekeztem szellemességeket, szójátékokat fakasztott. A következő, Ervin verselést gátló párbeszéd témáját ki se kellett találnom, adott volt.

- Ervin, tudod-e, miért ment Tarlós kollégája Magdeburgba?

- Nem.

- Féltékézni.

- Ha, ha, de jó vicc.

- Aztán tudod-e, miért pont ő ment?

- Mondd!

- Mert féltke van.

Jót nevetett, de folytatta a sajátját, mégpedig nevem (Andrásfai) szerinte megtisztelő szófacasartságával:

- Te egy igazi, nagy Andrásfaszi vagy.

- Ervin – megyek át slagfertigbe –, a te verseid meg olyan jók, mintha Tinó di Lantos Seggestyén írta volna.

Szellemességemet elismerésnek fogta fel, és így a téma tovább burjánzott. Egy Szilveszter előtti napon is összefutottunk. Ervin már mondta is:

- Képzeld, csodálatos falusi szilvalekvárt kaptam. Mintha robbantanék, úgy fogok tőle fingani, meg szarni.

Megcsiklandozta szócsavaró agysejtjeimet:

- Ervin, ha holnap éjfélig tudod tartani, te lehetsz a Ma-tuskó Szilva-sztár Pinatorbágy szilveszteri tűzijátékán.

Nevetében a combját paskolta, de az Ervin-jelenség, amelynek már a szelétől is fintorogtak a kollégák, megállíthatatlannak tűnt.

A kulcslépés közömbös eseménynek indult. Orvosi vizsgálatra kellett mennem. A rendelőben azt az utasítást kaptam, hogy másnap reggel menjek be vér- és vizeletvételre, széket pedig vigyek be dunsztosüvegben.

Reggel éreztem, hogy mindenféle segédeszköz és erőlködés nélkül is sikerülni fog a mintavétel. Előkaptam az üveget, rátartottam. Mint disznóöléskor a hurkatöltés: tempósan nyomult a töltet, spiráloztam vele, mert nem akart véget érni; csordultig telt az üveg. Amint megkönnyebbültem a mennyiség láttán, huncut gondolatok zsibongtak agyamban. Becsomagoltam hát az üveget, de csak vékony papírba, hogy lehessen sejteni a lekváros üveget, nagy lyukú neccebe tettem, nehogy teljesen lefátyolozzam, és bementem az egyetemre, de a rendelő előtt előbb a tanszékre.

Szokás szerint először az irodába kukkantottam be, ott mindig nyüzsögnek néhányan. Szerencsém volt: Ervin jelen, és már jött is üdvözölni. Kicsit magam elé tartottam a csomagot, tüntetve, hogy óvatosan kezelem. Mozgásom meg is fogta Ervint, még a napi verséről is megfeledkezett.

- Mit viszel, Béluci? – kérdezte, le nem véve szemét a csomagról.
- Szart – válaszoltam kimért tömörséggel.

Jót kacarászott, gondolhatta, én indítom a szokásos témát ma. A dunsztosüveget nem volt nehéz kitalálnia. Rábökött:

- Valami jó falusi szilvalekvár? Ugye adsz belőle?

- Kaphatsz, de csak a verseidért cserébe, ha megígéred, hogy minden elmondott versszakért cserébe egy kanálnyi eszel meg, de nem többet. Ha elfogy, pótolom. Több vidéki szilvatermelő jó ismerőssel büszkélkedhetek.

Ezzel az asztal közepére állítottam a csomagomat, és egy gyors mozdulattal lehántottam róla a csomagolást. Dermedt pillantások, elfojtott fintorok. A jelen levők gyorsan szétszéledtek. Felém küldött tekintetükből azonban könyveltem az elismerést, hogy tudniillik helyettük is elégtételt vettem a gyenge, gusztustalan versekért.

Ervin hápogva csak annyit kérdezett:

- Hány alkalommal sikerült ezt a mennyiséget?

- Ma reggel együttömben. Viszem a laborba. Nem mondták, hogy eleje, közepe, vége legyen.

- Nekem végem van – mondta Ervin lemondó hangsúllyal.

- Ne szomorkodj, a kolbásznak kettő is van.

Bár menthetem magam: A verses Ervin-sorozat véget ért, úgy gondolom, nem kell szégyenkezni. Záró mondatommal azonban még elárulom, hogy a huszadik század közepén nevelkedtem, a régi polgári illetan hatása akaratom ellenére is megértett. Elnézést kérek a szavakért, ha úgy látják, hogy azok mosdatlanok.

*

4. Sasfészek

Hol is kezdjem? Címadó sztorim karakterisztikáját az előzmények alakították ki. Hát akkor: *in statu nascendi*. De melyikével? Az enyémmel? A történelmivel? Akkor bizony tekerhetjük az idő kazettáját vissza akár Trianonig vagy a monarchiáig, netán a törökvészig, a tatárjárásig, sőt akár a Vereckei-hágóig. No jó, legyen mondjuk anno Domini 1944.

A II. világháború utolsó stádiumába lépett. Március 19-én a német hadsereg bevonult Budapestre. Akkor éppen Budapesten jártam a nyolc osztályos gimnázium 2. osztályát. A bevonulásból azonban semmit sem láttam. Nem is hiányzott, volt már hasonló élményem. Ugyanis pár évvel korábban a Jugoszláviát megszálló német hadsereg falunkon át a győrvári elemi iskola ablakai előtt vonult el, a lassú menetben hömpölygő egységek között nagyobb távolságokat tartva. Amikor meghallottuk az újabb egység közeledtét jelző dübörgést, egyébként szigorú tanítónk megszakította a tanórát, és megengedte, hogy az ablakokhoz szaladjunk bámészkodni. Tanítás után pedig a hadoszlop közelébe mehettünk, a katonáktól cukorkákat is kaptunk.

A budapesti bevonulás látványát tehát nem hiányoltam, cukorka osztásra sem számíthattam. Szerettem a gimnáziumba járni, a kollégiumi élet is hangulatos volt. Azonban a falusi bőséges étkezéshez szokott gyomrom követelőzése miatt az éhezést egyre nehezebben viseltem, a mind gyakoribb éjszakai légi riadók alatt az óvóhelyre költözés pedig macerás volt. Érthető hát, hogy örömmel fogadtam a bevonulás tanévet lezáró következményét. Mehettem haza Győrvárra. Korlátlan zabálás és teljes szabadság, még a Liberátorokat, az amerikai bombázó repülőgépek vonulását is a szabadban szemlélhettem. Morgott az ég, a bombákat távolabbra vitték, csak a lassan szétmosódó kondenzcsíkokat hagyták fölöttünk. Gondolom, ennek látványából ered „az elhúzta a csíkot” kifejezés.

Felpergett az életünk, eseményekben, látványosságokban nem volt hiány. Szinte egymást érték a hadseregeket, hadifoglyokat, deportáltakat szállító hosszú vonatszerelvények. A postahivatal saját házunkban működött, a híreket első kézből fogtam. Légiveszély, légiriadó esetén rejtjelző szavak – Krokodil gross, Ida, Tóni, stb. – röpködtek a telefon hallgatójából. Szorongás a postabontáskor: ki a következő hősi halott?

Katonák mindenütt. Mi gyerekek persze befurakodtunk közéjük. Megismertük a fegyvereket, a hadi anyagokat. Bármelyik kézi lőfegyvert pillanatok alatt szét tudtuk szedni, összerakni és működtetni. A sérült bombázók a fölösleges terheket ledobálták. A gépfegyvertöltényeket összegyűjtöttük, a puskaport kinyerve halomba raktuk és elégettük, a

kapszlikat éles szerszámokkal eldurantottuk. Divatba jöttek a töltényhüvelyből készített öngyújtók.

Egy ízben valamilyen aknafajtából kiszereltünk egy téglányi méretű ekrazitot. Természetesen tudtuk, hogy ez lefojtva hatékony robbanóanyag, szabad levegőn viszont elégethető, miközben sűrű fekete füstöt okád. Naná, hogy meggyújtottuk. A légáramlat az egész falut fekete füstbe borította jó néhány percre. Az emberek prüszköltek, mi meg ijedtünkben elbújtunk, nehogy felderítsenek bennünket. A még élő sértetteknek csak ötven évvel később, a falu díszpolgáraként vallottam be füstös csínyünket. Tettünk óta csak filmen láttam hasonló füstoszlopot, amikor az irakiak felgyújtotta kuvaiti olajkutak égtek.

Folytathatnám csínytevéseink sorát. Mementónak csak annyit, hogy halott kísérletezők, csonka testek, hiányzó ujjak jelezték korosztályunk aktivitását. A jövő formálására hivatott ifjúságunk fegyelmezettsége, tudásra vágyó szorgalma óriási csorbát szenvedett kétes érték ellenében: haditechnikai ismeretekben szinte profik lettünk.

E négy hónapos eseménydús iskolai szünet után nyugós volt az iskolakezdés. A szovjet hadsereg átlépte az országhatárt, a harmadik gimit már a szombathelyi Premontreiben kezdtem. Ez a tanév csak egy hónapig tartott, azt is jórészt óvóhelyen kártyáztuk át. Apám október közepén, egy késő estén megjelent lovas kocsival. Pakolj, fiam, megyünk haza – indokolt tömören. Boldogan kocsikáztam a csillag- és holdfényes éjszakában. Hajnalra értünk haza. Ismét zabálás és szabadság, hurrá!

Minthogy történetem magját még sorsdöntő események burkolják, a következő félévről csak annyit, hogy szabadságomnak már nem tudtam önfeledten átadni magam, a nyomasztó hangulat tizennégy éves lelkemre is rátelepedett. Szomorú hírek katonáinkról, deportálások, Szombathely bombázása éjszaka sztálin-gyertyák fényében, amit negyven kilométer távolságból is jól láttunk; közelünkben is elhullajtott bombák ijesztő robbanása.

Aztán elért bennünket a szovjet front első vonala. A katonákat nem zavarta, hogy a harc téren kíváncsiskodtam. Láttam, miként lőttek ki egy harc kocsit. A postahivatalt apám „örizte”. Az első belépő, egy szovjet katonatiszt pisztolyával a plafonba lőtt, nyilván csak figyelmeztetésként. Azután fejszét fogott és szétverte a telefonközpontot „tyelefon Berlin!” csatakiáltással. Az első vonal átvágtatott rajtunk. A zabrálások, nők hajhászása a második vonalnak volt kedvenc harci feladata.

A háborús izgalmakat szorongásos időszak követte: inség és politikai zaklatások. Bár rendszertelenül, a vonatközlekedés beindult, megkezdte működését a posta is. Már-már derülni látszó égboltból villámcsapás, levelet kaptam a szombathelyi Premontreiből: magántanulóként vagyok számon tartva, szíveskedjek a harmadik osztályból vizsgát tenni. A

megadott időpontig pár nap volt hátra. Meleg nyár eleji időjárás volt, így sikerült silány öltözkömet alkalmassá varázsolni. A vizsgára csak lelkileg tudtam felkészülni.

Folytak a vizsgák: kérdezgettek – válaszolgattam. Majd átküldtek egy másik terembe, mondván, hogy gazdaságtanból ott kell vizsgáznom. Meghűlt bennem a vér, azt sem tudtam, hogy e tárgy létezik. Már repült is felém az első kérdés, majd a második. Józan paraszti ésszel helyesen válaszoltam, és már lobogtattam is az indexemet: „a negyedik osztályba léphet”.

A vasútállomáson összeverődött a kártyaparti, a kanizsai személy is előállt. A zsúfolt belső helyett az ugyan kormosabb, de levegősebb tetőt választottuk. Szétnyitott, úgynevezett vasutas táskába raktuk a lapokat, hogy a cűg (vagy der Zug) le ne repítse. A másfél órás utazás alatt sikerült elvesztenem maradék pénzemet, ami akkor a szuper infláció elején még csak néhány ezer pengőt tett ki.

Otthon örömhangozok, de egyben kérdő tekintetek fogadtak. Míg távol voltam, összeült a családi tanács: mi legyen a tanítatásunkkal? Tesómat, Idát küldjék-e a győri Tanítóképző második osztályába vagy engem a szombathelyi Premi negyedik osztályába. Akkor még élelmet is kellett küldeni a kollégiumi ellátáshoz. Nem voltunk termelők, ez is nehézséget okozott. Fejlődésben voltam, az én ruházatom volt sokkal szegényesebb. Nehezen, szégyenkezve bökték ki, hogy tesóm áll közelebb a diplomához, és segítségére lehet nagybátyánk, dr. Holenda Barnabás a győri bencés gimnázium igazgatója is.

Kár volt ennyit gyötrődni! Ha dilemmájuk kialakulásakor tudomásomra jutott volna az alternatíva, azonnal feloldottam volna a család lelkiismeret furdalását. Dehogyan akartam én ekkor már gimibe járni. Majd talán jövőre én is mehetek – akartak vigasztalni. Rögtön elhárítottam Pató Pálra hivatkozva:

- Ej, ráérünk arra még!

Viszont tudtam, hogy erősen inflálódó, fityinget sem érő pénzért nem tudnak postakézbetűt szerződtetni. Úgy éreztem, eljött az alkalom dédelgetett tervem megvalósítására:

- Szívesen maradok itthon, ha én lehetek a postakézbetű.

- Hát jó – mondták szomorkásan -, de csak szeptembertől. Addig elmehetnék zalai rokonaimhoz Bagladba nyaralni.

Nem hiszem, hogy akadt nálam boldogabb fickó a faluban. Játsszótársak, foci, kártyázás, gombaszedés várt rám Bagladban. Nagynéném, keresztanyám, egyben a fél falu keresztanyja, Zsófi néni működtette a falu egyetlen vegyeskereskedését, kocsmáját és amit még kellett. Nála fogok lakni. Főztjére gondolva máris kicsordult a nyálam.

Gyors telefonüzenet-váltást követően személyes holmimat tartalmazó kicsi bőröndömet felkötöttem apám kerékpárjára, és már neki is vágtam a 60 km-es útnak toronyíránt, át a zalai dombokon.

A nálam egy évvel idősebb unokatestvérem, Ottó üzente, hogy csak a szomszéd falu focipályájáig menjek. Ott vívják presztízsmérkőzésüket, nekem is játszanom kell. Még egy defektet is kezeltem, de időben érkeztem. Ottó arra hívta fel a figyelmemet, hogy a kapu közelében óvakodjak a labda kézzel érintésétől, mert a kemény védekezés mellett várhatóan csak tizenegyes dönti el a csatát.

Mondanom sem kell, én döntöttem el: veszünkre. A nyaralás egyébként felhőtlen volt. A falu egyetlen kellemetlen eseménye – egyik éjjel egy pajta leégése – is inkább élményszámiba ment. Riasztás harangkongatással, vízhordó lánc kialakítása. Oltottuk és bámultuk a hatalmas lángnyelveket; sercege – pattogva égett a zsupptető.

Hazatérve megkezdtem postakézbesítő munkámat. A napilapok mellett meglehetősen sok képes és vicces újság is beindult. A falu nagy részét rá tudtam beszélni e lapok megvételére azzal az indokkal, hogy pénzükért alig tudnak mit vásárolni, fontosabb cikkekhez, élelemhez csak cserekereskedelem révén juthatnak.

Igyekezetemet siker koronázta. Jó üzlet volt, ugyanis az újságok árával csak havonta kellett elszámolni, az infláció viszont olyan nagymértékű volt, hogy a befizetést aznapi eladott egyetlen képes újság árából teljesíthettem. A kézbesítés után rohantam a tekepályára vagy kártyabarlangba, és hamarosan minden bevételemet elvesztettem. Veszteségemet az infláció fedezte. A pénzromlás soha nem látott mértéket öltött, és oly sok magas címletű bankjegyet bocsátottak ki, hogy a falusi emberek inkább csak a bankjegy színét nevezték meg. Orrom előtt adta el egy paraszt bácsi kis malacát egy kisebb zsák liláért. Még csak le sem mérték a pénzeszsákot, persze, hogy a pénzt sem számolták meg, csak a malacot: egy.

Az aranykornak május végén a Premontrei Igazgatóságtól érkezett levél vetett véget. Abból kiderült, hogy – noha nem kértem – még szeptemberben automatikusan felvettek magántanulónak, és közölték a mintegy tíz nap múlva esedékes vizsgám időpontját.

Rövid dermesztő csend a családban. Kapkodás. – Kérjük meg a tisztelendő urat, adjon pár órát latinból – keresték a megoldást. Ám kiderült, hogy ő sem tud többet latinból, mint én. Legyintettem, bár szorongtam, és felajánlottam, hogy nekirugaszkodom a vizsgáknak. Ha a harmadik osztályból sikerült... a matematikai teljes indukciós okoskodásmód szele már megérintett.

Utazás, bukások, szomorú hazatérés. Mindannyian megszeppentünk, pedig nem is volt más várható. Ha jól emlékszem, ebből az osztályból csak latin könyvem volt, azt is csak a kapkodás után nyitottam ki.

Mi lesz velem? Szüleim döntöttek, de most már egyetértésemmel. Szombathelyen fogok lakni, és rendes tanulóként kezdem a 4. osztályt szeptemberben. Egy szombathelyi özvegyasszony, akinek három gyermeke közül kettő korban hozzám közel állt, vett fel bizonyos megegyezéssel koszt-ra-kvartélyra. Éheztem itt is, még mindig ínséges időket éltünk, de csontsovány háziasszonyunk igazságosan osztott el minden falatot négyünk között. Csak az én falusi bendőmnem nem kottyant meg az adagom. Tanultam, helyt álltam, jó eredménnyel korrigáltam a fiaskót.

A szombathelyi bentlakásos élet túl egyhangú volt. A következő tanévre kiharcoltam a vonaton bejárást. Ez ugyan hajnali 4.20-as ébresztővel és napi 10 km gyaloglással járt, ám a bőséges hazai koszt, a hangulatos utazás, dalolgotó társakkal, a bejáró lányok közelsége mindent kárpótolt. Ebben a tanévben töltöttem be a 17.-et. Bár a lányok körüli gondolataim, igyekezetem túl sok energiát emésztett fel, zökkenők nélkül végeztem az 5. osztályt, és folytatás is hasonlóan ígérkezett.

Aztán hirtelen minden a feje tetejére állt: A kommunista párt átvette a hatalmat, a Premontrei gimnáziumot államosították Az ÁVO (Államvédelmi Osztály) ijesztő hadjáratot indított. A határon éjszaka átszökni igyekvők mintegy szakasznyi csoportját, mint bűnözőket hajtották át fegyveresek reggelente a városon. A Premontrei szellemét azzal igyekeztek szétzilálni, hogy a városban működő állami Faludi-fiúgimnázium diákjainak „megbízhatóbb” részét közénk, a premisták közé keverték. Hát, mit mondjak? Volt köztük egy-két szemét alak. A Faludi modern épületében a Vörös-hadsereg tanyázott; mindkét gimnázium a Premontrei épületében működött: az alsó két szinten a premiből lett Nagy Lajos gimnázium, a második emeleten pedig a Faludi. Új tanárokat kaptunk, nem ismertek bennünket. Teljes volt a zűrzavar. A kommunista propaganda gépezet dübörgött. Az osztályokat ki kellett dekorálni. Marx, Engels, Lenin, Sztálin, Rákosi képek érkeztek, szép fedőszövegek kerültek a falra, pl.: A munka nálunk becsület és dicsőség dolga. Öntudatot sugárzó, vaskos munkás-parasztfigurák, izmos markuk szorításában kalapács, sarló. Munkásokól vasököl, oda sújt, ahova köll.

Ez a talaj okozta újabb botlásaimat. No, nem a politika. A propaganda csahos nyelve nem hatott rám. Tudomásul vettem, hogy ellenállásról szó sem lehet. Pofa be! Könnyedén megtanultam hangtalanul tapsolni és „Éljen Rákosi!” – „Sztálin-Rákosi!” – „Éljen a Párt!” kórusműveket tátogni. Jól rajzoltam, bekerültem a szinte naponként működő dekorációs

bizottságba. E bizottság az udvaron egy különálló épületben, a volt cserkész otthonban vert tanyát. Barátom jelölte ki a bizottságot. Két rajzoson kívül természetesen a bizottságba került kitűnő zongoristánk, Érdi Tamás, minthogy zongora is volt az otthonban, továbbá Virág Laci, alias Pufi az éppen nála levő hangszerével: klarinétal vagy hegedűvel, esetleg Hajdinák Jancsi a gitárjával. A vidám életet tápláló virgonc sejtjeimet-ideggócaimat ismét aktivizálták. Amikor éppen nem volt igazgatói engedélyünk az otthonban tartózkodni, akkor sem volt kedvünk az osztályunkban ücsörögni. Mintha gúzsbakötés lett volna a tanóra. Inkább már be sem vonatoztunk Szombathelyig. Rábamolnári vasútállomása mellett csábítóan terült el egy kitűnő focipálya. Ha akadt a bejárók között két kis csapathoz elegendő társ, előkerült a labda is. Végigfociztuk a napot, a délutáni vonattal pedig, mint rendesen, haza utaztunk. Máskor a lányok pillantásai csábítottak el Sárvárra. Ott barátomnál aludtam, aki még az esti kukoricafosztót vagy házi zenélést is megszervezte. Ha pedig bekapcsolódott Csicsa, azaz Horváth István Károly is, irodalmi téren szellemünk ápolása garantált volt. Okított bennünket irodalmi szépségek felismerésére; tőle hallottunk először akkoriban tiltott Villon (vagy Faludy) verseket.

Csicsa rendkívüli tehetség volt, megér egy misét. Jöjjön hát a pontifikáció! Tudásszomja izzott, habzsolva akarta élni életét. Volt olyan év, hogy a magántanulást választotta. Vizsgáját több tanár is érdeklődéssel hallgatta meg. Ugyanaz a tanár érettségiztette magyarból és latinból. Kihúzta a magyar tételét, és kapásból latinul tartott előadást a témáról.

Emellett Csicsa vagány világfi volt. Otthonom című francia házi dolgozatában azt írta, hogy inkább Párizsban szeretne lenni, és félreérthetetlenül részletezte, miként szeretkezne párizsi asszonyokkal. Prűd tanárnője csak pirult, ám a fogalmazásból ő is tanulhatott.

Egyik osztály-bankettjén magyar tanára csinos feleségét táncoltatta feltűnő közelségben. Másnap a magyar dolgozata utolsó bekezdéseként hozzáfűzte: Most pedig üdvözlöm a tanár úr kedves feleségét.

Kiváló tanulmányi eredményéért elnyert ösztöndíja még az átvétel napján kocsmában, no meg valamelyik könnyűvérű nő zsebében, melltartójában vagy harisnyájában kötött ki. A bacchanáliára invitálta néhány barátját is, úgyhogy másnap már üres zsebbel, de nyitott aggyal folytatta szellemének gyarapítását. Amikor megemlítettük, hogy önpusztító életet él, így válaszolt:

- Kétszeres intenzitással élek fele annyi ideig.

Be is tartotta. A szegedi Tudományegyetem klasszika-filológia tanáraként kitombolta magát. Gyomorvérzés vitte el 35 évesen, de a következő „sarkon” már a delirium tremens is várt rá.

A tanév vége közeledtével némettanárom állandóan felszólított felelni. A barátaim alkotta kórus azonnal megszólalt:

- Dekorációs bizottságban van.
- Mondjátok meg neki – szólt ingerülten tanárom –, ha nem tudom feleltetni, nem kap osztályzatot sem.

A következő órára alaposan felkészültem az utolsó három olvasmányból. Természetesen jól feleltem mindkettőnk örömére.

Most már német órára sem mentem be év végéig. Kellemes időtöltéshez pedig újabb hír érkezett kalandvágyó társaimtól: Létezik Szombathely peremváros részében, a város szélén haladó vasútvonalon túl egy kocsmá; délelőtt is nyitva tart, egy liter bor mellett akár egész délelőtt használhatjuk a tekepályát. A szervezés azonnal megindult. Másnap reggel, amint befutottak a „diákvonatok” Szombathelyre, a kis csapat összeverődött. A koordinátákat megkaptuk, a kricsmi neve Sasfészek.

Nagyszerű délelőttöt töltöttünk itt. Érthető, hogy másnap reggel egyhangú szavazással ismét a Sasfészek nyert. Csutora Robi, aki tekében leginkább profinak számított közöttünk, hiszen Oszkóban szülei kocsmájában és tekepályáján nevelkedett, érettségi előtt állt, bentlakó volt. Bár tervünkről tudott, előző nap nem tartott velünk. Nehogy lemaradjon a prolongált buliról, Pufival írásbeli üzenetet küldtünk neki, hogy tudniillik jöjjön a tegnapi megbeszélte kricsmibe. Ám hiába vártuk Robit, a teke-csata nélküle zajlott le.

Harmadnap reggel már izomláz gyötörte karunkat. Úgy döntöttünk, hogy látogatást teszünk a gimibe. Amint az épület alatti kapun beléptem az udvarra, azt láttam, hogy az iskola teljes diákserege az udvaron lézeng. Gondoltam, valami politikai akcióra terelnek bennünket. Az biztosnak látszott, hogy a tanítás időben nem kezdődhet, feltehetően el is marad. Már vagy tíz méterről előre küldtem kuncogó hangomat a legközelebbi osztálytársamnak:

- Végre egyszer belátogatok, hogy megtekintsem, rendben zajlik-e oktatásokat, s lám, akkor is elmarad a tanítás.

- No, no – kaptam a vizsgálódó tekintetek kíséretében a válaszi -, éppen a ti lógásaitok, kocsmázásotok ügyében ülésezik a fegyelmi bizottság.

Puff neki! Köpni, nyelni nem tudtam. Elsápadtam, nagyon megijedtem. De honnan tudják?

Először az igazgató helyettes és egyben történelemtanárunk, dr. Fodor Henrik változatát részletezem. Eszerint ő, mármint Fodor előző reggel a szokása szerint már a tanítás megkezdése előtt felügyelte a diákokat, a rendet; kommunista éberséggel figyelte a renitens elemeket. A Párt napilapjával, a Szabad Néppel álcázta magát. Észrevette, hogy gyanús szerveződés készülődik. Lyukat fúrt ujjával az újság lapjába, és azon keresztül látta, amint Virág Laci átnyújt egy cédulát Csutora Robinak. Sikerült leolvasnia a cédula szövegét is, amely szerint mi (mármint a tekecsapat) tanítás helyett kocsmába járunk, és oda invitáljuk Csutorát is.

Fodor kulcsfigura, de inkább egy hálaadó gyászmisét érdemel. A rekviem főbb tételeit alább részletezem. Most csak annyit, hogy amint a fegyelmi lezajlott, elmondtuk az igazságot osztálytársainknak, ez három évfolyamot is érintett. Én a saját osztálytársaimat Fodor nyilvánvaló hazugsága miatt biztattam, hogy intenzív, de csak enyhén gúnyos dicsőhimnuszokkal nyalogassák körül Fodort és mondják:

- Hű, tanár úr, micsoda detektív lenne! Sherlock Holmes elbújhatna a tanár úr mögött, - és valaki mindig settenkedjen Fodor háta mögé.

A fegyelmit és verdiktjeit ecsetelem, előbb azonban a Fodor-valódi helyett az igazat.

Pufi bevitte a cédulát, át is adta Robinak, aki azonnal el is indult keresésünkre; de tévesen rögzítette a koordinátákat, és így nem talált meg bennünket. A 3. tanórára szomorúan visszaballagott. Az üzenetet hordozó cédulát egy ideig a padján tartotta. Szomszédja, aki az 1990-es években magyarosított névvel közismert politikusként fröcskölte nyálát, persze elolvasta, de a cédula a kricsmi nevét nem tartalmazta. Nevezzük Robi szomszédját most módosítva Bergmann Dezsőnek. Dezső tekézésünk idején meggyőződéses kommunistaként aposztrofálta magát. Szaladt is az igazgatóhoz a frissen szerzett hírről. Nem okozok meglepetést, ha elmondom, hogy korábban, a premontreiek alatt ugyancsak ő árulta be egyik osztálytársát, hogy tudniillik a lelkigyakorlat idején az előírt magányos elmélyülés-imádkozás helyett az utcán látta sétálni. Keresésünkre az igazgató azonnal útnak indította a pedellust, aki bejárta Szombathely kocsmáit, de a vasútvonalon kívülre már nem gondolt. Így aztán nem talált meg bennünket.

A fegyel mire beidézték Csutorát, Pufit és az ő vallomásuk alapján a legjobb barátomat, a kiváló szervező képességekkel rendelkező Iván Tibort és a tekecsapat valamennyi tagját. Az értekezlet egész napra elhúzódott, több tárgyalási részlet is kiszivárgott. Az igazgató a kommunista erkölcs számonkérését szorgalmazta, Fodor szigorú büntetésekért érvelt. Csutorát és Pufit korábbi csínytevésükért is most akarták megbüntetni. Matek-fizika tanárunk, Simon Elemér körömszakadtáig védett bennünket.

Végül is a verdit így hangzott. A tekecsapatban részt sem vevő Csutorának és a szervező Tibornak jutott a legsúlyosabb: 5-ödfokú, vagyis kicsapás a Nagy Lajos gimnáziumból. Ez annyit jelentett, hogy év végéig a II. emeletre, a Faludiba kellett járniuk, szeptembertől pedig ismét a korábbi osztályukba kerülhettek. A többiek megúszták 4-edfokúval. Ez igazgatói megrovást jelentett szülő jelenlétében. Kissé megnyugodtam, nem csaptak ki.

Hazáig gyötrődtem, hogyan adom be anyámnak, az istenfélő szent asszonynak, hogy meg ne rémüljön. Apámtól, ismerve őt, nem tartottam. Kerülgettem anyut, mígnem rákérdezett, mi a baj. Gyorsan elrebegetem, hogy tekéztünk, megbüntettek, apuval majd elintézzük, ne aggódjon, semmi komoly baj nincs, nem rúgtak ki. Jó darabig feldúlnak tűnt, de a napi munka lekötötte idejét, figyelmét.

Aztán apám mellé somfordáltam. Kis szünetekkel adagoltam:

- Tekézni jártunk... lógtunk... leleplezték... negyedfokút kaptam.

Reflexió nélkül egykedvűen tette dolgát. Várakoztam, majd folytattam:

- A negyedfokú igazgatói megrovás szülő jelenlétében. Be kell jönnöd Szombathelyre.
- Mikor utazunk?
- Csütörtökön az ötnegyvenessel.

Csütörtökig nem esett szó az utazásról, de akkor reggel aztán láttam, hogy apám is készülődik. Mintha csak napi dolgunkat tettük volna, úgy gyalogoltunk ki a vasútállomásra és szálltunk fel a vonatra. Aggódni kezdtem. Nem érzékelve az esemény súlyát, csak el ne szúrjon valamit. Óvatosan kioktatásába kezdtem.

- Tudod, bemegyünk az igazgatóhoz, bemutatlak. Erre a diri megrovó hangnemben elmondja, hogy milyen súlyosan vétkeztünk. Az iskola rendszabályára fog hivatkozni, amely megköveteli, hogy efféle kirívó eseteket még csírájában elfojtsanak, nehogy diáktársaink követendő példának tekintsék tettünket, stb. Amint befejezte, te átveszed a szót mondván, hogy meglepett az eset, nem is gondoltad, hogy ilyesmi előfordulhat velem. Kötelességtudónak ismertél, otthon a postán is szakszerűen és készséggel szoktam segíteni. Öcsédre, Holenda Barnabás bencés paptanárra ne hivatkozz, a diri a kommunista pártot képviseli. Ígérd meg, hogy jobban fogsz rám ügyelni és garantálod, hogy a jövőben nem fogok fegyelmeztetlenkedni.

Röpke fejbiccentés volt a válasz.

Megérkezünk, szorongtam. Az igazgató nem volt jelen, helyettese, Fodor fogadott bennünket. Na, még ez is!

Apámat leültette, én szégyenkezve álltam mellette, Fodor pedig hátratett kézzel sétált föl-alá, miközben mondta, amit kellett. Érdekes, semmi túlzás, pedig tőle azt vártam. Azután apám vette át a szót. Szinte szóról-szóra mondta, amit betápláltam. Öröömre szolgált szokatlan komolysága is. Átvettem a fegyelmi oldalon kidekorált ellenőrzőmet, és már fogtam is a sapkámat, táskámat, hogy bevonuljak az osztályomba. Fodor mozdulata is jelezte, hogy a szentencia véget ért. Ekkor apám Fodor felé fordult és szólt:

- Kedves direktor úr, Győrvárról utaztam fel vonattal, néhány dolgot kell vásárolnom bejáró fiam számára is, szeretném a mai napot vele tölteni. Kérem, szíveskedjék elengedni a mai tanóráról.

Nem csak engem, Fodort is meglepte a kérés. Zavarában udvarias „kérem, tessék”-kel azonnal el is engedett.

Alig bírtam visszatartani kacagásomat az épületen belül. Jártunk egyet a városban, majd szinte ösztönösen átsétáltunk a vasúti gyalogos felüljárón. A cél kódolva volt bennünk: betértünk a Sasfészekbe. Apám kíváncsian körülnézett, aztán rendelt egy flaska bort, szódavizet és néhány szalámis zsemlyét. Friss ropogós volt a zsemlye és kitűnő ízű a felvágott. Apám látta, hogy még az üvegszekrényecskében sorakozó tortaszeleteket is sóvárogva szemlélgetem. Kapacitásom iránti érdeklődésére egyszer már megettem 30 szilvás gombócot néhány perc alatt. Mint aki a látványt szeretné felidézni, kérdezte meg:

- Hány szeletet tudsz megenni?

Engem még nyomasztott a negyedfokú, nem bíztam magamban. Különben sem tudom, hány gombócot tesz ki a gyomornak egy tortaszelet; rekordkísérletre nem vállalkoztam.

- Tíz – mondtam, „mint aki feladta”.

- Főúr! Lesz tíz szelet torta is – szólt oda apám a kocsmárosnak hanyag eleganciával, mintha a Gundelben ülnénk.

A következő tanévben mindkét irányból fülig elborító szerelem felülről is jó hatással volt rám. Tanulásra több időt fordítottam, és a két év múltán esedékes érettségi vizsgáig már csak kisebb stiklikre vállalkoztam.

Adós vagyok a Fodor-féle fekete levessel. Amint említettem, történelmet tanított. Állítólag jogi doktorátusa volt, de vele kapcsolatban kételyeimnek is hangot kell adnom.

A háború utáni ideológiai fordulat a régi történelembököket érvénytelenítette; közismert mondásban: ezentúl minden másképp volt. Fodor feleltetés után lediktálta a következő feleltetés anyagát. Bevallom, huncutkodtam. Új sor kezdetén nagy biztonsággal végigírtam a sort úgy, hogy oda sem néztem. A diktálás sebességét a felemelt fejem vezérelték. Én hamarabb feleltem a fejemet, de igyekeztem palástolni, hogy vaktában

rendben lerögzítettem a diktált részt. Fodor bekapta a csalit: diktálás közben gyanakvó tekintettel a padomig sétált. Jegyzetemre tekintett, majd csalódottan visszafordult. Erre elszemetelenedtem: már a mondat elején felkaptam a fejemet. Újabb kontrolljárat csalódott visszacsoszogással. Aztán átváltott az ellenőrzésnek természetesebb módszerére.

A következő órákon, már amikor nyitotta az ajtót, felelésre szólított; vele együtt mentem a katedráig. Ő elővette vaskos könyveit, lexikonjait és beléjük temetkezett. Nekem pedig intett, hogy kezdhetem. Egy idő után leállított, aztán jött valami indokolatlan, kritika nélküli osztályzat. Bár készültem, több elégtelent is begyűjtöttem, míg rá nem jöttem, hogy nem az okfejtés minőségének, hanem a beszéd gyorsaságának arányában adta az osztályzatot. Nem csak nekem, mindenkinek. Nem is figyelte a felelet szövegét. Több se kellett nekem. Bemagoltam három történelem-hangzatú mondatot, ledaráltam, és addig ismételtem, míg meg nem állított – természetesen a jeles. Közben az osztálynak intettem, nehogy kuncogásukkal leleplezzenek.

A következő felelési hullámomat az váltotta ki, hogy Fodor megpillantotta a róla készített karikatúrámat az itatós papíromon. Nagyszerű, dicsért ovációval, és lecipelt az igazgatói irodába, hogy modellt üljön. Hiába tiltakoztam, hogy rajzomhoz nem kell modelt ülnie, a procedúrát és a feleltetési sorozatot nem tudtam elkerülni.

Mit is tanulmányozott Fodor oly elmélyülten? Erre a 20 éves érettségi találkozónkon derült fény. Ő nem volt jelen, mert senki sem hívta meg. Kedvenc tanárom mesélte, hogy Fodor kőszegi jakobinusok témával kandidátusi disszertációt nyújtott be. Ám opponensei leleplezték: a tanulmány~~olló~~zásból, halandzsából, levéltári nem létező vagy hamis hivatkozásokból állt össze. El is utasították.

Ugyancsak kedvenc tanárom mondta el, hogy a tanári karban is kiderültek hamisságai. Bejárt a Püspöki Hivatalba. A kommunista igazgatónál spionnak ajánlkozott, a püspökségbe pedig azt állította, hogy visszafogja az igazgatót több, egyház elleni akció végrehajtásában. Az a szóbeszéd is járta, hogy kirúgták a gimiből és elhelyezték Szombathelyről. Távozásakor többen azzal az indokkal kísérték a város határáig, hogy vissza ne engedjék.

A szereplő személyek sorsát követve vissza kell térnem Csutora Robira. No nem a tőle kapott négy pofon kapcsán, amitől nem csak néhány csillag, hanem egy pillanatra a galaktika is felvillant szemem előtt. Robi gyors reflexű, ingerlékeny volt. A díszteremben a dobogón kártyáztak. Mellettük lentebbről Robit ingerlő megjegyzést tehettem. Azzal a lendülettel adta a négy pofont, amellyel a dobogóról rám vetette magát. Pár másodperc múlva magamhoz tértem, és éreztem, hogy nagyon el fogom páholni Robit. Már ugrottam is, ám ő hirtelen

felemelt nyújtott lábával megállított. Beleszaladtam cipője talpába, első ütésem a spiccvasat találta; nyolc napon túl gyógyultam. Amint megtorpantam, Robi hirtelen szelíd hangra váltott:

- Béküljünk ki! – mondta, és már át is ölelt.

Velem így módon könnyen és gyorsan el tudta rendezni meggondolatlan tetteit, de a Rákosi-ÁVO-terror hajszál híján nyakára hurkolta a kötelet. Tekézésünk évében érettségizett, majd felvételt nyert a gödöllői Agrártudományi Főiskolára, Talán marxizmus előadás szünetében hirdette ki a párt propagandistája:

- Elvtársak, holnap délutánra közös mozi látogatást terveztünk.
- Mit nézünk meg? – kérdezte Robi.
- Egy szovjet filmet: Távol Moszkvától.
- Az jó lehet – jegyezte meg Robi félhangosan.

Meghallották. A kétértelmű megjegyzés miatt másnap már nem mehetett órákra. Rögtönítélő fegyelmivel kirúgták, és természetesen értesítették a Honvédséget is: a kötelező katonai szolgálat alóli felmentése érvényét veszítette.

Azonnal be is hívták 3 éves katonai szolgálatra. Ottani baráti körében néhányuknak adó-vevő rádiókészüléke volt. Persze titkos, hiszen ilyesmi legálisan magánkézben nem is lehetett. Nyugati rádió, netán a Szabad Európa hangját hallgatni sem volt szabad, még boltokban vásárolható készülékekkel sem. Akit rajtakaptak, bebörtönözték vagy internálták. Robi társai is rajta veszítettek. Két társukat ki is végezték. Robi börtönbe került, mert baráti körükhöz tartozott, bár a készüléket nem használta. A kötelet megúsza. 1956-ban természetesen kiszabadult, azonban az újbóli szovjet megszállás elől külföldre menekült. Franciaországban kötött ki.

Távol Moszkvától.

5. Barnabás

A Holenda család a XIX. sz. végén költözött Kámba az előzőleg kocsmaként működő, utca frontján tíz ablakos házba. E házhoz mintegy 10 m hosszú téglafallal csatlakozott egy udvama nyíló szoba-bonyha-kamrás épület is, majd istálló, pajta, ólak és budi sorakoztak. Néhány lépcső vitt fel a házba. A zárt, hosszú folyosó végén belső budi is volt. A ház alatt 2 részes pince húzódott; a belső pince hőmérőskelte télen, nyáron 5° és 70° C közötti. Udvarral, virágos- és véreményes kerttel együtt a birtok 1 katasztrális holdon terült el. A két utca mentén húzódó mezsgyén a házhoz csatlakozó, téglából épült 2 m magas bástya-fal emelkedett fedett kocs- és kiskapu bejáráttal. Már a küllem is hamisítatlan polgári miliőre utalt. Apai nagypapám, a művelt, latinul is tudó családfeje a körjegyző, a család kormányboreket stabilan tartó naggyanyám pedig a postamesteri tisztséget töltötte be a faluban. Andrásfáról költöztek Kámba. Apám még a költözés előtt született, magyarosított nevünk is innen ered. Gyula-bencés papként választott nevén Barnabás - nagybátyám már Kámban látta meg a napvilágot.

Akkoriban a több gyerekes polgári családokban szokás volt a legkisebb gyermeket papi pályára irányítani. Még engem is annak szántak. Ám a XX. sz. közepe táján, amikor e terv szerint határozott lépéseket kellett volna tenni, mi már nem követtük a Holenda család polgári szokásait; pl. mi tegeztük szüleinket, ami a Holenda családban szóba sem jöhetett. Elhivatottságot, de még csak vonzódást sem értem a

lelkészi pálya iránt, nem is erőltették szüleim. Gondolom, a szombathelyi Tremontei Gimnáziumban kitűnő tanuló Barnabást a szülői terror és az elhivatottság egyaránt terelte a szerzetesi pálya felé. A Bencés Rendet választotta. Felsőfokú tanulmányait Pannonhalmon végezte, majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen Fejér Lipótnál summa cum laude doktorált fő tárgyként matematikai témával. Bár a fizikát mellék tárgyként választotta, ismeretterjesztő munkáiban az akkoriiban újdonságnak számító relativitáselmélet jelentős szerepet játszott. A Bencés Rend Pannonhalmi Főiskola tanáráként kezdte működését. Tudományos képzettségével és példás magatartásával hamarosan kiemelkedett rendtársai között. Prefektusnak jelölték. Ő azonban elutasította azsal az indokkal, hogy nem érzi magát elhivatottnak és alkalmasnak e magas posztra. Később a perjei ajánlatot sem fogadta el, inkább vállalt tanítást a győri Bencés Gimnáziumban. Itt már elfogadta az igazgatói kinevezést, és a házfőnöki tisztséget sem utasította el. Nevehez fűződik a gimnáziumi matematika tankönyvek átdolgozása.

Az államosítást követően oktatói - igazgatói működése két évre szünetelt; 1950-ben a győri bencések visszakapták gimnáziumukat. Barnabás 1963-ban nyugdíjba vonult, a pannonhalmi rendházba költözött. Negy év múltán betegségére segítette átköltözését a Menyek Országába. A 90-es évektől a Dr. Holenda Barnabás utca emlékezteti a győnieket tisztelettel kíváló kedves személyére, szűdár termekére, amint napi sétáit végezte a városban, visszafogott, de bizalmat kelto mosolygó tekintetere, fatyolos-bársónyos hangjára.

Akik ismerték Barnabást, bizonyára szerénységével indokolták a magas tisztségek elutasítását. A családi események azonban azt mutatták, hogy Barnabás

szinte a teljes nyári szabadságot a kámi szülői házban szerettem tölteni. A prefektusi és perjeli tisztség ext aligha engedte volna. Kámban dolgozott is. Gyerekefejjel bámultam, amint különféle könyvlapokat telefirkál betűkkel és számokra érthetetlen jelekkel. E jelek mindig duplán szerepeltek; a lapok szélére biggyeztek mintegy jelezték, hogy a másodpéldányok a szövegben is megtalálhatók. Igyekeztem elletni, hogyha majd nagy leszek, én is megtehessem. Ra' is kényszerültem, a'n a várt öröm és élvezet elmaradt: unalmas, fárasztó munkának bizonyult a korrektúraíráás.

Nyáron mozgalmas élet zajlott a kámi házban. Barnabás melkő szellemi és vitapartnere a szintén matektanár öccse Elemér is ott töltötte nyári szabadsága jó részét. Én is gyakran vettem részt hangulatos emlei kirándulásaikban, fürdőzésben a Herpenyő hűvös vizében. Ha a közös ebédekre, uzsonnára gondolok, ma is összefut a nyál a számban. A vadgesztenye fa árnyékában ételekkel, italokkal gazdagon megpakott dupla asztal körül terengő, irányítatlan-dozo' illatokat a konyhából áramló' frissen pörkölt kávé' aromája dúsíto'tta. A hirtelen jött záportól sem bellett kapkodnunk: mire az első esőcseppek áfjútottak a hatalmas, dú's fa háttetűre hajló lomboszatán, ké-melmesen behordtuk a házba a terítéket.

A nyarat Barnabás gondosan megtervezte. Már a nyár elején megérkezett Badacsonyból a nagy láda, benne száma burkolatba gondosan csomagolt 50 üveg első osztályú sörkebarát. Távolabbi kiránduláshoz Vasvárról rendelt nagyobb taxit. Így utaztunk, 5 felnőtt és 2 gyermek, egyik szép nyári napon Keszthelyre is.

Szűkebb családunk már nem követte a polgári élet szokásait, szabályait. Mi, gyerekek tegertük szüleinket; kezsőket nem adtunk, csak mondtuk. Nálunk utazáskor is csak puzi kísérte a köszöntést. A Holenda

családban szülőknek, nagyszülőknek, nagyneiüknek és nagybácsikáknak kézsők is járt pukedlivel vagy meghajlással. A hierarchikus szabályok a nagy családi összejövetelek étkezéseinek ültetési rendjét is szigorúan meghatározták: az asztal bejáratával szemközt, végen, a főhelyen a nagypapa ült, mellette egyik oldalon a nagymama, a másik oldalon, korától függetlenül a pap Barnabás, és utána következtek zülettésük sorrendjében a gyerekek, majd az unokák.

Ez az idillikus polgári élet a II. világháború végével szertefoszlott: 1945-ben a már enyhén Parkinson-kóros nagypapánk hunyt el, 1946-ban pedig a nagymama. Barnabást a politikai rendszer degradálta. A kámi telekre megegyezéssel három családi ház is beépült, de a Holenda ház, még mindig elég nagy udvarral és kerttel, megmaradt a nyaraktól eltekintve gardátlanul.

Barnabás változatlanul Kámban töltötte a nyarakat. Ekkor ő volt a gondnok és a szakács egy személyben. Elemér is többször csatlakozott. Kialakult az a szokás, hogy nyaranként egy-egy napra vendégül látjuk őket Győrön. Ehhez azonban bonyolult utazási manőverre volt szükség: erdei úton 6 km gyaloglás az osztrói vasútállomásig, onnan 2 megálló vonattal, majd 1 km ismét gyalogszerrel a lakásunkig. Este felé ugyanígy az útvonalon vissza Kámbig. Fárasztó birámdulás, de örömmel vállalták. Így pergett le egy évtized. Barnabás megöregedett, lefogyott, tartása meghajlott. Fátyolós hangja erőtlenebb, motyója árnyékoltabb lett. Sohasem panaszkodott. Sellemi megnyilvánulásaiival, figgelmességével, magával szemben szigorú, mások iránt megértő magatartásával azonban változatlanul sugárzott.

Apám korai halála után anyám 1968-ig egyedül élt Győrön. A nyarat testvéremmel együtt mi is ott töltöttük. A falu önmagában unalmas lett volna, társaság is alig akadt. Kerekpár vizont rendelkezésemre

álrt. Szinte naponta áttekintem a Flegyhát gerincén a 12 km-re eső Rába strandjára, ahol lubickoltunk, vasvári fiúkkal fociztunk, ha megehértünk, megcsipkedtük a közeli málnást, este felé pedig összejöttünk a vidám, xenelő vasvári ifjakkal. Ritkábban Zalaegerszegre tekestem, és olykor meglátogattam Barnabás és Elemér nagybátyámat is Kámban.

Az 1966-os esztendőre szívesen emlékezem. Akkor már elég jó volt a fizetésem. „Másod-anyukáimmal”, Rósa néniével el is határoztuk, hogy közösen lottóznak heti 72 szelvénnyel. Gondos, tudományos tervet készítettem a tipppekhez, mintha a nyerés esélyét növelni tudnám. Persze tudtam, hogy a telitalálathoz nincs esélyesebb vagy esélytelenebb tipp, viszont megfigyeltem, hogy miféle eloszlásokra fizet jobban a 4-es találat. Tippjeimet erre építettem. En töltöttem ki a szelvényeket: akkoriban csak kézzel lehetett vésni 3 példányban. Készítettem 72 lyukkártyát; csak a lyukakat kellett 3-3 példányban beiktatni. Matematikusként nem bírtam a nyerésben rövid távon, a szurnyadó kapzsi nyereségvágyamat pedig „az se baj, ha véletlenül nyerek”-szesü mondásokkal lepleltem.

Amire igazán vágytam, teljesült. Három évnyi székesfehérvári kihelyezett esti tagozati oktatás után önálló előadást kaptam a budapesti villamosmérnöki karon mintegy 400 fős hallgatóság számára. Továbbá fajsúlyos nemzetközi folyóiratban megjelent cikkeim alapján Magyarországról harmadmagammal meghívtak főelőadónak a gráfelmélet addigi legjelentősebb nemzetközi konferenciájára Rómába. Erdős Pál és Hajós György társaságában ez óriási megtiszteltetésnek számított. Költségeimet fedezték, egy-egy előadásra sajtó 10-15 perc ellenére én 30-at kaptam (de 40-et beértem). Csak a kiutazás járt herce-hurcával. A Genyelyzet Oktály akaolikoskodott. A saját pénzemből sem vásárolhattam 5 \$-t a római repülőtéri díjra. Foggal tartottak dissidálásomtól.

Végül megkaptam az ítlevelemet az indulás előtti napon az napi lejárattal. Rohanás szombaton követségre korrekcióért. Idegtépő órák következtek. A repülő indulásától már kellemes és sikeres napok következtek.

Ezekkel az élményekkel utaztam Győrvarra július elején. Dolgos felér állt mögöttem. Elvezet-
tel vettem magamat a nyaralásba. Szinte hab-
zott tőlünk a Rába, kemény focicsatánk még
a vért is ki-kísértették. Izgalommal vártam
Barnabást és Elemért, volt mielő beszámolnom.

Végre elérkezett látogatásuk napja. A meg-
besélt időben vártam őket a vasútállomáson.
Meglepődtem, amint Barnabást megláttam. Na-
gyon sovány volt, sokat öregedett, becsült szeme
delegséget sejtetett. Csak kedves mosolya nem tört
meg. Nem is titkolta, hogy fárasztó volt az út.
Mégis meglepett, miként panaszát megfogalmaz-
ta.

— Látod, Bélus, ha volna kocsid, most el-
jöhetnél volna értünk Kámba.

Földbe gyökerezett a gondolatom. Ez a puritán
szent ember földi javak megszerzését hiányolja!
Az hittem, effajta rágyak őt meg nem érinthetik.
Amikor állásától, fizetésétől megfosztották, akkor sem
panaszodott. Azt meg tudnia kell, hogy magam-
fajta egyetemi docens háttér vagyon vagy segítség
nélkül kocsi nem is gyűjtheték. Barnabás minden
szavát komolyan vettem, de most nem tudtam,
mit kezdjek vele. Ha élcelődésnek szánta az
akkoriban sikereket jelző dicsekvésekre, mint pl.
„... nekünk már van autónk” „... nekünk meg
nyaralónk”, akkor nem lett volna min csodál-
koznom. Berzenkedő lelkemet azonnal csillapítottam
le, hogy megjegyzését kicsiro leheletnyi finom mo-
solyát a gúny enyhe attitűdjeként értékeltem.

Ízletes falusi ebédet ettünk. Sikereimről be-

szellettek. Föl esett látni örömeiket. Eszelel' kiküldtem őket a vasútállomásra. Most már nyilvánvaló volt előttem, hogy Barnabásnak komoly fizikai próbatétel lesz az Orsó-Kám gyalogút. Vágyakozást kiváltó emlékeim elevenedtek meg: amikor még lovaskocsink volt, és azzal hajtottunk át kámi látogatóba.

Az 1966-os évben történt az is, hogy a karácsonyi szünet idejére kaptam szakszervezeti beutalót Balatonfűrédre. Remek programnak ígérték. Nem is csalódtam. Ráadásul, ha rövid ideig is tartott, szigerekig hatoló szerelmi kapcsolatba csavaródtam ott.

Előtte, november végén azonban váratlan szerencse ért. Lottóhúzás után a szokásos titkolt reménnyel szelvényeim értékelésébe fogtam. Majd elállt a lélegzetem: 4-es találatra lettem. Nem akartam hisni a szememnek, de bebizonyosodott, hogy Fortuna meglátogatott. Akkoriban nagyobb ember-tömeg értékelte a szelvényeket. A nyeresemény összeget csak a hajnali hírekben mondta be a rádió. Természetesen addig nem aludtam. Elég lesz-e az összeg egy szerényebb gépkocsira?

Végre bemondták a nyereseményeket. Mi az, hogy elég? Kettőt is vehettem volna a nyereseményből. É szerencséjéhez még egy újabb is járult. Fortuna az "igazi" vágyambhoz vezető utat is kikövezte: olvastam az újságban, hogy néhány nyugati kocsi (Ford Escort, 850-es Fiat, Renault 10-es és 16-os) mostantól forintért megrendelhető, sőt évekig sem kell várakozni, egy-két hónapnyi várakozás után át lehet venni. Nos, a Renault 10-est azonnal megrendeltem, még maradt kisebb összeg a nyereseményből.

Már elő is kaptam a levélpapírt, hogy értesítem Barnabást: Nem kell többé fáradozó gyaloglással számolnia, ha látogatóba jön. Sőt, érte megyek

Győrbe és kocsin viszem Kámba, amikor szeretné meg-
kerdeni nyaralását. Rövid tetovázás után módosít-
ottam tervemet. Gondoltam, a nyári megjöggyése
után hatásosabb lenne a tavasz végéig titokban
tartani szándékomat. Addigra hűdérül, mikor
vehetem át a kocsit. Nyomban beiratkoztam autó-
vezetői tanfolyamra. Volt időm többször is meg-
fogalmazni tervezett leveleket. Az egyik válto-
zatot így kezdtem volna: „Kedves Barna Bátyám! Ha
jól emlékszem, a nyáron megjöggyestek, bárcsak
lenne autóm, hogy megkíméljelek a fárasztó gya-
logúttól, ha Győrvára látogatnál. Van szerencsém
szíves tudomásodra hozni, hogy másoddrusznán
Lottó Ottó szíves közreműködésével kíváncságot tel-
jesült. Kérlek, neved meg a Kámba-indulásod
napját, amelyet a neuzeerközi tájékoztatás szá-
mára a K-day fedőnév mögé rejtjük, hogy azok
a piszok imperialisták meg ne tudják. Énapon
házi sofőröd – spec. ez én leszek, Béla Ottó – francia
gyártmányú R-10-essel rendelkezésedre áll... stb.”

Izgalommal teli várakozással tapasztam a
telet. Török, álmok kötötték le szabad szellemi
vegyértékeimet. Alig ismerem hazám tájait!

Elhatalasítottam, hogy bejáróm az egész országot.

Egyik februárvégi hajnalban rossz álmomból
riadtam fel. Azt álmodtam, hogy Barnabás meg-
halt, és én sokadmagammal egy templom hajójában
állok Barnabás ravatala mellett, és ordálok, hogy
miért a szűkebb helyen van a ravatal és nem a
nagyobb szentélyben. Úgy gondoltam álmomban,
hogy minden templom szárnyaiban a győrvári-
hoz hasonló beosztású: tágas szentély, természetesen
sokkal nagyobb hajó, ám a padok között szűkebb
a hely, mint a jórészt szabad területű szentélyben.
Amikor felriadtam, minderekre és egyéb részletekre,

a templom berendezéseire pontosan emlékeztem. A búcsúztató szertartáshoz fekete reverendások készülődtek. Felkavart az álomkép, beleborzongtam. Aztán elnyomott az álom.

Szerettem hajnalban dolgozni, mert ébredés után többnyire frissnek éreztem magam. Siettettem a reggeli cihelődést, reggelizést, hogy minél hamarabb munkához láthassak. Nyomasztó álomom után kissé kötyagosan botoráltam, amikor csengettek a bejárati ajtón. Kitekintettem a postakézbesítő állt az ajtóban. Távirat - mondta - Győrből. A Bencés Rendház főnöke értesített: Barnabás visszaadta lelkét Teremtőjének. Közölte a temetés napját; a győri bencések templomában ravatalozták fel, testét e templom kriptájában helyezik örök nyugalomra.

Hallottam arról, hogy vannak az agy (a gondolatok) által keltett elektromos hullámok, amelyek az elektromos tér perturbálása révén jeleket, érzéseket, netán gondolatokat képesek továbbítani és felfogni. Ha ilyen van, éjjel, álomban vehetem Barnabás utolsó jelzését. Értelmezésem szerint ezt üzenhette:

- Belső, már csak perceim vannak hátra földi életemből. Megöröszíthetem, amit érezhetél is: örülök matematikai sikereidnek. Láttam, nem esett jól, amikor autóra vágyakoztam. Én már akkor tudtam, hogy betegségem nem is tenné lehetővé használatát, élvezetét. Neked kívántam, megérdemelnéd. Kérem a Jóistent most és, ha lehet, odafele is, áldása kísérelje életedet.

Az Égiek meghallgatták Barnabást.

Álomom táplálkozhatott abból is, hogy az előző nyáron nagyon rossz állapotban találtam Barnabást. Az álom időpontja is lehet véletlen. A temetéskor látottakat azonban maig sem tudom megmagyarázni. A győri bencések templomában, ahol felravatalozták, előtte még sohasem jártam. Amint beléptem, álomom alapján azonnal felismertem a helyet; még a ravatalt is a szűkebb ha-

- 5-10 -

jóban helyezték el, mint álmomban.

Életem során sokszor gondolok rá szeretettel.

Requiescat in pace.

*

6. Így feleltem

Motto: Az embereknek ritkán
fejlődnek ki nevetőinai.
Esetben soha.
Egy smiling face nyomat
viszont esetben is
tartja vonásait.

1. Ha nem készültem

Mi gimnazisták az egyetemi hallgatókat - ha bevallottuk, ha nem - felsőbbrendű lényeknek tekintettük. Amikor az ő tanévük egy vagy két héttel később kezdődött, csak irigykedtünk. Mi szeptember elejének rendszerint verőfényes napjain szögre akasztottuk a szabadság megtépezett strand- és sportfelszereléseit.

Az első néhány órára kifogást nem keresve bevonultunk. Fontos volt a regisztrációs jelenlet is, az igazi hűtő-erő azonban az volt, hogy az első napokban csapoltuk meg osztálytársainkat, barátainkat jobbnál jobb és sikamlósabb nyári történetekkel, és dobtuk be közpredának egyéni színezéssel feltapírozott saját élményeinket. Azt, hogy néhány tanárunk közben már belefogott a tanítást, másodrendű eseménynek számított. Magyar tanárunk mindjárt az első napon vers memoritert adott ki ránk. Oda sem figyeltem, hiszen nevem a névsor elején szerepelt. No mármost, okoskodtam, egy normális tanár nem bocsdheti névsorban a feleltelést, hiszen akkor mindenki kiszámíthatná, hogy egy tanévben melyik kb. két házi feladatot elegendő teljesítenie. Tehát egyelőre nincs feladatom; statisz-tikai érvelés szerint reszkesenek, mondjuk, G-től P-ig.

Második magyar óra első mozzanataként tanárunk tőlem kérte számon a memoritert. Mit húzzuk az időt!

- Tanár úr, nem készültem.
- Elegfelen -, jött a gyors válasz, és már le is pált rólam.

- Sejtettem - berzenkedtem magamban -, hogy nem normális.

Hamar túl tettem magam magamon, és rögtön fel is vi-duftam: legalább október végeig eltart, amíg az egész osztályt lefelelteti, addig nem kell foglalkoznom a házi feladatokkal. Mindjárt bele is fogtam penzt is hozó plakáttervembe, ugyanis falunk kocsmárosa nagyszabású szüreti mulatságot tervezett, és tőlem rendelt meg két, nagy méretű, kis díszítő rajzzal is cífrázott hirdetőmenyt.

A következő órára mint kívülálló jöttem be. Csendes foglalkozásomnak több témája is volt. Éppen csak berendezkedtem, és derült ebből a villámcsapás: tanárom kemény hangját hallottam, amivel az előző órára feladott verset kérte számon tőlem. Csak azt éreztem, nem tudok a helyzetre mentseget, szavakat találni. Fogalmam sincs, mi fogalmazta meg bennem talán humorosnak tekinthető, de logikájában mindenképpen groteszk választomat:

— Tanár úr, már tegnap is megmondtam, hogy nem készültem!

Kemény hangja elégtelen volt az értékelés, egy szóval sem több, nem foglalkozott velem. Szenvtelen emberként ismertem, merev arcát mosoly soha nem deformálta; nem is vártam tőle, hogy válaszon humorát felfogja, de az előidejűségtől hamis logikáimat korholhatta volna. Nem; csupán a hangsúlya vált egy árnyalattal ingerültebbé.

Éttől kezdve minden órára tuti jelesre készültem, de nem feleltem. Pókerarc viszont közszer is hibásan ítélkezett. Az első az volt, hogy negyedévkor intőt kaptam, holott rósz járt volna. Intő annak járt, aki elégséges és elégtelen közöttre állt. A másikat félévi elégséges jeggem jelerzte. Mire föl? Az abszolút elégtelenre?

A következő félévben feleltem, dolgozatot írtam, szerintem vitathatatlan jelesre, de mindenre jót kaptam megjegyzés és bírálat nélkül. Az egyik házi dolgozatomat a zseni Horváth István Károlyval írtam meg pénzért, csupán kiváncsiságból, hogy az ő briliáns stílusaéhoz és meglehetősen széleskörű tudásaéhoz mit kiól a Pókerarc. Megjegyzés nélkül: jó. Éő végén is jót kaptam, többre nála nem vihettem.

2. Ha készültem

Szegeőny Madám! Magunk között csak Madámnak nevezhik, igazi nevére nem is emlékszem. Szinte hálai járt a lelek göches testébe. Csúfocska is volt. Mintha úthunger taporta volna ki belőle a jókedvnek, örömnnek, mosolynak minden szikráját, csupán az életben maradáshoz szükséges minimumot hagyta benne. Nyelveket tanított, nekünk németet. Egyik osztálytársam mondta róla, sem lelki sem

fiziológiai adottsága nincs esetleges öröme kifejezésére. Ez az extrém megfogalmazás felkeltette érdeklődésemet. Fogaddást kötöttem vele, hogy a tanórán egyszer megnevettem.

Tervem az volt, hogy minden témakörhöz ki-találjak valami humorosát felelőshez felkészülve. Hama-rosan Tell Vilmos volt a téma, amihez frappáns ötletem támadt. Alaposan végiggondoltam, miként lehetne blökkfangosan találni. Csontig lehdntottam, a végén valóban egyszercs volt, de azonnal tobbant. Persze jól ismerem a Madámot. Pontosán tudtam, hogy a számonké-rés első két mondata így fog hangzani: Ki volt Tell Vilmos? Mit csinált? - persze nemetűl.

Jól sejtettem. Behocogott az órára, beírt az osztály-könyvbe, és már mondta is:

- Wer war Wilhelm Tell?

Körülnézett az osztályban. Suggestáltam teljes erőm-ből, hogy engem hívjon fel. Szinte szétfeszültem a vára-kozás 2-3 másodperce alatt. Rámtalált; pillanatnyi habozást még észleltem, de megfogtam:

- Andrásfai.

- A makk felső! tanárnő - , rágtam rá kapásból.

Ezek után arra lehetett számítani, hogy a Madám elmosolyodik, és ezzel a fogaddást megszüntem, vagy a szobáds fanyarsággal erőtlensül rendre utasít, és a feleletemet normális mederbe tereli. Közben egyet röhög az osztály, és napirendre térniük villandóan fölött. Az osztálytársak gratulációját majd a szünetben be-kasszírozom.

Más történet: Bábeli xűzavar. Az óra végéig el-húzódó kisebb-nagyobb hullámmzásokkal tarkított za-jongás, amely külső szemlélő számára közelben szóra-kozó társaság hangzavarát idézte. Az osztály 2-3 másodperc reflexidő után harsány nevetésben tört ki, amely el-elcsúszott, meg-megerősödött, majd amolyan kacarászásba tarkollott.

A Madám annyit mondott, hogy „maga jártha-tatlan”, aminek semmi alapja nem volt, fő voltam nemetűl, őt soha nem bántottam, óráin nem rendellen-kedtem. Később rájöttem, hogy az „incident” felharnalta. Ugyanis azt észleltem veleünk, hogy az órát ilyen körül-mények között lehetetlen megtartani. A katedrán ülve

félíg az asztalra hajolva - borulva elnémult, amolyan erőtlen, kedvtelen, gyomorbeteg fintorok után megmerevedett. Így maradt a kicsengétekig. Szerintem kipihte magát. Fárasztó lehetett neki a vonatozás: Ostffyasszonyfáról járt be Szombathelyre.

Az osztály meg elszórakozott. Időnként egy-egy kuncogás, méssékelte moraj jelezte, hogy megrágyunk a Madám nélkül is.

A fogadaist elvesztettem. Mosolynak még a halvány jele sem mutatkozott. Amikor kicsengettek, a szikkadt, kicsavart citrom is elhűnt a katedrálból, kitámlolygott az osztályteremből.

Meg kell jegyezni, hogy huncutságom megtarthatlan, osztályraim jeles maradt.

3. Ha készültem, ha nem

Kémia tanárom, Pauer István, azaz Csitta bácsi mindig mosolygós, kedves ember volt. Durva hang nem hagyta el száját. Kis bakka's bajusra platt a szája szögleteiben meghúzódozó vidám - ránc jelezte, hogy a diák csínyek, huncutságok nála nyitott kapura lélnek. Ki is használtuk. Lehetett alkudozni vele, hogy a komoly figyelmet igénylő óra helyett mit csináljunk vagy játszunk. Enyhe pro forma ellenkezés után mindig engedett.

Ér elején körülnézett az osztályteremben és a meglepetéshangján körölte, hogy miacs periodusos rendszerünk, jó lenne, ha lógna a falon egy szép nagy táblázat.

- Andrásfai -, vágta rá az osztály. Fél rajzoltam. Előző bál alkalmával készítettem az akkori slágerekhez a báltermet díszítő humoros rajzokat. Sikerként könyvelhettem el, hogy a bál végére minden rajzomnak lába belh. Felőlegem érthető volt. Csitta bácsi meg is bízott, örömmel vállaltam.

Nagy méretű kartonlapra el is készítettem a táblázatot, benne szép betűkkel, számokkal az adatokat és a bór - volfrám vonalat. A következő órára bevittem. Csitta bácsinak a táblázat, nekem pedig a honoralásra tett ajánlata tetszett:

- Ez olyan szép, hogy megérdemel egy jelest.

Az osztály az ajánlatban rögtön felismerte az alkudozás lehetőségét. Egy fickó megemelte a tétet, a körut azonnal felvette a ritmust:

- Két jelest, két jelest,...

Ortilla bácsi nem volt képes hosszantartó állvaállásra. E két jeles ér végeig kitartott, meg is kaptam járdajegyként.

4. Uborkaszegzon után

A következő tanév örömeimre két változást is hozott. Pókeracc helyett Pongrácz István szemejében ugyan sok mosoly nem érkezett, de rendkívül élénk, érdekes tanár igen. Memóriáimból továbbra is emlékeztetem, dolgozataim viszont nyitott fülekre találtak, értékelésében többször kiemelt. Gondosan kísértett fel bennünket az érettségire. Tétteleket diktált, tartalmuk gardag, stílusuk élvezetes volt. Gyorsan diktált, közben rövirítésekre ösztönzött bennünket. Meg is kapta a Pongpis (Pongrácz Pista) nevet.

Új német tanárunk élénk, vidám, ötletes volt. Bevezette, hogy a kitartott házi feladat helyett lehetett egy-egy szabadon választott viccet elmondani, természetesen némelyik. Ösztönző ötlete csúcsra járatott. Ám már az első viccemet alig tudtam elmondani hahotázásából. Ugyanis fa-viccel készültem, és e mondattal nyitottam:

- Ich habe eine Baumanekdote.

Megállított, mert nem értekte:

- Was haben Sie?

Megismételtem, akkor sem értekte. Végül magyarul mondtam, hogy fa-vicc. Ekkor tört ki hahotázva:

- Ez volt a legjobb vicc.

Mert, ugye a level Blatt, a hordó Faß. Azt hiszed, a levelhordó Blattfaß? Ló... sz!

Briefträger.

7. Így vizsgáztattam

A címből sejthető a cáfolom. Nem igaz, hogy mindig extravagáns módon vizsgáztattam, vagy arra törekedtem, miként cifrázhatnám. Általában nagyon gondosan jártam el, mindig alaposan értékeltem. Ügyeltem arra, hogy az „elégtelenek” ne kétkedhessenek ítéletképességemben. Erre több módszert is kifejlesztettem.

Az egyik az volt, hogy a vizsgaidőszakon túli ún. dékani utóvizsgákra írásbeliként a vizsgaidőszakban kiadottak egyikét adtam fel, és ezt előre közöltem, csak azt nem mondtam meg, hogy a 4-5 lehetőség melyikét fogom választani. Először kicsit ragultam, hogy tét nélkül jöhet a delikvens, ám azt tapasztaltam, hogy az elégtelen tudású ebből is elégtelenre teljesített: elfelejtette, belezavarodott, összeváltta a hasonzókat részleteket. Ám aki távollmaradása miatt ekkor vizsgázott először és nem volt buta, egy jeggyel jobbat is szerzhetett, mint érdemelte volna. Na, bumm!

Szerettem a vizsgákat nyilvánossá tenni. Ha a vizsgázó arra hivatkozott, hogy pont kiszúrom, mit nem tud, felkértem előfolyamtársait, tegyenek fel ők kérdést, sőt jegyző eseten a vizsgázót kértem fel, ő tegyen fel magának kérdést az anyagból. Bizton álléthatom: az „elégtelen” azsal sem boldogult.

Nem akarom elodázní, volt egy-két bizarr vizsgamódszerem is. De vizsgázót kinézni, „szívani” vagy beugratni soha eszembe nem jött.

Már a Balatonra küldtem, amikor néhány elhalasztott vizsgára kették meg esti tapasztos hallgatók. Felayárlottam a balatonparti vizsgahelyet. Homokba pálcával írták a levezetések. A dolog teljes egyetértéssel zajlott. A strandolók fúcsállottak, hogy komoly feladatok homokban rajzolhatnak.

A Gal iker-fivérek alig lehetett megkülönböztetni: mint két tojás. Megkérdeztem őket, hajlandók-e együtt vizsgázni, kórusban felelni, nehogy az a gyanúm

merüljön fel, hogy egyikük vizsgázik kétszer mindkettőjük helyett. Vették a lapot, jöttek; volt humora a jelenetnek, jól szórakoztunk.

- Mindkettőnek jeles - értékeltem -, de jobban hangzott volna, ha egyikük tenor, másikuk basszus.

Xsóter Antal az évfolyam legjobbjára volt. Jött hozzám, szeretne elővizsgázni.

- Erre nem számítottam - így én -, éppen holt időm van, szegedi barátomhoz megyek pár napra.

- Én meg Szeged mellett lakom - csapott le rám Xsóter -, mennék én is a vizsga után.

- Ha jön velem holnap, a koraiban levizsgáztatom. Megfelel?

- Igen, tancár úr.

Mátnap, amint elhagytuk Budapestet, papírt, röszvert vett elő, én meg kérdeztem. Valójában formálisnak tekintettem ezt a vizsgát. Jóni szántalanszor adta jelet, hogy okos és szorgalmas. Inkább beérte a kezdeményeztem az anyag mélyebben fekvő összefüggései irányában. A jeles így sem került vesébe. Mondtam néhány elismelő szót és perre a jeleket. Egyikünk sem lett meglepetés.

- Ha megállunk, beírom az indexbe - zártam le a vizsgát.

Szegedig több minden megfordult fejemben. Itt gondoltam, igazából röszvéren kellene értékelni a feleleteket az indexben, a jelesnek több árnyalata is lehetséges. Rövid jellemzésre persze rendelkezésünkre állt a delikvens, csak dögcédulaként emlegetett vizsgálója a tartsákon, azt azonban a vizsgák után senki sem vette elő. Hallottam régi idők különös professzorainak beírását az elégtelenre: „vizsgára merészkedett jönni”, vagy pl. a csillagos jeleket köztudottan alkalmazták is. Ezeket azonban felsőfokú oktatási intézmények indexeiben alkalmazni nem volt szabályos. Fogilag esetleg prűnytelennek is minősülhetett. Ha viszont a szabálytalant tévedésnek tüntetem fel?

ERRARE HUMANUM EST

Tervem készen állt.

- Jóni - találtam ötletemet Szegeden-, és felelet természetesen jéles, sőt két-csillagos jéles. Beírom. Kérem az indexét.

Jóni szeme tágra nyílt, de nem volt ideje rákérdezni a részletekre. Kinyitottam az indexet a megfelelő oldalon.

- Melyik tárgyat utálja legjobban?

Habozás nélkül, szinte undorral bökött indexe egyik sorára: Tudományos szocializmus.

Minden tárgy vizsgatávát, esetleges két ismétlő vizsga értékelésével zárulva, három sorra volt tagolva. Foglaltam a tollamat, és jó nagy betűkkel, aláírással és dátummal a tudományos szocializmus mindhárom rovatát teljesen betöltve beírtam a jéles (5) -öt.

- Ez ugye bár tévedés? - kérdeztem Jónit.

- Hm.

- Hát akkor javítsuk ki!

A folytatás már ki is található: * a "teljes" beírásnál és a margón. A beigért két csillag már is csillogott. A margón a csillagot enyhe mea culpa szöveg követte: Teljes beírás, töltöttem Andrásfai sk., anno...

E kis sassze' után beírtam a jélest a Matematika mindhárom rovatát is teljesen lefedve.

Az indexet megőrzi és megéli: Zsöter Antal még az unokáinak, dédunokáinak is dicsekedhet az egyetemén szerzett két csillagos matematika kollégiumával.

*

8. Aeneas avagy óneász

Eposzt teremtő hőstettekről nem tudok beszámolni, de részesültem érdekes, misztikus elemeket is tartalmazó élményekben, ha azok Aeneas vagy Odüsszeusz grandiózus kalandjaihoz nem is mérhetők. Sorosom e hősöknek csupán bolyongási idejük hosszával hasonlítható össze és azzal, hogy később életük kivirágzott. Ugyanis ifjúságom tethelyére 27 évi távollét után 63 évesen tértem vissza és megdicsőültem: Győr vár díszpolgárává avattak; a megtartás több napos eseménysorozata eufórikus hangulatában terveztem meg a falu címerét és zászlaját.

Bár számíthatom ettől öregkoromat is, felevenítve azóta átelt immár másfél évtizedemet, modorosság nélkül beszélhetek szépkoromról. Statisztikusan nem magyarázhatóan sok apró örömben, szórakozásban, maradandó élményben volt részem. Az egyik legnagyobb szakmai elismerést is elkönyvelhettem: tudományos eredményeimhez kapcsolódóan grafoknak egy csoportját neveztek el rólam. Hencseregéről szó sem lehet, hiszen én is csak csodálkoztam és persze kitart karokkal fogadtam azt a nagy szeretetet, amely a 72. évemben árasztott el.

- Ebben a korban? - várhatom joggal a kérdést.

- Is - válaszolhatom.

De most térjünk vissza a mindent elsöpítő első szerelmem idejére, amelyből történetemet merítem.

A nyomok Győrvára vezetnek.

Legjobb barátom, Tibor hívott falujukba Oszkóba táncmulatságra: nagy buli lesz, a nimfák tanyája vár rám. Szép nyári időben, 18 évesen gyengébb buzdításra is átkerekítőztem volna. Felvettem a rolóvárszomból készült,

frissen mosott, vasalt, fehér hosszú nadrágomat. Az országút helyett a rövidebb mezői utat választottam, szekerek kereknyomán tekertem, a magasabbra nőtt útszéli fű csapdosta a lábamat. Csak hogy ez a fű a szekerek kerekagyaának fekete kenőcseit is felszedte. Orsóban benzinnel tisztogattuk szutykos nadrágomat. Rosszul kezdődik - aggódtam.

Amint azonban Tibor bemutatta egy lányismerőst, - becenevével maradva - Cuncit, minden förszínű lett. No, nem a kocsikemőctől, bár leérezett abban hasonló színű, sőt a federvejész, - a szóból is érthetően - amolyan fehérészirű volt. Élbűvölten néztük egymást, és hamarosan verpezsdítően ölelkeztünk a tánc örvé alatt. Annikor lazítani tudtam a szorítást és egyúttal oldottam is a némaságot, előre fel sem fogtam, amit fülemben bűgött érett-alt hangján zamatos tájszólaásban. Szülei tanítók, nyilvánvaló politikai megfontolásból most helyezték őket Győrre az igazgató "felügyelete alá". A szeptemberi tanévkezdéskor már ott fognak lakni iskolánk épületének egyik szolgálati lakásában.

Szeptembertől sülvé-főve együtt voltunk, és ha éppen nem, szerelmes leveleket írogattunk egymásnak. Szendrőmetem néztem a falusiak szemébe, mert Cunci bátran, nyíltan vállalta kapcsolatunkat. Belém karolt, megcsókolt akár az egész falu szeme láttára. Emlékezetem szerint ezt addig falunkban még a jegyben állók sem engedték meg maguknak nyilvánosan. Volt bennem egy kis szorongás. Megkövetéstől természetesen nem kellett tartanom, de attól igen, hogy kikerednek, rossz hírbe hoznak bennünket. Szerencsére nem ez történt, sőt pár év múltán azt vettem észre, hogy a faluban többen is követik "gátlástalanágunkat".

Szórtak tőlem kérdezni, mivel érdemeltem ki a déspolgári titulust. Elsősorban tudományos eredményeimre szóltam hivatkozni, a hivatalos verzió is arról szólt. Meg szóltam említeni családunk kétféle idején végzett falu-szolgálatát, és huncut mosoly kíséretében dicsekedtem azzal is, hogy részt vettem a

falu szerelmi magatartásának felszabadító had-
járataiban.

SIC ITUR AD ASTRA

A nagy szerelmi mámorban észre sem vettük,
hogy a II. világháború utáni legsötétebb diktatúra
időszakában élünk. Történetemet, amelyet találni
némdékorom, szintén pozitív színezetű politikai döntés
szolgáltatta. Meghirdették az analfabétizmus fel-
számolását esti tagozatos általános iskolai oktatás
keretében. A tanulók nagyrészt tinédzser korú ci-
gánygyerekek, -fickók voltak. Talán volt közöttük,
aki engem is megkoptatott hazard kártyajátékban.

A év végi záróvizsgákat nyilvánosan tar-
tották meg. A vizsgát levezető tanító Cunci edesapja,
Derső bácsi volt. Minthogy minden szabad időmet
Cuncival, nála töltöttem, meghívottként mi is
beültünk a záróvizsgára. Rövidre szabott ünnepe-
lyes pillanatok után Derső bácsi már bele is vágott
a számtanórába.

- Három forintod van, teken nyersz hozza meg
kettőt. Hány forintod lesz Burka Főzsi? - mőt az
agycsikló gyakorlat első kérdése.

A helyes válasz után Derső bácsi az abstrak-
ció lépcsőfokán hirtelen nagyot lépett. Horváth
2 Fánoshoz fordult:

- Mennyi két meg négy?

Méma csend. Derső bácsi felírta a táblára is:

7+4.

- ?

- Fancsi - igyekezett Derső bácsi, hogy elérkítse a
fiaskót -, ha összevesszük három - négyen, mit csinálunk?

- Hát...

- Mondd ki nyugodtan, ugys tudom.

- Hát 21-ezünk, tanító úr.

- Akkor most 21-ezünk nyitott lapokkal, kártya
nélkül.

- Azt nem lehet, tanító úr.

- Dehogynem! Te húztad a rövidebbet, én adom a bankot. Te 7-est kaptál, én filköt. Ugye, húzol rá?

- Igen. Lapot! -, adta az utasítást a játékos szobásos módon.

- Királyt húztál.

- Óneász! - vágta rá Jomosi, mintha a ménkü csapott volna be.

Még két módszertani trikk, és Horváth 2 János megkapta a feloldozást: A következő osztályba léphet.

Nem tudom, mi történt a magasabb osztályokban, de el tudom képzelni a maradékos osztás számonkérését

- Mennyi a maradék, ha 11-et elosztjuk 3-mal?

- Semmi, tanító úr.

- Hogyhogy?

- Focizott tanító úr a grundon, ahol szöglet-rúgásra nincs hely?

- Persze.

- Akkor tudhatná a tanító úr, hogy 3 corner 11-es és kész. Rúgni kell, tanító úr, nincs maradék!

Megjegyzés azok számára, akik a Black Jack játékot ismerik, de a 21-esést nem. Emest hasonlóan játszik, mint a Black Jack-et, de nem nyitott lapokkal. Bármeddig lehet ráhúzni, és csak akkor fedik fel a lapokat, ha már nincs ráhúzás. Itt a számozott lapok mutatják értékeiket; az alsó értéke 2, a felső (filkőé) 3, a királyé 4, az ászé (disznóé) pedig 11 (francia kártyacsomagban ezek rendre: bubi, dáma, király, ász). A huszoneggest 32 lapos magyar (vagyis svájci) kártyacsomaggal szobásosabb játszani. Egy van igazán értelme és súlya a hárdírozó akcióját jelentő mondásnak:

LAPOT KÉRT 19-RE.

9. Táltosképző

Aktív tevékenységem tetején, a Budapesti Műszaki Egyetemen zajló mérnökképzést szándékom megakarták reformálni. Lényeges újdonságot csak a számítógépek programozásának bevezetése, az informatika szak megalakulása hozott. Előzőleg a részben megcsontosodott lassúkas anyagot nyújták, húzták, csoportosították át mindaddig, míg a Part és a felsőbb vezetők a már küszöbön tipródó jelöltjükhöz örsz nem kaptak egy újabb tantárgyat vagy tanszéket olykor vitatható szükségéből vagy érdemül.

Volt egy időszak, amelyben az oktatást az első félév után két szintre tagolták. A felsőbb szintre a táltosképzőnek is titulált B tagozatra félévi eredményük alapján a hallgatóknak mintegy 10%-a jutott be. A többiek az A-val jelölt, ún. alapszintű tagozatra kerültek. En B tagozaton oktattam egy-egy csoportot. Előadást és gyakorlatot órárend szerint nem választottuk két. Kibővített anyagot tárgyaltunk meg szabadon választott módszerrel. Egy-egy ilyen évfolyamom (csoportom) mintegy 15 okos, érdeklődő hallgatóból állt. Közvetlen baráti kapcsolat alakult ki közöttünk; tegződünk, együtt fociztunk, játszottunk. Közülük néhányan időnként este felé beállították a lakásomra is, hogy tanítsam meg őket brideselni, és meséljek az akkor még oktatásban nem szereplő, tölem hallomáshól ismert gráfelméletéről. Fogékonyságuk lenyűgözött. Ha elfáradtunk, vicceket meseltünk vagy csak villogtunk.

Ismertem olyan egyetemi gyakorlatvezető oktatókat, aki már a második órán nevről szólított mindannyiunkat. Jó memorizáló képesség kell ehhez. En mindig hadi labon álltam a nevek megjegyzésével. Örültem, hogy a B-ek is letéránu csoportot alkotnak. Gondoltam, ha ügyekesen, pár óra után meg tudom je-

gyezni a nevüket. Aztán mindjárt az első csoportban megpillantottam a következő nevet: Randrianantoandro Jean Nirina Madagaszkárból. Mikorra fogom megjegyezni? Ő, rövidítve RZN, akaratán kívül segített gyakorolni. Meg kell hagyni, eszes, jó humorú és rigyes focista volt. Viszont nem kerekedett korán belmi.

A rendes, nagy létszámú előfolyamokban úgy ismertek, hogy előadásaimat másodperc pontossággal kezdtem, a becsengetés közben mentem el a katedráig. Ha az előadóterem bejárata előtt volt, az ajtókat bezárattam, hogy késve jörök ne tereljenek el a hallgatóság figyelmét. A reggeli kezdés előtt 2-3 perccel az egyetemre igyekvők közül ki lehetett válogatni az előadásomra tartókat: ők voltak azok, akik lóhalában futottak.

A B tagozaton nem alkalmaztam ilyen kémszert. Családias hangulat uralkodott, bármikor be lehetett jönni; nem elték vissza a regula hányával. Am RZN a reggeli beszédet többször is elkeste. Benyitott, köszönt.

— Szervusz Randrianantoandro Jean Nirina — fogadtam —, hogy vagy?

— Köszönöm, jól.

— Nem kaphodtad el a reggelizést, Randrianantoandro Jean Nirina?

— Nem.

Megkértem a tisztelt olvasót, csak típuskérdéseimből szemezgetek. E kérdések mindegyike után a megtanulás szándékával pergettem ki magam: Randrianantoandro Jean Nirina.

— Mit reggeliztél? Hogy van a család?

Mikor kaptál tőlük levelet? Flávy testvéred van? Flávy feleséget tarthatnak batyáid? stb.

Amikor már teljes bixtonsággal, szintaktikai botlás nélkül megjegyeztem RZN nevet, elébe álltam, hogy a mélyebben rejlő értelmi háttérrel, e bonyolult név szemantikáját is felderítsem.

- Szeretném tudni, Randrianantoandro Jean Nirina, van-e valami értelme a nevedet alkotó szavaknak. Mondd, mit jelent a Randrianantoandro?

- Királyi származású - jött a gyors válasz.

- Köszönöm a tájékoztatást, felség, -
fűzöm tovább titkeletlenségem - a Jean-t tudom.
No és a Nirina?

- Dezső - vágta rá, mert ez a magyar név tetszett neki legjobban.

Egy másik csoportom tanulóját megbízottja tisztességét, mint foglalkozást a játékosok között a kapitányt, Oszit, a gyors észjárású ifjút töltötte be. Felenleg Graz egyetemén professzor. Ő fordította angolra egyik grafelméleti könyvemet. Valószínűségszámításból és matematikai statisztikából merítettük éppen az óra anyagát. Már elmondtam a szokásos szócsavart értelmezéseimet, hogy ti. a maximum - likelihood nem a legjobb halandfilm, a korrelációs együttható nem fertőző betegség, a konfidencia intervallum nem bérutalási időszak és a hisztogram nem idegnyugtató pirula. Főttek a további fejlesztések - jót hathatásunk, az óra kibillent komolyságból.

Oszit intett le bennünket; többet szeretett volna tudni a regressziókról. Igaza volt, de úgy éreztük, megállította önfeledt jókedvünket. Valaki meg is jegyezte:

- Mit stréberkedik? Friskázzuk meg!

A pallos szerepet magamra vállaltam, az ítéleteket a beszámoló alkalmával végre is hajtottam.

Fél ismertük egymást, különöségeinket is. Tudtuk, hogy Oszit nem szereti a túrót; meg sem eszi. A miértre azt válaszolta, hogy a túró romlott tej.

- Akkor a vaj és a sajt romlott tej, a sör rom-

lott komló, árpa vagy maláta, a bor és a kenyér
tomlott szőlő — győzködtem hiába. Ezekkel semmi
baja, a túrótól azonban undorodik.

A következő óra berrámolójaként zárthelyit
írtam velük. A feladatok szövegét sokszorosí-
tottam és kiosztottam. Az egyik típusfeladat így
szólt: „Ha egy 2 kg-os kalácsban 60 szem mazsola
van, mi a valószínűsége annak, hogy egy 30 dekás
szeletbe 9 szem kerül?” E feladatot kizárólag
Osi számára így módosítottam: „Ha 2 kg túróban
60 szem mazsola van, és behabzsolsz e mazsola
túróból 30 dekát, mi a valószínűsége annak,
hogy pontosan 9 szem mazsola kerül be?”

Hiába vártuk a hatást. Osi pléhpozával
írta meg hibátlan zárthelyijét.

Különösen szerettem ezt a szellemileg is
magas szinten vibráló, érdekes egyéniségek alkotta
csoportot. Miki volt közöttük a naiv, tudósként
firtató típus. Mindent újra megkerdezett mó-
dosítva, nyakatekertén, ha már értelmese volt
a kérdésnek, akkor is. Így tudom, jelenleg Ka-
nadaiban ügyködik mint felfedező-tudós. Oly
mértékben volt nyitott, hogy talán kínálta
ugratiszt. Akkoriban divatos feszes nadrágot
viselt. Kutakodásaival ki tudott farasztani.

Egy ízben emígyen evickeltem ki „szorításából”.

— Miki, csak nem óvatosságból hordasz
ilyen szűk nadrágot? Arra számított, hogy ha
egyet fingsz, csak akkor durran, ha leveted?

— Dehogyni; próbáld ki! — válaszolt komolyan.

A próbát egyik hajnalban végeztem el, amikor
már felálltak lakásom kártyasztalától, hogy haza
menjenek. Az előszobában még tovább fűtök a szót.
Már dolgoztak bennem a szelek. Elegendő szoros nadrág
volt rajtam.hirtelen jött ötlettel behajtottam a kis-
ujjamat, és fájdalmat mímelve Miklós felé nyújtottam.

- Görcsöt kapott a kisujjam, húzd meg Miki! Persze, hogy meghúztam, én meg elszellentettem magam.

- Köszönöm, Miki, hogy segítetted a próbát. Jelenleg nem készleltet a srúk nadrág. De nehogy azt hidd, hogy ezt nevezik F-próbának a matematikai statisztikában.

A lépcsőházból vissza hallottam kacarászásokat, míg ki nem léptek a kapun. A későbbiekben e témában szalonképtelen szavakat nem használunk, F-próbáról beszélünk.

Az ugratásból tanár kollégáimnak is kijutott. Példaként citálok az egyik szaktársunk docensének, Garzinak az esetét. Amint Garzi megfricskázása szőbe került, azonnal elvállaltam a műsor levezetését.

A poén szinte addódott. Ugyanis Garzinak nagyon tetszett az egyik viccem előadásmódja: jópofán utánzótam benne egy kacsát. Itt találkoztunk és többen öltözöttünk, trefálkoztunk, mindig megkért:

- Meséld el a háp-háp viccet.

Már untam az ismétléseket. Felbízattam több hallgatóimat, alkalomadtán szóljanak Garzi tanár úrnak:

- Hallottuk, Andrásfainak van valami háp-háp vicce, de nem tudtuk kihúzni belőle. Azt mondta, nyja; kérjük meg a tanár urat, mesélje el, hiszen jól ismeri.

El is mesélte, majd legközelebb büszkén jött hozzám:

- Hallgatóid elcseséltették velem a háp-háp viccet.

- Tudom - válaszkéntam egybedvüen -, miután előadban nekik a viccet, én biztattam őket, hallgatóimnak meg téged is, és akkor látni fogják, mennyivel jobb előadó vagyok én.

Emiatt egy ideig dicsőülködött velem Garzi. A legközelebbi focimeccsünk után igyekeztem oldani morcoságát.

-Gazsi; hogyan tudsz ilyen pontosan rugni?
Aligha láthatod a labdát, hiszen mérkőzésen nem
hordod a védősisakból készített szemüveget.

-Igaz, hogy nem látom, de hallom.

-Majd megmondom a B-seknek, hogy neked
jobb a filhallásod, mint Lajosnak, a nótabeli roma
hegedűsnek meg nekem együttvéve interferáltnak is.

Bár nem tervezetten, kijutott nekem is.

Amint Geszti P. Ottó (nevében a Pált mindig
csak kezdetbetűjével használta) a Villamosmérnöki Kar
dekáni székébe ült, azonnal grandiózus reformter-
vekbe fogott. Már túl sok professzor kapott tanszéket,
aminek következtében szaporodtak a tantárgyak, és
mindegyik óraszámot követelt. A hallgatói képviselét-
ség állt: Magas a heti óraszám, nincs idejük a tananyag-
ban elmélyülni, a házi feladatokat, rajzokat gon-
dosan elkészíteni.

Geszti P. Ottó oktatási konferenciát hívott össze.
Ezen tájékoztatta az oktatói gárdát tervéről. A
címszó nagy ötletet sugallt:

Intenzív Oktatási Forma

Ez pediglen több, intenzívebb oktatást jelentett keve-
sebb óraszám mellett. Hogyan? Úgy, hogy egyes tárgyak-
ból csak vizsgáztatunk az egyetemen, de nem oktat-
juk. Ilyen lehet pl. az idegen nyelv. A tudást szeressze
meg a hallgató ízlése és lehetőségei szerint; számos
helyen hirdetik oktatásukat, nálunk pedig csak vizsga-
kötelezettsége len. Más tárgyak is próbára jöttek. No
mármost, érvelt a dékán úr, ezek a tárgyak nem fog-
nak szerepelni az órarendben. A hallgatók kevésbé
lesznek lekötve, és így a fontosabb szaktárgyakban
nagyobb intenzitásra serkenthetők, mi pedig többet,
alaposabban oktathatunk.

Alig akadt aggályoskodás. Az érintett tárgyak
oktatói is inkább csak morgással, suttyogással ref-
lektáltak a személys tervre. Alábbi hozzászólásom

Után rövid időre beállt a csend.

— Minthogy a hallgatók óraszámának csökkentését én is szorgalmazom, volna javaslatom a tervek. Bár valamennyi tárgy esetében is megvalósíthatónak látszik, ajánlatommal csupán a matematikára szorítkoznék. Töröljük a tárgyat az órarendből. Számítástan helyen tűrődnek — és, ha javaslatom megvalósul, még több helyen fogadják hirdetni — magántanítást matematikából. Bizzuk a hallgatókra, miként szeretnének felkészülni a vizsgákra, amelyeknek a lebonyolítását természetesen mi végezzük. Majdan büszkén kiállhatunk és fennén hirdethetjük a csodát, amelyet a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Kara valósított meg:

INTENZÍV OKTATÁSI FORMA HETI 0 ÓRASZÁMBAN

Ezek után a dékán nem fogadta a köszönetem, mire én is elhagytam. E feszültséget később Erdős Pál oldotta fel a rá jellemző finomsággal: Kociról elvitette magát velem Gesztihez látogatónak.

Végül bevallom, miként szenvedtem el én a fricskát. A bomba váratlanul robbant.

Kellő felháborodással elmeséltem táltos hallgatóimnak a Geszti-féle ötletet. Méregzacskómat azszal rírtetem ki ingerült hangnem kíséretében, hogy a dékánt állandóan gúnyososan Geszti Pótlónak (és nem gesztipótlónak) mondtam, vagy inkább büfentem. Szóval az intenzív oktatási formán is, de legjobban az én Pótló büfentem nyerte el tetszésüket. Az oktatás persze folyt tovább a régi mederben. Gesztit ábrázoló lovasszobor nem készült.

Az intenzív nőszüléstbe kezdtem. A holtomiglan — holtodiglan kimondására a Lenin körúti házasságkötő teremben, a közbeszéd szerinti Lenin Székesegyházban került sor. A terem zsúfolásig megtelt. Felen volt a Btápozat teljes létszámában. Az ühőhelyek mind megteltek, táltosaim hátul álltak egy csoportban.

Feszült pillanatok következtek, vakuk villagtak,

kezdődött a szertartás. Lejátszották a szertartás előre megrendelt bevezető zenéjét, kedvenc verbunkosomat, Fláry János toborzóját. Rövid, templomi hangulatot idéző csend következett, majd az anyakönyvvezető nő, családunk nehebbi ismerőse, a szokásos hivatalos ünnepélyes hangján már nekem is szegte a kérdést:

- Dr. Andrásfai Béla Ottó...

Nem tudta folytatni, mert hátul a B tájékozatosok - akkor hallván először másod keresztneveket, az Ottót - robbantak be:

- Bottó!

Mint operákban a kórus, ha váratlanul megjelenik a színen egy kulcsfigura. Volt valami sejtelmes, lelegzetelállító jellege találosaim hangké-
tének. Talán még Gretna Green kovácsmesterének
ékező mancsa is megállt volna a levegőben. Anyakönyv-
vezetőnk hangját is tarkára farasztotta. Fogalma sem
volt, mi történt. Jelforán meredt rám. Csak mosolygós
bíccentejemre, mémi habozás után billent vissza
szokásos berekvágásába.

A házasság megkötött.

*

10. Kurácsi

Hencege'semet aligha palástolhatom, élet azonban szeretném tompítani, szójátékkal élve Hánytani. Az hihe-
tő, hogy küzdöttem a gyávaság ellen. Gyerekként erős,
bátor és hős szerettem volna lenni, mint Toldi Miklós
vagy Rugonics Titusz.

Edzettem magam. Életem, virtuskodó, versengő
pasastrgyerekek között a környezet adott is volt ehhez.
Gyorsaságra futás, ugrás, erő- ügyességre birkózás,
tuskóáprítás. Vasgyűrű alkatom ellenére virtuskodásra,
keme'myko'tésű falusi legények provokatív froclizálására
nem voltam vevő. Inkább konfliktuskerülő voltam.
Aggódtam is, hogy metán anyámasszony obszitos katonájá-
nak tekintenek. Ezért mindig ott sejtelkedtem a próba-
tellek színterének kulisszái mögött várva az alkalmat,
hogy esetleges kudarcomat leplezendő, én is próbát te-
hessek. Így tettem kísérletet szaltóugráásra a falu hatá-
rában csordogáló patak partjáról a derekig erős vízbe
mindenféle edzői utasítás és tanács nélkül. Fejjel lan-
doltam, a 20 cm mély úzaphnak körönhetően baleset
nélkül. E kísérlet után jöttem rá, hogy az elrugaszkodást
követően feladott tényleg adják a pördületet. Edzői uta-
sításra talán már az első ugrásom sikerült volna.
Virtuskodásra oktatás azonban nem volt sokáiban.
Gtínáld, ha tudod! A hasznos tanácsokat pedig jobb
volt nem követni, rendszerint félrevezettek vagy beugra-
tást lepletek.

A bátorsághoz bizonyos mértékű kegyetlenség vagy
legalábbis hímeletlenség szükséges. Így tűnik, fordítva is:
kegyetlenséghez bátorság is kell. Én voltam a családban
a csirkekihívő. Bármennyire is szerettem jókat falatozni,
szorongva végeztem pallos-munkámat. A csirke nyakat
elvágni éles késsel csak egy nyisszantás. Az a 2-3
percet nehéz elviselni, amíg a csirke iszonyú erővel
rágatózva küzd az elejétől bilincselő markunkban.

Míg volt bátorságom kivárni. Kitaláltam, hogy fejzeivel levágom a fejet és kész, vége; mindkettőnek jobb lesz. Csakhogy a csirke, vért szétpriccelve 2-3 percig rohangu az udvaron fej nélkül.

A nyilvánvaló, hogy a kegyetlen embernek eleve bátorsága is van tetteihez. De most hagyjuk a pszichopatológikus eseteket, boncolgassuk csak a normális ember bátorságát. A bátor tettek mindenképpen kell, hogy legyen következménye. Aki viszont tiziköt vállal, egyúttal vakmerő is. Am a bator a következményeket nem megfelelő vakmerőségtől sem kell választanunk.

Nem is tudom, van-e igazán bátor ember. Talán csak bátor tett van, az elkövetőjét szoktuk bátor embernek nevezni, bár valójában gyáva is lehet. A bátorságot kiválthatja egy helyzet, etikai kényszer, de az is lehet, hogy csupán a vakmerőség adja a látszatát. E két esetre szándékozom egy-egy példát eszteni. Az első esetben a helyzet etikai hangsúlyozottsága hajszolt bátor tetre, a másodikban a vakmerőség, az, hogy az al gondolkodás bizárolag a tett technikai lebonyolítására terjed ki, tekintet nélkül a következményekre.

Úgy 16-18 évesen megerősödtem, férfiasodtam; kezdtem érezni durrado erömet. Gondoltam, nem szabad gyávának mutatkoznom, ha hasonszőrűekkel konfliktusba keveredem, és fölényesen megfricskázni. Körültekintően, de néha ki kellene próbálnom. Ha veszélybe sodródnék, eltekintek szegzenemtől: nyúlciptöt húzok. Föl futottam. Persze szívesen verebedtem volna, ha ellenfelem garantaiban hagyja magát megveretni. Jó, majdnem ilyen eset is akadt.

Egyik osztálytársam észrevette, hogy úgyszeren piros-parizom. El akarta lesni tölern a fortélyát. Szünetekben ellenemben kezdeményezett. A becsengés, őt mindig durradt, vörös kézfejjel érte, míg én üteist sem kaptam. Fő ideig edzett velem eredménytelenül. Igar, én futballkapus voltam, ő meg csak drukker; a különbözet-reflexszel nem birkózott meg.

A jöbött első esetem a gimnáziumunk udvarán kezdődött. Az udvar északi fertályá alkalmas volt kispályás focira. Az épületnek északra néző falán nem volt ablak, az

udvart pedig 2m magas téglafal határolta. A tornaórák második felét, az óra utáni szünettel megtoldva, gyakran focizással tölthettük. A labda időnként átrepült a téglafalon. Az volt a szabály, aki átrúgta, annak kell átmásznia érte.

Eppen javában folyt a meccs, amikor kicsengettek. Az egyik osztály máris dübörögve szaladt az udvarra. Elöl a vezéregyenység, Maki. Igaz, nevére nem emlékszem, de hallottam a gimnáziumban is említeni. Rekedtes harsány hangja, vékony magas termete, agresszív, fölényes fellépése miatt senki sem mert vele újat kezni. Labdaink elgurult, éppen Maki felé, aki habozás nélkül bele is rúgott, és a labda átrepült a szomszédba. Mindenki várta, mi fog történni. Átmegy-e Maki érte? Ezerben sem volt. Mint aki jól végrende dolgot, röhögött barátjaival. Senki nem mert figyelmeztetni. Én álltam hozzá legközelebb, hát vettem egy nagy lélegzetet és elébe álltam. Medekusan közeltem vele a tenyér és a vonatkozó szabályt. Ő azonban gúnyolódott, és mondta, menjek on. Itt talán le is csengett volna a feszültség, ha jobbról-balról arcul nem legyint. No, nem porozott, csak előszelét keltette. Ott álltam megszegyenítve, mögöttem a földbe gyökerezett lábú osztálytársaim. Szégyen és düh közös erejével oly váratlanul öklöztem Maki képébe, hogy elterült a földön, még vagy fél métert csúszott is. Szitkozódva tápa-szkodott fel, s dörögte, hogy eltapossa azt a mocskos pofámat, stb., és rohant felém. Fogalmam sincs, miként volt lehetséges, de az előbbi összecsapás megismétlődött, Maki a talajt hengerelte. Megjeddtem. Úgy látszik társaink is, mert ezután körülük néhányan Makira, néhányan rám vetették magukat és lefogták bennünket. Nem tudom, Maki mit érzett, de én nagy megkönnyebbüléssel. Még egy ideig kekeckedtünk, jelszavunk szándékunkat nyitó öntecsapásra, de a csata szafos szövegével befejeződött. Közben - örömmre - lefogva tartottak bennünket. Arra nem emlékszem, én miként „érveltem”, de Maki ígéretet megígért: ha legközelebb találkoznak, székepi a pofámat. Nem kértem időpontot randevúra.

Néhány szorongásos hét után mégis csak sor került a találkára, amikor is éppen Szombathely fő utcáján kocogtam elmélázva, lógó orral. Valamit érezhettem, ösztönösen kaptam fel a fejem: mintegy 20 méternyire Maki test felém két barátja kíséretében. Mint két látó, villant a kép agyamban. Azonnal menekülésre gondoltam. Elgsonni már nem lehetett, megláttak. Itt most átvergők az úttest túloldalára, oldalt kapnak el. Itt viszont szafordulok, hátra kapom őket, még rosszabb. Már csak 15 méter. Szemgolyóim kutakra forogtak. Nincs bőrtűnk mellékutca, de még egy nyitott kapu vagy üzlet sem. Lesz, ami lesz, kiheverem. Lassítva kocogtam tovább. Felkészültem védekezésre... még 5 méter... és akkor Maki felém biccentett fejével, és

-Szervusz-, köszönt barátságosan. Semmi trükk, visszarebegttem a szervusztokat, s haladtunk tovább. A későbbiekben is előre köszönt; nyilván én voltam az idősebb.

A másik esetet előzménye vagy négy éven át érintette tudatom alatt. Történt ugyanis a falunkban, hogy a "nagyok" kártyajátékát szemléltem. Lehettem úgy 13-14 éves. Orbán Imre mögött álltam, s szóltam valamit. Bár az nem a játékra vonatkozott, Imre kinyújtotta ökölbe szorított, bikaláb méretű karját, és gyors 180°-os fordulatot tett. Öklét is majdnem lenyeltem, de csak egy fogam csúszott le; ajkam berpedt, nyomát ma is viselem. Az ítélet jogerős volt, apelláta szóba sem jöhetett. Mit pofázik a gyerek a kártyázó Orbán Imre mögött? Orbán Imre erős testi méreteit kihangsúlyozóan lomha lépésű legény, szellemileg kissé fogyatékos volt. Erejével állandóan kísérgetett, különböző fogadásokat ajánlott. Emlékszem egyik, jellemző ajánlatára: borsal megtöltött 5l-es demizsont fűtyijére akasztva elcipel egy kilométer hosszan. Nagyrási hóborzja vonzotta a hallgatóságot. Ugratták, röhögtek rajta. A gyerekeket szerette röhögtetni, megkergetni.

Akkoriban vasárnaponként két szentmisét is tartottak a falunk templomaiban. A korábban, a nagy műsér vettek részt többen: az ebédet készítő háziasszonyok, az állatokat

már korábban ellátó legények, parasztemberek, iskolások, diákok. A 11 órakor kezdődő ún. szagos műsere azok jártak, akiknek vasárnap délelőtt nem volt dolguk: jómódú tisztviselők, polgárok, illatos dáimák; erre utal a szagos szó is. A két műse között a fiatalabbak a falu alkalmas helyén, többnyire a templom közelében összevadásztak, megbeszélték a heti eseményeket, szórakozgáltak.

Az ominózus napon is így történt. A templommal szemközi téren tömörültek a legények. Körülköttek, jókat kacagásztak a kör közepén hencegő Orbán Imrén. Ára veretett utam. Közelükbe erre különös izgalmat éreztem, adrenalin szintem felszökött. Előre semmit sem gondoltam végig. Így látszik, a forgatókönyv latens módon állt össze precízen a fejemben; aszerint cselekedtem. A csoporthoz léptem, csak hárommal jölertem. Hatalározottságomból a legények vettek az üzenetet. A kör szétnyílt, utat engedtek, hogy a következő kérdést én szerezhessem Imre mellének. Egészen közel léptem a hústömeghez, néma csend lett. Vártam még két másodpercet, majd ajkam kis hegyére mutattam:

— Látsz, Imre? Jutod, mitől van? —, kérdeztem talányosan, de azonnal válaszoltam is: — Attól a pofontól, amit tőled kaptam négy éve.

Az utolsó szónál már ütöttem is fejre, gyomorcsájra; vagy tíz ütéssel megsoroztam a decimáliság alatt, és azonnal menekültem. A legények elképedve nyitottak utat, én meg teljes erőmből futottam. Így 50 méternyire megálltam, visszanéztem. Imre a földön kotortásztott kavicsdarab után, hogy utánam hajítsa. Alibi mozdulat-állapítottam meg —, engem már nem veszélyeztet.

A következőkimenetek rémképe csak ezután kezdte zaklatni lelki világomat. Kellott ez nekem? Ha egy normális legényről lenne szó, legfeljebb rendkívül kecskés afférunkat: Alkalmasint, természetesen nyilvántartásig előtt, kapnék tőle két méteres pofont, s akkor az ő pofonjai közötti töltelikként lenyelné az én öklözeimet. Nem rágódna tovább; én meg már ráharaptam, bele is törött egy fogam. De nem ilyen egyszerű a helyzet. Imrenek nincs

ki mind a négy kereke. Butaságomban - dühében még életet is veszélyeztetheti. A következő egy-két találkozásunkat menekülésre kész feszültségben éltem át. Am nem történt semmi. Később sem, akár csak Mahi esetében. Elfogadható, logikus magyarázattal nem szolgálhatok. Talán mindketten azt hittük, hogy mindenre előzött erős ember vagyok. Én meg azt hiszem, csak „dtuertem” őket. Imre esetében még lesz megjegyzésem. Most maradjunk a kurázsím boncolgatásánál.

Bátorságom tisztán tetten érhető, talán egyetlen megmutatkozása apámhoz fűződik. Előtte apám volt az erős, a sugorú felettes. Erőtebb fejjel már másként láttam, hiszen, alig emlékszem tőle kapott nyaklevesre, nem rótt ki rám drámai törvényeket, és férfivá válásomtól még diákként is reguláktól mentesen, teljes szabadságban nevelkedtem, élhettem, sőt lubickolhattam. Az eredmény idején talán 10-12 éves lehettem, már harnálható fizikai erőben, de még a játékoság elsődlegességét követve.

A lovaskocsin kellett valamit javíttatni. A bogvár tőlünk a harmadik házban lakott. Erre a rövid távolságra apám nem akarta befogni a lovat, úgy döntött, ketten áthúzzuk a kocsit a bogvárhoz. A nagy kaput kitarta, és kiszólt nekem:

- Gyere fiam, áthúzzuk a kocsit a bogvárhoz. Én éppen javában golyóztam az utcán játérotársaimmal. Rá se hederítettem. Apám várt egy keveset, majd emelt hangon megismételte az utasítást. Erre ingerülten bementem. Ő húzta én meg toltam a kocsit, azaz tolnom kellett volna, de dühömben visszafogtam. A kocsi épp, hogy dőcögött, apám majd megszakadt. Észrevette aknamunkámat. Leejtette a kocsi rúdját, és felbőszülten felém lödült. Szaladva menekültem. Üldözőbe vett. Futás közben az udvaron hisse' meglöktem a ház falához támasztott kerékpárt; lehet, hogy csak ösztönös védekezésben, de emlékezetem szerint volt abban némi tudatosság. A kerékpár eldőlt, apám rázuhant. Iszonyúan megijedtem, de azonnal megálltam, szembe fordultam vele és bóllamul megadtam magam; védekezés nélkülül vártam a megtorlást. Apám feltápraízkodott, falhoz állította a kerékpárt, és elindult felem. Egy lépésnyire megállt, és

majdnem teljesen nyugodt hangon csak ennyit szolt:
- Gyereink.

Boldogan mentem és telpis erőmből toltam a kocnit. Nálunk már nem volt szokásban, de apimék még kezét csókolva köröztették szüleiket, felmenőiket ünnepekes pillanatokban, vagy ha több napra elhagyták a szülői házat. Most én szerettem volna apimnak kezét csókálni, de ijedsémben - örömömben bna maradtam.

Igazi bátor tette a kemény diktatúra idején. AVO-sok jelenlétében bőven adódott lehetőség. Aki élt vele, életével játszott. Akkor kussolásban bízleg nem hibáztam. A puha diktatúra idején meg már mondhattam, hogy mesész vagy hetyke, odamondós voltam, mesém inkább csak henege'snek tánt.

Nyelvtanulással egybekötött két hetes társasutazásra jelentkeztem 1976-ban Angliába. Utazásom előtt munkahelyemen meglátogattak két nemzetbiztonsági: az egyik sunyi, mézes-mázos, nyálas beszélő, a másik konokul hallgató, merev, bunkó-típus, bizonyára ő volt a főnök. Valószínűleg be akartak szervezni, mesterszavassal, bevezető beszédet hazafiasság, kötelesség szavak spekeltek. Én azonban tögtön elvágтам a cseregő fonálát:

- Ki műszerezte be? - , kérdeztem ingerülten.

- Senki. Utazásom előtt társasutazóimhoz is ki-jöttünk, beszélgettünk vele. Önt is kérjék, figyelje, nem szándékozik-e valaki utastársai közül hazafához méltatlanul csatlakozni, esetleg disszidálni.

- Nem azért megyek, hogy arra figyeljek. Szeretnék angolt gyakorolni és a közös programokon részt venni.

- Igen, de szeretnék szánítani segítségére is. Ha visszajön, ismét meglátogatjuk.

- Ha visszajörök! - , vágtam rá hetykén. Gondoltam, legfeljebb nem engednek ki. Sose voltam az utazásokért. Kiengedtek. Visszajöttem; jól tettem.

Végül ezek szó Orbán Imre transzcendens szerepéről. Afférum kezdeteként kiütötte egy fogamat. Akkoriban nem volt szokásom fogorvoshoz járni kezelésre, ha mégis mentem,

fogműzés lett a vége. Ezt viszont Imre markáns modulataira elvégezte: bal felső harmas, azaz szemfog. Csak egy rövid ideig hiányzott, mert - mit tesz Isten -, új fog nőtt helyette. Fogalmam sem volt, hogy ez szokványos eset-e. Gőtt, örömmel fogadtam, vele együtt haptam, visorogtam a későbbiekben.

Talán 21 éves lehettem, amikor észrevettem, hogy a jobb szemfogam szürkellik. Ha elkorhad - gondoltam -, majd kicsi vagy kihúzatom. Mígötte fajt a szápadlásom. Megégettem? Majd elmúlik, de nem: kidugta hegyét az igazi szemfogam, és rohamtempóban kinőtt. A csunyácska tehát csak tejfog! Élttem tovább mindkettővel. Ha észrevettem és rákérdeztek, buszálkedtem:

- Táltoz vagyok, két sor fogam van; igaz, hogy a második sorban csak egy van, de van.

Tibor barátom megigerte, hogy kapok tőle ajándékba ortodontikus fogkefét. Am jöhettek a szilínapok, a nevuapok, a karácsonyok, a speciális kefe csak ígért maradt. Aztán kezdődtek a bajok. A két szemfogam közti íny állandóan begyulladt. A gyulladások egyre kellemetlenebbek voltak; 12 év után fordultam fogorvoshoz. Döntéset elfogadtam: mindkettőt ki kell venni. Az apróbb tejfogot azonnal ki is emelte, a másikhoz beinjekciózott. Majd mába próbálódott, nem sikerült kihúzni. Folyt róla a veríték, kétszer is megpihent tíz-tíz percre. Egy fogója tönkrement, egy mérelesebb pedig a fogamat roppantotta össze. Végül apró szilínapokban szedte ki. Mindketten kimerülünk. Az én szenvedésem még nem ért véget: a gyulladás hetekig kínozott.

Eszembe jutott Orbán Imre. Nem ismeretlen eset, hogy féltékeny emberek isteni küldetés hordozói. Lehet, hogy Imre feladata lett volna a tejfogak eltávolítása szemfogaim útjából? Ha hagyta volna, hogy küldetését befejezze, talán ahadálytalanul előbukkant volna a másik szemfogam is, és szenvedésem elmaradt volna. Én azonban a falu nyílvasnósága előtt megsejtemittem a habókos Imrét elzárva útját a másik szemfogam felé. Isten útjai kiszámíthatatlanok! Pedig a biblia világosan fogalmaz:

Aki megüti a jobb arcodat,
annak tartsd oda a másikat is.
(Máté evangéliuma, 5. 40.)

11. Equus

Ha nincs tennivalóm, vonat zakatolásának vagy ló patái dobogásának ritmusára mormolok magamban verseket, dalokat. Ifjúként rendszeresen utaztam vonaton, lovaskocsin. Gimnazistaként több éven át napi három órát vonatoztam Győrvar és Szombathely között. Lovaskocsiink egyrészt ellátta a győrvári posta és a vonat mozgópostája között a szállítást, másrészt családunkat szolgálta kirándulásokra és a kámi nagyszülők látogatására. Amikor csak lehetett, vállaltam a kocsi szerepét. Az utazások, a relék járó monotonitáson kívül élményanyagot is teremtenek; vidámat, pecheset, szomorút egyaránt.

A vonatozás bizarr jellegét a háborús körülmények tálcán kínálta. Kalandvágyó, ifjú lelket rajon, mikor bizsergethette volna vonat tetején utazás lehetősége. A háborút követő hónapokban alig akadt üveg a személyvonatok kocsijain. Bedeszkázták, légyjártóknak kis részeket hagyták. A gőzmordonyok energiáját annyi sem pazarolták fűtésre. Így hát téli zimankó idején fellecsóztuk a diákkocsi (mert hogy az mindig létezett) közepét, és negyed óra múltán már csúszkálhattunk is. Békebeli gyerekek! Mikor csúszkálhattatok jégen vonatozás közben? A vészfékek nem működtek, a fogantyúk plombái is hiányoztak. Néha meg is húztuk ugratásként, de a vonat rá se hederített.

Újdonsült utitársunk éppen rágyújtani készült a jó ég tudja honnan szerzett finom cigarettájára, ami akkoriban nagy kincsnek számított. Mozdulatunkkal jeleztük, hogy nem utasítanak el, ha megkínálna bennünket.

- Csak három darabot kaptam diplomata rokonunktól -, hívított a fickúr.

- Ha meghúzom a vészféket, kapok egyet? - vagánykodtam

- Akkor igen -, válaszolta extra cigarettái vesztetéseért nem aggódó gumyos mosollyal.

Aztán lassú mozdulatokkal a vészfék alá csúsztam, megragadtam a fogantyút, ravaszul visszakacintottam, és néhány feszültségtérmentő másodperc után megrántottam. A vonat

xökönt egyet, a fekek csikorgtak, néhány csomag lepottyant a polcokról. Meglepien rövid időn belül megálltunk. Kalauzok ugráltak le, mindenfelét kiabáltak. „Ki hívta meg a vészfe-
ket?“, majd „Leesett.“ is elhangzott. Szakmai érvelések ki-
sérletében mutatták a fekeket. Aztán verénylő szavakat kö-
vetően sípszó hallatszott, és a vonat elindult. Bermedten
ültünk a kocsiiban, amikor a kalauz belépett.

Már nagyon megbántam tetteimet, hiszen korábban sán-
talauzról olvastam: „... csak veszély esetén ... indokolat-
lan ... súlyos büntetést von maga után.“ Tetteimet le nem
tagadhatom. A kalauz végigment a padsorok között,
és távozott. Kérdés nem hangzott el. Megúsztam, de a cigiről
el is feledkeztem.

A vészfekek tehát már működtek, de a plombákat
csak később rakták a fogantyúkra. Az ablakokat beüve-
gezték, a fűtés is beindult. A fekekézis, azaz a csencseles
mai póval seftelés már konszolidált utazási körülmények
között folyt. De a légkör feszültséggel telt meg, a lebu-
rástok mindennaposak voltak. A termelőknek súlyos
beszolgáltatási kötelezettségeket kellett teljesíteniük meg-
szabott alacsony ár ellenében. Dugdosták a vonaton a
csirkéket, tojásokat, boros demizsonokat, több helyre szét-
osztva; a diákkocsi is jutott, ott kevésbé keresték az ellen-
őrit.

Virág Laci, a Pufinak is becézett barátunk, alacsonyabb
termetű volt, általában nem ért le a lába a padlóra. Ülése
alatt hatalmas méretű, vékonyka ruha szerűvel fedett,
friss tojásokkal megrakott kosár lapult, kisse ki is lógott.
Pufi nem észlelte a veszélyt. Megérkezettünk Szombat helyre,
s ő könnyed mozdulattal felpattant egyik lábával a ko-
sárba taposva. Föltek is a megjegyzések:

- Pufi, bokaig be vagy panirozva, csak ki kell sütni!

- Villa's reggeli lesz: rántott csülök párizsián.

Eppen megérkezett a kosár tulajdonosa, amolyan tenyeres-
talpas falusi parancsnok és izes dialektusban hallatta
meglepetését:

- Jesszusom, a fiatalúr beletoccsant a tikmonyos
kosaramba!

Manapság a legnépszerűtlenebb politikus sem számít-
hat ekkora tojásfundőre.

Ha masiniszta lennék, morzdonyokról is áradoznék. Engem azonban a pacik lelki világa érintett meg. Jártsanak velem, szálljunk át lovaskocsira. Gondolatban pasztorjuk meg a kocsi morzdonya'nak nyakát, szügyét, kinyúlunk meg tenyerünkkel néhány szem buccacukorral, és indítunk csettintve nyelvünkkel. Equum cano.

Úgy 12 éves koromig szolgált bennünket egyetlen paszpa, a Fecske. Élénk, vidám paci volt; futott, szinte repült, kocsival persze csak ügetve. Emelkedőkön kíméltük: lépésre fogtuk, de ő a vége felé magától futásra váltott, hogy hamarabb túl legyen a nehezen. Lovainknak könnyű dolguk volt. Nem kellett súlyos terheket vonszolniuk; szántást, földmunkákat nem végeztek. Könnyű kocsival futkároztak néhány bejárat útvonalon. Jól ismerték a közlekedési szabályokat. Pl. ha autó dudált ráuk, automatikusan lehúzódtak az út szélére. Fecskénket bizonyára könnyen lehetett volna idomítani, tanulékony volt Magyarországon 1940-ig baloldali közlekedés volt érvényben, mint a briteknél manapság is. Hitler hadserege haráinkon átromlva szállta meg Jugoszláviát. Közlekedési szabályainkat hozzájuk igazították. Az utak mentén szántalan tábla figyelmeztetett az új forgalmi rendre:

JOBBRA HAJTS!
BALRA ELŐZZ!

Fecskénk rendkívül hamar megtanulta az új szabályt: a dudaszóra másodszori gyepelőrándítás után már magától is jobbra húzódtak le az út közepéről. Az akkori törtévések utaknak csak a közepe volt alkalmas gyorsabb haladásra. Az országút porosabb szélén a súlyosabb szállítmányokkal megrakott lovas és ökrös szekerek haladtak. Vidékiunkon a több hasznos hoxófejű teheneket tartották, azokat fogták igába. A markák nires szekereit húzva is csak bandukoltak, természetesen az út szélén.

Mindig az út peremén döcögött kétlovas szekeren Buzsákó bácsi, a horvát származású tika'sz is, aki ugyancsak megdolgoztatta lovait, mert a tojás és baromfi

Szállítás mellett kemény földmunkára is fogta gebéit. Soványak, csontosak voltak, mintha fukarkodott volna abrakolástukkal. Ígaz, gyorsaságra nem kényszerítette, szegény páriát, azok meg csak poroszkáltak. Körszájon forgott egyik afférja lóival. A gebék valamiképpen nem engedelmeskedtek tárnos bácsi akaratának vagy gondolatának. Mintha alkudozásból alakult volna ki a munkavégzésre vonatkozóan megállapodás közöttük, s azt a lovak megszegték. Tízászunk fel-dühödött, alaposan megostorozta gebéit, és erősen szlávos akcentussal emígyen tagadta meg többek a soron következő abrakolást:

- Néték, itt á' xabrák, májcl otthon kaptuk rá vizét!

Apám is vett gebének látszó lovat, de alaposan megvizsgálta, és meggyőződött arról, hogy a nálunk szokásos jó ellátás és kímélő életmód mellett rövidesen nagyszerű pasipát farag belőle. Így is lett.

Élményeim feltárását kezdjük az elején, vagy inkább a hátulján. A kanca váladeikával jelzi, ha párosodásra hajlandó; rövid szóhasználat: sárlik. Ezenkor apám a szomszéd faluból hozatott jó fordulju, egészséges csődört. Az udvarunkon levezetett fedezett test még serdülő korom előtt végignéztem. Mondhatom, érdekes, sőt izgalmas élményben volt részem. Lósrunk kihívó kancasággal fogadta a természetes, heves mént. A kezdő akkushoz kézi vezérlet is beiktatnak; amint említették: jobb helyeken ez így szokás. E látvány-nyal természetesen módon győződtem meg annak a jókívánságnak találó jellegéről, amelyet a falusiak házasság legények számára tömörítettek: Ohyan sokszor, mint a kakas, ohyan hossa, mint a disznó és ohyan elvezettel mint a ló.

Az etített akkori szigorúbb szabályai mellett efféle "szövegű" táviratot fel sem vettek volna postahivatalban. Akadtak helyette szolidabb standard szövegek is, pl.:

Rotschild vagyonát, Matuszalek életkorát, Jakob Isten-áldását.

Kiscsikóink anyósok voltak. Pár hónaposan anyjukhoz ládudban már részt vehettek rövidebb járatokban, kirándulásokban. Téli havarárok után a kocsizörgő naptűtésben szánkírándulásokon a kocsiörgecsé csengő hangja váltotta fel. Talpunk alatt salmába ágyazott melegített téglák lapultak, csak arcunkat csípkedte a hideg. Nyári vikenderéseken több család is összeveszött madarak csivitelésétől hangulatos erdők árnyékában, méretes kosarakat megtöltő étellel, itallal. Feszkénk számított a maradvék töre. Körönetét harafelé votta le virgonc vágtaival.

Feszkénk készséges, alkalmazkodó alkat volt, csökönyösségnek még a szele sem érintette, viszont önértékét kimutatta. Egy ízben ugyancsak megleckézett a utasait. Apám barátjaival átkocsikázott a tőlünk 6 km-re eső jó barátjukhoz, az egervári plebánushoz. A barátságban a vonzerőt nem a reverenda, inkább a jó gösfai vörös bor és füstölt kolbászok, szalonnák jelentették. Behajtottak az udvarra. A pap nem ment eléjük, hogy fogadná őket. Hagyták hát a kocsit, lovat, és bementek a paplakba. Bár az ajtó zárva volt, de a kulcsot a lábtorló alatt megtalálták. A házban egy lélek sem, hacsak nem a Szentlélek. Letelepedtek az ebédlőben, elővették a dízmóságokat. A műsebot rejte székény ajtaja sem okozott gondot, hát nekiláttak a falatozásnak, iszogata'snak. A kocsiról-paciról elfeledkeztek.

A hangulat már emelkedett volt, amikor a plebános megérkezett. Jó humorávalazonnal elkönyvelte az addigi, jelentős veszteséget. Éhes és szomjas volt, ő is neki látott a lakmározásnak. Így ment ez hajnalig. Majd elbúcsúztak a szent embertől, és kiléptek a korom sötét udvarra. Azonban se kocsit, se ló, csak tanácsalanság. Isten nem vesztett még a lelkipásztor közvetítésével sem: A plebános air körükbe

nyomott egy viharlámpát, és Isten áldásával útra bocsátotta az illuminált társaságot.

Végigbotorkáltak a 6 km-es utat. A házukhoz érve a kapu előtt meg kellett állni a kocsi, a befogott Fecskével, aki brisken, magas fejvartással jött, hogy szeretne a helyére menni, ha már a vendégségben nem kántároztak le, és nem kapott sem egy marcák zabot sem egy korty vizet.

Lovaink lelki világát, érzékenységet több ízben tapasztaltam. Az esetek magyarázatok. Honnan máig sem értem, pacink egy ízben miből érezte a veszélyt, amit határozottan jelzett. Történt ugyanis, hogy apám szekérbe fogta lovunkat, hogy a szomszéd falu határában behelt rétinkeől beszállítsuk a lekaszált és kiszáritott fűvet, vagyis a szénát. Utat rövidítve nem a szokásos járatot választotta. Fűves területen csordogáló, csermelynek sem nevezhető erecskén keresztül juthatunk célba. Az erecskéről tudtunk, akkor éppen kicserélődnek tünt. Fű fedte a sekély árkot, az átjárás inkább csak apró zökkenést sejtetett. Pacink azonban megtorpant, nem akart átmenni. Apám indokolatlannak tartotta lovunk ijedtségét, újból indított, de lovunk nem indult, csak toporgott idegesen. Aztán megkapta a gardi kemény utatitását. Erre nekiringaszkodott, és tekerestül át akarta nyomni a sekély árkot. A szekér nem engedte a nagyobb ugrást, lovunk az árok közepén landolt, és néhány másodperc alatt sügyig süllyedt az ingoványban. Igyekezett, de nem tudott kikecmergni. Leszálltunk a szekérről, vizantaltuk, simogatuk; meg is nyugodott, és várta a sorsát.

Visszatértünk a faluba, kértem rudazó köteleket és segítségül hívtam néhány maskos legényt. Pacink a segítő akcióban oly ügyesen mozgott, hogy hamarosan kihúztuk a lara, nedves talaján árokból. A díszítő paskolást helyben, a kockacukor tárgyát

pedig otthon kapta meg.

Egy kisebb balesetem elkerülésére már gondolatolvasásra lett volna szükség. Lehet, hogy Fecskénk azt is megoldotta volna, de gyönyörű lovunk a nagy-nóniusz Nóni nem. Patkoltatásnál örömmel segédkeztem: fogtam - tartottam térdemen a ló lábát a kovács keze-munkája alá. Kovácsunk munka közben szépen énekelt, passiókban övé volt a Krisztus-szerep, de a patkolás látránya önmagában is megfogott.

A szőben forgo' napon apám kért meg:

- Kovácsunk elutazott, a patkolás már nem halasztható, átkocsizhatnál a szombéd falu kovácsához patkoltatni.

- Rendben, de kocsi nélkül lóháton.

- Tudod, hogy nincs nyergünk, de mehetsz szőben.

Felköttem a zablót, és rövidre csatolom a gyeplőt.

Megegyeztünk, de lovunk túl magas volt, én meg korántsem voltam lovas kaszkadőr. Így oldottam meg, hogy a kocsi mellé vezetek Nónit, a kocsból szálltam át, és már úgymint is kifelé. Gyakorlatlannak felfeszto' térdel tartva követni a ló dobálását. Vágtában gyorsabb, de simább a ló mozgása. Így hát belekapaszkodtam a sörénybe, és vágtára fogtam Nónit. Nagyszerű érzés volt a száguldás.

A patkolás megtörtént. Hazafelé már vágtában kezdtem. Az élvezet testemet, lelkemet átitatta. Falunkhoz közeledve el is határoztam, hogy nem fordulok be a mi utcánkba, előbb végigvágatok a falun, hadd lássak igazságemet, vagányságomat. Nehány csöppintéssel maximális vágtára bízattam Nónit. Szinte úszott a levegőben a sűrű, sáros paszta. Utcaink felé nem is pillantottam, s így nem láttam, milyen szépen vete be Nóni a kanyart otthonunk felé. Lefoglalt az ijedtség, amint tovább repültem a falu irányába; figyelmem kellett a landolásra. Fej és csontörök nélkül megúsztam, ám alsó karom és lábam bőrért rongyosra szaggatta a törtköves út.

Feltapaszkodtam. Be láttam, hogy én hibáztam: a gyeplő-biztatással nem jeleztem Nóninak, hogy a számára

programozott, haza felé vezető útról letérünk. Kedvetlenül
bicegtem a házunkig. A kapuban Nóni türelmetlen várta
a bebozást, apám meg aggódva fogadott.

-Semmi baj-, nyugtattam meg az út porától szenny-
nyeztet veremmel őt is befőcskölő heves mordulattal,
elhárítva a sajnálkozást.

A falu elismerésére majd fél évszázadot kellett várnom; fiaim nem nyomott a latban.

Már vagy 20 évvel a lovas-kocis korszakom után került a kezembe Czingiz Ajmatov A versenyló halála c. könyve. Színházban is megtekintettem a darabot. A történetnek kibontakozásában a bolsevik agitációra kihegyezett jellege hidegen hagyott, egy idő után el is felejtettem. A darabban szereplő, végőráit élő nagyszemű pasipa azonban kicsalta könnyeimet. Szembe juttatta szomorú élményemet Fekkenkkel.

A háborús években állandó telefonszolgálat volt a Postahivatalokban. Egy szép nyári vasárnapon Kámbaré vártak bennünket ebédre. Apám kora reggel Andrásfélig hajtott, közben három tejszarnok szállítmányát begyűjtötte. E körút végén felvette a postai küldeményeket és folytatta a kocsiúrat a postavonathoz a vasútállomásig és vissza. Fecskénknek csak rövid pihenő jutott. Kámban az ebéd találása pontban 12-kor kezdődött. A déli hangszóra járta is a mondás: hírszak a levesmódt. Minthogy a telefonügyeletre apám hívta a fekete golyót, a kocsi szerepe nekem jutott. Irány Kám! A bakon a 12 esztendő hetyke kocsi, hátul pedig két hölgy felsült csinos ünnepi öltözetben: anyám és nővérem.

Vasvár felülről csik a Hegyhát dímbes-dombos vonu-
latán. Paripánk ütemesen haladt, a Vasvár előtti hűzős
emelkedőt jó tempóban vette. A várost elhagyva még
egy rövidebb meredek emelkedő várt rá. Vasvár utol-
só háza előtt azonban váratlan esemény történt. Elő-
pillanattal fel sem fogtuk, mi lehet az akadály, hiszen még
nem fordult elő, hogy Jecskénk utasítás nélkül megállt
volna; márpedig az történt, sőt az indító csehtintésre sem
reagált. Leszálltam a bakról, megpaskoltam a nyakát, a
gyeplőt a kabátal megmarkoltam, hogy vezessem. De
nem mozdult. Jékován néztünk egymásra utasainkkal,

torunkat ijedség szorongatta. Megöleltem pacink
nyakát, a szemébe néztem, és aggódó hangon beszéltem,
hogy induljon el. De csak dlt mereven, részvetlenül
végtelenre fókuszált üres tekintettel.

Észbe kaptam, hogy lovunk ma már közel 30 km-t
trappolt, enni, inni is alig volt ideje. Bezaladtam a
mellénk levő házba, kértem vizet és egy macéka zabot.
Hiaiba. Nem ivott, nem evett, meg csak nem is prüszkent,
hogy kifújna' fáradtságát. Csak dlt. Szomorúan hallgatunk
rá kellett jönnünk, hogy Fecskénk megöregedett, talán vég-
drát éli. Nyakára hajítottam fejemet, elptyeredtem. Feje
finom morculataival megerintve vállamat jelezte, hogy
ő is szomorú. Tanácstalanságban rostokoltunk vagy fél órát.

Ismét megismogattam, gyepőt fogtam és szomorú-
an csettintettem. Visszafojtott lélegzettel figyeltük az első
lépéseket: öreg pacink velem együtt elindult. Így bandá-
koltunk fel az emelkedőn, és kutyagoltunk néhány
km-t a dombos vidéken. Kám közelében, a Rábat sze-
gélyező sík vidéken már fel is ülhettem a bakra. Becso-
szoltunk a kőmi nagyszülőkhöz. Fecskénket istállóba
vezettem, rövid idő múltán megittattam, megöleltem.
Telefontaltunk apámnak; úgy döntöttünk, hogy csak
másnap indulunk vissza, pacinkat pihentetjük.

Másnap aggódva indultunk. Csak lépésben ha-
ladtunk. A nagyobb emelkedők egyike előtt Fecskénk
ismét megpihent, de rövidesen neki verelkedett. Pár
nap után úgy tűnt, minden rendben van. A nyárvegi
hancúrozás teljesen feloldotta szorongásomat.

Szeptember elején vonatra szálltam, hogy immár
nem szaros elsőként beleférsek a budapesti Verőöry
gimnázium második osztályába. Cifra év volt az is: ősszel
és télen éjszakánként rohangálás ölbe kapott pokrócunk-
kal az óvóhelyre. Légvédelmi rígyúk velőt rázó hangja,
bombázások hidegklős robaja szolgáltatta az éjszakai
koncertet. Majd xüsavaros, csónka tavaszi felér vetett
véget budapesti gimnáziumi tanulmányaimnak.

Amint beilleszkedtem e háborús tanterembe, megirtam
szokásos beszámolómat süleimnek. Hamarosan megérke-
zett a válasz is a sorok között szomorú gyászjelentéssel:
Fecskénk egyik éjjel lakhelyén, az istállóban békésen elhunyt.

-11.10-

Az éjszakai riadókól és a győrvári hősi halottak híré-
től is mindig elszomorodtam. E levelet olvasva azonban
eltörött a mécses is.

Eszembe jutott korábbi hanyagságom. Apa'm több
napra elutazott postamestert helyettesíteni. A lovat rám
bízta: naponta háromszor kell etetni, itatni, közben szén-
rát rakni elébe, hadd rácsálgjon. A nyári programok
közében e feladatról vagy másfél napig elfeledkez-
tem. Egyik reggel, amint az udvarra kileptem, ingerült
lőnyerítés hasított a fülembe. Hanyagságom tudatára
ébredtem: már több etetést, itatást elmulasztottam. Lehet,
hogy ezzel végzetes hibát követtem el? Nem tudtam, hogy
lónak (embernek még inkább) egy-két napos böjt nem árt-
hat. Csak azt éreztem, amit Budapesten a napi 16
deka kenyér és gyenge kávé következtében: éhen fogok
halni. Rögtön rohantam zabert, abrakért, vizért,
sőt a következő napokban az etetéshez prémium-za-
bot adagoltam.

Visszatérő lidérces rémálmaim egyike: Döbben-
ten kaptok észbe, hogy a rámbízott Feszként már
napok óta elhanyagoltam. Talán már el is pusztult!
Görcsösen igyekszem pótolni mulasztásomat, de nem
sikeresül. Vagy zabot nem talállok a ládában vagy
vizet nem lelek a kútban. Telik az idő, kapárok,
de nem jutok előbbre.

Vergődve, izzadtan ébredek.

*

12. Katona dolog

Érettségi körüli éveinkben, amikor égtünk a vágytól nagyzerű, látványos tettekre, hogy kibontakozhassunk, türelmetlenek voltunk. Egyszerre kellett volna fölényes tudás, jó szakma, pénz, szórakozás, sikerek és élvezetek má-mora, és elsősorban vágyaink non plus ultrája: a nőcsoda. Egy pernyi nyugalom után már úgy éreztük, ingoványba kerülünk és süllyedünk. Zászlónkon „Pénzt (mindentképpen), paripót (vagy autót), fegyvert (vagy hatalmi pozíciót)” felirattal rohamoztuk meg a világot.

Kibontakozott férfiaságunk szabotáltságára lép-ten-nyomon csapdák leselkedtek. úgy tűnik, rám jobban vigyáztak órangyalaim, Tibor barátom révén is üzentek, míg őt hagyták istenáldás útjába sodródni, gyors egymásutánban kétszer is egészséges fiúgyermeknek nemzésével.

Igaz, hogy érettségit követően nem vettek fel a Képzőművészeti Főiskola-ra; sebtében összetákoltt és beküldött gyenge rajzomat megfelelően értékeltek. Most mondhatom: szerencsére. Akkor még nem voltam érett művészi pályára, inkább iparművészi vagy építészmérnöki tanulmányokra lennem volna alkalmasabb.

A veszett háborút követő politika korlátai és esze-vezett tetteinek legköze nagy léptékű próbálkozásaink terét ugyancsak szűkre szabta. En beálltam a Terményfor-galmiba adminisztrátornak, Tibor pedig egy balul kiütött saszse' után bizonyos gazdasági ellenőr szesepében járta a falvakat segédmotorosán. Így pergett az ő élete néhány hónapon át, én pedig körmöltem jelegtelenül, anélkül, hogy hosszabb távra bármit is terveztem volna. Annire emlékszem: siberrel próbálkoztam vállamon két zsák búzával szekér-től raktárig. Csakély öröm.

Egy augusztus végi szép nyári napon barátom izgatottan telefonált. Fontos meghívásul valója van velem; induljunk

el kerékpáron egymás felé. Itt's erdő melén találkoztunk, és leheveredtünk egy pásztoros részen.

-Na, meséj- biztattam -, nálam áporodott a dög unalom.

-Nagy vesély van - kezdte izgatottan -, összel behívna nekem miniket katonai szolgálatra.

Igaraból fel sem fogtam mondata súlyát, bambán vártam a folytatást.

-Három év! Csizmában, gimnasztyoskabban gíga'dig begombolkozva télen-nyáron, csajkával, egységesen elvágyólag, lapos küszöbön porban, síban, hóban. Mind-est bezupált, bunkó, gonosz örmesterek és gyorsfalpa-lós buta hadnagyosok parancsaira, kényükre-ked-vükre.

Végre felfogtam örangyalaim rízenekét. A kitűnően szervező Tiborra biztam testem időváltását:

-Mi a terved mindezek ellen?

-Egyetlen mentégünk van: felvételt nyerni felsőfokú intézménybe. A most következő napokban zajlanak a pótfelvételi vizsgák. Holnap reggel indulunk Budapestre. Föld magaddal az érettségi bizonyítványodat!

Tiborral másfél ére nem találkoztunk. Az egész napos vonatkozás alatt részletesen elmesélte, mi minden történt vele az utóbbi időben. Másnak felélelre is túltérhelést jelentett volna annyi esemény és zűrzavar, amiket ő átélt. Szájtátva hallgattam. A továbbtanulási tervei bevétele kitűntek le. Rábiztam magam. Annnyiban megegyeztünk, hogy valamelyik mérnöki vagy a matematika tanári pályát célozzuk meg.

Először a műegyetemen érdeklődtünk. Pontosabban Tibor érdeklődött, én meg kísérgettem. Vagy fél óránnyit kóvályogtunk a K épületben, mire megtaláltuk a kijáratot. Nem gondoltam, hogy hat év múltán itt fogok matematikát oktatni. Az első nap felvételi sikertelensége után virganc módon vágunk bele az éjszakai életbe. A Dal-színház neve mulatóban kitűnt ki: éjszakai pillangó, jó zenekar, tánc. Hamarosan fel is ajánlottuk magunkat két

mutatók szöszinek. Ők alkudozni kezdtek. A további vita útját azonnal eltorlasztam:

- Látnyok - vettem vagányra a figurát -, igaz, hogy bukásainkat illetően nem vagyunk vastagok, de fizimlikánk és jöttékos lelkesedésünk mindent pótol. Inkább levágatjuk, minthogy alkuba bocsátkozunk.

Fantasztikusan meggyőzőek voltunk. Többször is még aznap éjjel.

Másnap már csak egyetlen lehetőségünk maradt: pötfelvételi a Pedagógiai Főiskola mat-fiz. szakára. A bizottság előtt csupán néhány adminisztratív kérdésre kellett válaszolnunk. Szomorúan távoztunk.

- Látnod, matematikát, fizikát nem is kéndoxtek - jegyeztem meg. - Agyerünk haza.

Tibor fahubeli barátja, Robi is velünk utazott. Egész úton hátyáztunk. Míg Tibor aludt, mindkettőnk pénzt elkártyáztam. Csak Robi járt jól. Ő már másodévet kezdhetne a Gödöllői Agrártudományi Főiskolán, és a pénzünket is zsebre vághatta. (Később ő is megjárta; l. Sasfészek) Ottlón szétlőrt hárommal jeleztem, hogy beletörődtem soromba. Nem úgy Tibor. Tudomásra jutott, hogy az egri Pedagógiai Főiskolán még elérheti az utolsó pötfelvételi napot, ha azonnal vonatra száll. Neki is vágott; röghin felvettek, ott is masadt, mert indult a tanév.

Amíg Tibor Eger felé vonatozott, expressz levelet kaptam a budapesti Pedagógiai Főiskoláról: felvettek. Később derítettem ki, hogy a pötfelvételi bizottságban nem volt szaktanár; érettségi bizonyítványomra és pofára vettek fel. Másnap indulnom kellett, hogy el ne mulasszam a beiratkozást.

A sereg-szolgálat első vezérlője tehát automatikusan elhárult. A következő roham, a tanév végi egy hónapos katonai szolgálat már magával sodort csakis, mint a tandi gyakorló ér előtti három hónapos kiképzés, és a két évenkénti továbbképzések. Mielőtt ezek bizarr történeteinek világába behatolnék, a két főiskoláról (Budapest, ill. Eger) annyit, hogy csak tanulmányaink helyét változtatta stb., barátságunkat nem. A második tanév végi mindketten részt vettünk a pedagógiai főiskolák hallgatói között megrendezett matematika versenyen. Tibor Eger képviselete én Budapestet,

a versenyzőket befogadó terem átlohasan eső két végében küzdöttünk mint ellenfelek. A csattanó: holt versenyben mi ketten nyertük a nemes vetelkedőt.

A főiskola mentesített a három éves katonai szolgálat alól. Az ellenségnak kiálaltott nyugat láncos kutya'nak vakbanta'sát sem hallottuk, tanulmányi sikereinket fél gőzzel tanulás és sok vidám szórakozás mellett is elkönnyellhetük.

Az első, rövidre szabott, egy hónapos nyári vakációt habzsoltuk, mert az augusztust már a Somogyország sivatagos részén berendezett sáttortáborban töltöttük. A helység Böhönye; ahogyan mimóza bimbókat eresztett lelkünk latta: a haláltábor.

Annyi igazság volt a jelzőben, hogy az utolsó héten kitört a verhasjáró. Az első között vittek kórházba egyik bunkó, rosszindulatú, keké parancsnokunkat, ami a kárörvendőknek élvezetet, a többieknek némi megkönnyebbülést hozott. A leszerelés előtt három nappal engem is elkaptak a vékonyság, óránként rohantam a latrinának nevezett árokhoz, raguggoltam a partja mentén fél méter magasan rögzített fúdra és rotyintgattam. Ugyelmem kellett, hogy bele ne szédüljek az árokba. Rövid számvetést tettem. Ha bejelentem, irány a pécsi kórház, és ott töltöm a tanév kezdete előtti egy hét szabadságomat. Ezt elkerülendő inkább nem ettem harasztkezesemig, csak a fekete kávénak nevezett, sötét sűrű foralt vizet ittam. Szoros marhagomban utaztunk hazafelé. Rossz állapotban voltam, elterültem a padlózaton. Már szürkületlen csengettem be a kapunkon. Anyám nyitott kis rést, és megkérdezte:

-Kit teszik keresztü?

Az én szeretével, főtjével és orosz barátunk tanácsaival pár nap alatt szürkületlen is felismerhető állapotba hozott. Ezzel vezetjük is el a panaszadás és a már közheleken ismert honvédségi történetek útját, csomogozzuk inkább a fonákágokat. Itt van mindjárt a Böhönyei lakhelyünk: 8 személyes sáttortán 12 fő. Aloás szorosán egymás mellett, összekuporodva, de sem lehetett, csak kinyújtózva, mint heringek az üvegben. Fordulni csak gördülve, szuszamentesen lehetett, és pedig mindenki egyszerre, a szomszédok ellenében. Ez is akadózott, ha valamelyikünk szepet

álmodott vagy „arra” gondolt. Aki éjjel is felebredt, meg-
rántotta a keze ügyébe eső pohár-csücsket, és pár percre
elillantak a rajtunk vandalizáló egerek.

Ma's alkalommal aludtunk 30 fős hálóterem-
ben is. Mit mondjak? Akadtak éjszakai pihenőnket za-
varó körülmények. Kisebb fűrés zenekarral is vetélked-
hetett a horkoló részleg. Volt, aki ettől nem tudott el-
aludni. Engem nem zavart, ám egyszer arra ébredtem, hogy
egyik bajtársam emígyen dörög:

– Pajta's, ne horkolj! – közben befogta a sorra vett
horkoló orrát, amitől a trombita's felriadt, és horkolása
elakadt. Reguláló bajtársunk ma'ris lépett a következő
horkolóhoz:

– Pajta's, ne horkolj! – módszerét ismételve.
Ám sziszfuszi munkálkodásaival nem sokra jutott, mert
néhány regulázás után az első ismét rázendített.

Ekkora méretű hálószobában babgulya's után
már ugyis mindegy, hadd meljen. Finomkodhatnék,
bőven akad fedőnév. Ha angol lennék, mondhatnám,
hogy skót-xefir versenyt rendeztünk. Magyarul szellen-
tő vetélkedő is említhető, de a részletekből úgyis kitet-
szik, hogy fingóverseny következett. Lehetett fogadá'sokat
kötni a szag intenzitása'ra, jellegére (nem részletezném
az egyéni gardaga'sot, csak egyet mintaként: romlott pálpus-
tai friss tehenlepény-öndettel), suttyomban, hangtalanul
eleresztett lapos könnykicsalóra, továbbá' hangerőre,
trillára, szinkópára, trombita megszólaltatása'ra, stb. A
zsűri mindig összeállt.

Tanultam praktikusát, ostobaságot, de mindenkép-
pen edződtem. Biztosítótüvel rögzítettem a kapcát, és a csizma
nem tört fel a lábamat. Hosszú menetelésekben szótjólát
ragcsáltunk ügyes fog-nyelv-technikával: pillanatok
alatt bontottuk ki és nyeltük le a puha magot és köptük
ki a csutkát. Vidító italozá'som anyagi fedezetét többnyire
lőgyakorlatokra kötött fogada'saimból nyertem.

Mindjárt első tábori étkezé'sem után a hideg vízzel
kimosott alumínium csajkám zsíros maradt. Sajnos megfo-
gadtam a beugrato' öreg katonák tanácsát, hogy t. i. ho-
mokkal dörzsöljem meg. Az igaz, hogy a zsíraddék eltűnt,
de azután napokig sercegett a pámban minden, melegen
csajkázott folyadék.

A három hónapos tartalékos tiszti kiképzésre a Veszprém kőszegvárosi tiszti lakótelepére kerültem. A 30-as, 40-es években az itt szolgáló altisztképzőből kerültek ki a legkeményebb örmesterek. Ahhoz képest a mi képzésünket némi testgyakorlással fűszerezett civil főiskolának lehetett tekinteni. A bajtársi összetétel kimondottan kedvemre volt. Saját évfolyamtársaimon kívül barátságos szegedi főiskolásokkal alkottuk a nagyobb egységet. Irodalmat, matekot, zenét, népdalokat, játékokat kedvelőkben bővelkedtünk. Többen magukkal hozták hangszereiket is. A lakóteleptől mintegy 500 méterre eső étkezőig dalolva, zenekísérettel meneteltünk. A szokásos nótával indultunk:

Befordultam a konyhára,
Rágyújtottam a pipára...

Meneteléshez alkalmas számos népdalt, nótát elevenítettünk fel vagy tanultunk meg egymástól; repertoárunkban még indonéz népdal is szerepelt, természetesen indonézián. Több sólamú előzetes dalolásunkra, kánonjainkra megálltak és bajtársai figyelték a közelben tartózkodók. Időnként huncutkodtunk, malackodtunk. Kisebb malőr is becsúszott; egyik kedvenc dalunk váltotta ki. Az alap-dal ismert:

Tizenhárom ezüst ptyke fityeg a mentemen,
A legelő legény vagyok Hajdú vármegyében.
Vikszos bajszom úgy áll, mint az öreg bika szarva.

(hej!) Nincsen nálam különb legény Hajdú meg Biharban.
Mi úgy énekelünk, hogy valaki bal lépésre elkialtotta magát: „egy!”. Innen aztán az egész szakasz folytatta a számolást, mindig bal lábra: kettő, három, négy, ..., tizenkettő – és folytatólagosan indult a dal. Érdekes volt, de ebben még semmi kivételt való nem akadt. Sok-hogy mi mindig énekelünk az általunk ismert, huncutra „csavart” második versszakot is azonos lépés-számsóval bevezetve:

Tizenhárom ezüst ptyke fityeg a mentemen,
A második legény vagyok Hajdú vármegyében.
Vikszos bajszom úgy áll, mint az öreg bika szarva.

(hej!) Csak egy legény különb nálam, az is le van szarva.

Kedvenc dalunkat állandóan műsoron tartottuk, míg nem egy Eustach-kiért pelyhes szörzetét felborzolta. A kiért tulajdonosa nem akárcsi volt: a néhány elemivel bírsághelyettesítő politikai tiszt primitív, de ugyancsak róberti felesége. A lakományát övező tiszti házak lakójaként többször végig kellett hallgatnia kommunista erkölcsi érzékét sértő szövegeket. Talán az egyenlőség eszményét érezte sérültnek? Arra a megállapításra jutottunk, hogy szólt a parancsnokunknak valamiképpen indítata'sból. Ugyancs parancsnokunk rendkívüli sorakozót rendelt el a felvonulási tere, és kemény hangon így szólt:

- Jelentkező a sorosdól, hogy dalolgatnak. Ját halljuk csak! Figyelem, menetgyakorlat a tere körben haladva, a Tizenhárom örszpitke nótával! Szakas in-dulj!

Sejtettük, hogy a második versszak vége váltotta ki a rendkívüli menetparancsot; óvatosak voltunk, csak az első versszakot énekeltek.

- Tovább! - szólt az újabb parancs. Eze énekeltek az első versszakot még egyszer.

- Szakas állj! Szóljon a nótá második verszaka is! Szakas in-dulj!

Énekeltek a másodikakat is, de az utolsó szót nem mertük kimondani, csak hümmögtek.

- Szakas állj! A nótát pontosan úgy énekeljék, ahogyan korábban szóltak! Szakas in-dulj!

Nem volt mit tenni, a parancsot végrehajtottuk. Még három fejeztük, már kaptuk az újabb parancsot ismétlésre vagy tízszer egymásután:

- Na, még egyszer! - majd - Tovább, nótá hangosabban!

A végén már harsogott dalunk, visszhangja betöltötte a lakományát, átjárta a tiszti lakásokat, megrázta az ablakok üvegét. Majd minden átmenet, magyarázkodás nélkül:

- Szakas állj! Folytassák a napi rend szerinti foglalkozásukat! Szakas oszlj!

Az esetről parancsnokunk később sem ejtett szót. Majd sem tudom e harsogó daloktatás mögötti való szándékot. Parancsnokunk esetleg utálta a feljelentőt, és bosszantani akarta? Vagy eszékölő, kedves ismerőse körétet teljesítette:

hadd tanulná meg érdekes nőtanakat.

A hadművelet elméleti oktatását a Ludovikát végzett, délceg, okos Berki őrnagy tartotta. Látáton üggett be a lakatánya uolvasára. Tántargya élvezhető volt, elsajátítása szellemi odaadást igényelt. A vizsga is komolyan ígérkezett. Eredményeinkkel kedvezni akartunk Berkinak. A helyzet addig volt, ugyanis a vizsga idején az egész szakaszunk abban a teremben kellett tartózkodnia, amelyben a vizsga folyt; az első sorba csak a felelethez felkészülő két ember ülhetett. Ketten vállaltuk, hogy alaposan felkészülünk, elsőként jelentkezünk vizsgázónak, és duplán húzunk tételt. A kedvezőbbekből felkészülünk, egyet-egyet pedig az első példaszűkeje mögötti résen átcsúsztatunk a többieknek. Azokból a következő két ember vizsgázott, az általunk húzott tételeket pedig ők juttatták hátra, és így tovább. Emóciókkal mindnyaján jelesen vizsgáztunk. A dícsérek sem maradtak el.

Később néhányan meglatogattuk a nyugdíjazott vagy a seregbe elbocsátott Berki őrnagyot Budapesten a Lónyay utcai lakásában. Műveltsége, okossága kellemes találkozást hozott. Pücsüzdskor bevallottuk vizsgatrickjainkat. Mosolygott, de meglepte.

- Mekkora csibészek vagytok!

Ösztönösen reflektáltam:

- Őrnagy úr, jelentem, nagyok, és ha dícséreknek számítad: a dolgozó népet szolgáljuk.

Az úr megzökkenés akkor ugyan nem, de a dícsérekre adott válasz megfelelt a szolgálati szabályzat előírásainak.

Nem túlságosan hatolok be a korszak mocskába. De ne felejtsük, kiképzésünk a Rákosi érában történt. Politikai tisztek, pártmegbízottak, besúgók hálóiban vergődünk. Félünk, de annyira nem, hogy kisebb stiklikre kaphatók ne lettünk volna. Egy ízben a pártmegbízott bajtársunkkal a Magyar Rádióban dolgozó (torított nevén) Csajk Róziával hármashatban elblicceltünk egy egész továbbképzési napot. Véletlenül tudtam meg, hogy a lezárásunk alkalmával készített titkos záró-jelentésében Csajk rólam ezt írta: „Kiképzésről lógott. Nem megbízható.” Csajk viszont

saját maga szerint ideltetett meg: nem lógott és megbízható volt.

A katonai életéről már a régi rómaiak is nagyokat tudtak mesélni. Erre utal a miles gloriosus (nagyot mondó, dicősködő katoná) latin kifejezés. A magyar megfelelője Garay János. Az obsitos c. költeményének főhőse Hairy János. E mese-figura Kodály Zoltánt zenészeszerepre fűkasztotta. A legjobbak a szürrealitás határait súroló, többnyire fantázia születte történetek és e határt áthágó viccek. Tarsolyomban szereplő bizzarr az idegenlégionisták edzéséről szól:

Az őrmester sorba állítja az anyasziúzt mestelenre vetkőztetett légionistákat, majd sortan mindegyiknek a fitymájára súhinta pálcájával. Az akciót kísérő párbeszéd:

- Fájt? - kérdezi az őrmester az első súhinta után.
- Nem.
- Miért nem?
- Mert az idegenlégio tagja vagyok.
- Fájt? - hangzik a kérdés a második után.
- Nem.
- Miért nem?
- Mert az idegenlégio tagja vagyok.
- Fájt? - bök az őrmester a harmadikra.
- Nem.
- Miért nem?
- Mert a megöltém levője volt.

A valóság általában köznapibb.

A katonai öltözködés, felszerelés 30°C feletti napokon ugyan-csak meggyötört bennünket. A hegombolkozást imitáló szelöltetés trükkjei közismertek. Lebukásunk azonban ötletes előzmény nélküli.

Hárman küldetés parancsot teljesítettünk a lőtérrel a kb. 3 km-re eső laktanyáig. Szenvedtünk a hőségtől, örítettünk a megbízhatatlanságnak, mert utunk erdős, ligetes részen vezetett át. Amint a fák közé jutottunk, azonnal nekigyürkőztünk, kigombolkoztunk; a tempót andalgóra fogtuk.

Isen tudja, honnan történt elő szigorú tekintetű feljebbvalóink; majdnem belebotlottunk. Előttünk állt szétterpesztett lábakkal, mintha várta volna bennünket.

- Állj! - harsant a parancs.
- Hova tartanak? - kérdésére mondtuk a választ.
- Hogy néznek ki? - folytatta. - Mit bírna az ellenség,

ha meglátna magukat így, tökély kigombolkozva? Majd parancsra váltott:

-Szedjék rendbe magukat, és igyekezzenek tempósan!
Egyéb regula nem követhetett; ijedten végrehajtottuk a parancsot.

Terpeszes tisztink kérdése azonban át-átcikázott agyam sulcusain. Valóban, mit is szólna az ellenség? Melyik is? A nyugateurópai vagy amerikai vagy azok láncos kutyájának tekintendő jugoszláv? Én mindegyikkel szívesen barátkoznék, ha lehetne. Valáshint több mindent forgattam, de delgettem magamban. A legjobbat azonban álmon kreálta. Tíme:

Flarcmezőre keveredtem, lövöldöztek, menekülni igyekeztem, de minduntalan akadályokba ütköztem. Furcsa öltözettel, vigyorgó katonákkal mellette sodródtam. Intett, hogy kövessem. Erőlködtem, mégis lemaradtam. Társam bevárt egy fal árnyékában.

-Itt már elvágyólag vagyunk - mondta, majd végigmért fintorogva és, hangjában némi huncutsággal, rám szőlt:

-Tökig ki vagy gombolva, szabálytalan vagy.

-Te is - vágtam rá.

-Nekünk megengedett.

-Akkor az ellenségtől jöttél. Foglyom vagy.

-Te vagy az én foglyom.

-Döntsd el, ki legyen a fogoly!

-Hogyan akarsz? - kérdezte, és ravaszul mosolygott.

-Kiszámlálom a fityegő gombjainkon -, és belekértem, de a színhely már az elemi iskolánk udvarára helyeződött át:

-apa-cuka-funda-luka-...

Hirtelen nagy zűrzavar keletkezett. Flarsány parancsszóra ocsúdтам fel:

-Riadó! Öt perc múlva menetfelszereléssel a felvonulási terezen menetoszlopban sorakozóóóóó!

*

13. Complexus papaverereus

Motto: Amit magadnak kívánsz, ne kíváncd másnak, hátha neki más az ízlése!

- Csak egészséges legyen - mondják helyesen a gyermeküket váró szülők többnyire akkor, amikor még nem tudják, hogy lány vagy fiú érkezik. A kívánságban némi aggodalom is megbúvik, hiszen gyakran születnek a normálisnak tartott lénytől kisebb-nagyobb mértékben elütő, ún. monstrumok. Steinbeck Édentől keletre c. könyvében rosszul sikerült gén vagy idétlen pete előidézte monstrumoknak széles skáláját vetíti eléink a fizikai tozszülöttektől azokig, akik a majdan kifejlődő jószág vagy lelkiismeret minden lehetősége nélkül jöttek a világra. A regény történetét morgató rugó, Cathy Ames éppen az utóbbi eset extrém reprezentánsa.

Halmazokat alkotó képességünk hálójában az egész emberiség számtalanszor vergődik, amint éppen két, idegen (tudományos síróval diszjunkt) halmazba soroltatnak az egyedek. E felosztások egyike szerint az egyikbe azok tartoznak, akik szeretik a mákos tésztaféléket, míg a másikba tartozók kimondottan nem szeretik; még így is hallottam: ... imádják, ... utálják. Mákos írdut közömbös nincs, azaz e két halmaz együtt minden embert tartalmaz. Felöljük az előbbieket halmazát A-val. Szóval az A-beliek imádják? Netán betegesen szeretik?

Itt álljunk meg! Lehet, hogy valaki monstambulimiával, vagyis beteges éhségerzettel, kénysserevőként születik; a csecsemő cicit követelő hangoskodása ezzel egybe is vág; az is lehet, hogy felcseperedve nem gyógyul ki belőle. Azt azonban nem hiszem, hogy valaki kimondottan mákos tésztafélékre vonatható bulimiával jön e világra. Az a tulajdonsága, amelynek révén a fenti két halmaz egyikebe valaki besorolható, csak a fejlődés későbbi szakaszában valakul ki, mégpedig környezeti hatások

eredőjeként. Vagyis petének vagy gérnek aligha lehet ki-
zárdlag mákosra ható hibája. Főmagam gimnazistaként
szembesültem besorolásommal: A-ba tartozom, azaz
szeretem a mákos készítményeket, sőt vagy két évtize-
den át vállaltam epekedésem már-már pszichésnek
mondható mértékét, amint azt írásom címében diag-
nózis jellegű öltő formában meg is fogalmaztam.

Klikkeljünk csak ingyen falataim bázisaira:
tészta, guba, pite, kifli, kalács, beigli, palacsinta, rétes,
torta, továbbá a rotációs eljárással készült nudli, tu-
dományos szakácskönyvi olvasatban burgonya (netán
gusztustalankodva: burgenyó) sodralék, népiesen
angyalbögyörő vagy Magától is értendő fogalmazás-
ban pöcsmacsik. Mindegy, csak mákos legyen! Aztán
a rafináltabb formákat öltő kombinált kompozíciók:
a pozsonyi kocka, a meggyes, ill. tökö-s-mákos rétes
vagy a xsidók csodás sütije, a flódni.

Sosem vetettek alá Rorschach - próbának, ám ha
rögzített körzakomban megtettek volna, tuxos tollal be-
spriccelt papír látványától bizonyára mákos rétes ké-
szítésére kattant volna az agyam. Asszociációs virsgá-
latban hangyaboly említésére pedig azonnal reflektáltam
volna, hogy nyüzsgő a mákos guba. Sarokba szorí-
tottam magam: lehet, hogy mégis csak mákkal meg-
hintett étvágyu torzszülöttként jöttem a világra?

Nézzük csak! Szülőfalum KAM, visszafelé olvasva MAK,
nem lenne meglepő, ha kérdőírbé véletlenül ezt írtam vol-
na. Hosszabb, oda-vissza hozzászórt "mákos" szöveget is termelt
agyam, pl.

MAKRÉTES E TÉR KAM

Igaz, a szöveg inkább csak mákosos vízióban értelmez-
hető, de súlyát éppen az növeli.

Szóval, pontosabban szó nélkül zabáltam a mákost.
Kánikulában járva a várost minden cukorzdába be-
tértünk egy-egy fagyért — én még egy-egy mákos pitét is
kértem kísérőnek. Barátom cukkolt is:

— úgy nézel ki, mintha apró lyukak lennének a fogaidban,

vagy mintha hangyabolyba haraptál volna.

Mit bántam én! Karácsonykor csak a mákos bejglit ettem, születésnapomra máktortát kértem. Nagy öröömre Kajosos Zsolt fizikus barátom is az A halmarba tartozott. Anyukáink régi barátok voltak, övé Szombathelyen élt. Mákostészta-évő verseny bajnoki címére Zsolt volt a bűhőm. A döntőre Szombathelyen került sor. Tálaló tányerokból ettünk. Két-két púpos tányer után már csak felet-felet kőtünk. Annikor ezzel is végztünk, egymásra nextünk és bilintéssel jelezve remire adtuk. Utóbb bevallottuk, hogy elvesztettük bixtouságérzetünket. Hosszabb séta után ugyan visszanyertük, de helynyugadtunk a döntetlenbe.

Így eltem, s faldam a mákosokat mintegy negyed évszázadon át, míg nem egy falu határában ösztönösen a fákra léptem. A falu nevét tastaalmazó tábla, mint egy felemelt kéz, megállásra kényszerített. Utólag tudom, azt jelezte, itt az alkalom, hogy diagnosztizáljam magam, most fellelhetem betegségem kiváltó okát. A szőlők gyökerei melyre nyúlnak az idő kútjában.

Barnabás c. emlékezetemben megírtam, mily szerencsével jutottam először autókhoz. A birtoklás első hónapjaiban élveztem a vezetést, száguldaist - köszönet örangyalaimnak, hogy épen megúsztam. Első száguldaísaim szeretimhez vezettek. Anyám meg Vár megyében morzsolgatta nyugdíjas napjait, közeli rokonaim, barátaim éltek Miskolcon, Szegeden. Exxel a főbb útvonalakat bejártam. A száguldaís-kényszerem csillapodásaival elhatároztam, hogy bejárom és megismerem hazámat. Egyre-másra tértem le a főbb útvonalakról és csorgtam be falvakba, erdőkbe. Bejártam a Bükk-fennsíkot, a Balatonfelvidéket, a Bakonyt, végigsetáltam a Caha patak mentén; érdekességekkel, szépségekkel ismerkedtem a barcsi Borókástól a párosparaki várig.

Egy napon, meghatározott cél nélkül elindultam Győr irányában. Megakadt a szemem egy elágazásban jobbra mutató táblán: ZSAMBÉK. Uccu - bixtattam magam -, gyérünk Zsambékra, már regen jártam ott. Mikor is? Nem emlékeztem. Nem sokat törhetem a fejemet, máris ott gurultam a falut jelző táblánál. A fali láttán léptem a fákra.

Kics vidék dimbes-dombos hullámvázában csinos falu, és a falu fölött húzódo dombon felig-meddig romos állapotban is szemet gyönyörködtető templom. Kiszálltam a kocsiból, földre gyökerezett a lábam. A látvány lenyűgözött. Zsámbékot jól ismerem - tűnődtem magamban -, de e helyre nem emlékszem. Még egyszer a táblára pillantottam: ZSÁMBÉK. Elfelejtettem volna? Ha valaki egyszer is látta e romjaimban is impozáns román-templomával megkoronázott települést, el nem felejtheti. Bémultan álltam és bámultam a látványt, míg az idő kútjárak kereké meg nem indult agyamban. Mélyre érezkedtem: 1943-ig.

A pusztító háború javában dúlt; iuséges időket élünk. Fájdalmas veszteségek a fronton, az ország normális életét bémító légitámadások, áru- és élelmiszerhiány, jegyrendszer. A városlakókkal ellentétben falun nem kellett éhezniük. Fejlődésemnek e látványos szakaszában tanítási szünidőben reggelire felhőrszínthettem egy liternyi frissen fejt tejet is, napi fél kiló körüli kenyéradagomat sem kellett korlátoznom. Am a tanús kezdetével nekem is csak szűkre szabott élelem járt kollégiumi ellátásban napi 16 dkg kenyéradaggal. Budapesten jártam gimnáziumba. Állandóan küszködtem orszal a félelemmel, hogy éhen fogok halni. Előfordult, hogy a kollégiumban székényt törtek fel elrejtett süteményért. A tolvajt mélységesen megvettem. Nem csak lopni, még beütni sem mérészeltem. A kollégium vezetősége igyekezett minden lehetőséget megragadni, hogy kiegészítse a szűkre szabott porciókat. Egy napon kihirdették, hogy 10 nap múlva, vasárnap Zsámbékra megyünk kirándulni. Ott ebédeliünk falusi házaknál. Ebédre mákos tésztát rendeltek, amelyből mindenki korlátlanul ehet.

Te jó Ég! Ezt Pesten még nem hallottam. Gondoltam, egy időre megmenekülök a torkomat, bendőmet szorongató éhezéstől. Rengeteget fogok enni. Reménytel feltöltve aludtam el. Másnap már törvényszerűen kiszűködtem, mint sportolók a versenyre, hogy én legyek a győztes, vagyis, aki a legtöbbet fogja enni. Edzeni kellene! A sokat-evést

persze nem gyakorolhattam. Akkor, hogy le ne maradjak a legesebibebe falatról sem, gyakorolni fogom a gyors evést, bár abban amúgy is versenyképes voltam. Mindenestre lukulluszi lakomára készülődtem.

Számolgattam az egyre hosszabbnak tűnő napokat, mint az elő lucaszküket készítő. Még kilencet kell aludnom! Fentem a fogam, játszottam a szavakkal: az idefenn rajz mákom - bakom... még hatot kell aludnom. Természetrajz órára valami csínytevés történt az osztályban. Szigorú tanárunk statáriumot rendelt el. E szóhasználat háborús időszakban minden napos volt, tanárunk saájából azt jelentette, hogy kíméletlen feleltetés következik. A soron levő anyagból egy-szavas válaszokra szólított fel nevsorból véletlenszerűen. Azonnal kellett válaszolni az előző válaszok ismétlése nélkül. Ha nem jött villámsebessen helyes válasz, lesújtott elégtelennel. Hazánk gyümölcsei volt a tananyag.

- Mondj egy almafajtát! - dörögte.

Röpködtek a válaszok: jonatán, ranett, stacking, ... a hallgatók sokra és helytelen válaszokra pedig a szekundák. Jó, hogy nem nyílt ki nevemnél tanári notesza, mákos mondham volna.

Már csak négyet kell aludnom. Mindenne felkészültem. Ha megsem lehetne korlátlanul enni, előselelem egyik értékesebb belyegemet egy tányer mákos tészta. Erre lesz lehetőség, a mákos tésztát nem mindenki szereti belyegemnél jobban. Már csak háromat alszom!

A 3 bűvös szám: három a tánc és három a magyar igazság. A mesékben is három a kívánság; három tányerrel fogok enni.

Ekkor lépett be tanuló-szobánkba nevelő tanárunk és kihirdette:

- A vasárnap: zsámbéki kirándulás elmarad. Előző fel sem fogtam. Kirándulás? Na és? Majd focizunk a németvölgyi réten. Aztán észbe kaptam:

A MÁKOS TÉSZTA marad el!

Minden reményem szertefoszlott. Napokig csak a meg nem evett mákos tészta gondoltam; ki-kicsorodult a nyálam.

Az idő kútjának mélyéből felemelkedtem. Ott álltam Zsám bek katarában, világossá vált előttem, hogy akkor első ízben. Emlékeim felidézése révén mely-pszichoanalitikus gyógykezelésen estem át. „Betegségemet” megértettem. Mákos öröletem alább hagyott. Zsám bek azóta kedvelt kirándulóhelyem.

Történetem befejeztével a mákust kedvelők még tartsanak velem Gasztronómiába; saját receptem szerinti ingyencsajggyel szeretnék kedveskedni.

Mákos palacsinta

A palacsinta tésztákat szokás szerint készítsük el! A töltelékhez hámozzunk meg néhány savanykás almát, és reszeljük le káposzta-reszelőn. Cukorral és kevés őrölt fahéjjal pároljuk meg, majd adjunk hozzá cukrozott darált mákot bőségesen, továbbá kakaóport ízleés szerint, és pároljuk még egy-két percen át! A rafináltabb ízlésűek forró rumban áztatott mazsolával is spekelhetik a töltelékét. A tekeréseket találhatjuk csupaszon vagy tejszínnel vagy vanília mártással vagy borsódóval.

Jó étvágyat!

*

14. Így bűvészkedtem

Amikor a differenciál- és integrálszámítás (tágabb értelemben a matematikai analízis) előadásaiiba belevágtam, a szokásosnál nagyobb lélegzetet vettem. Az előkészületek alapos pepecselő munkát igényeltek. A témakör alapjául szolgáló fogalom is túlságosan elvont. Emellett lépten-nyomon végtelen halmazokba bötünk, amelyek felborítják a legnyilvánvalóbbnak tűnő tapasztalati törvényeinket is. Anélkül, hogy matematikai oktatásba bocsáthoznék, csupán egyet említek meg a furcsaságok közül. Nyilvánvaló, hogy valaminek csupán egy része kevesebb, mint az a valami. Öt forint kevesebb, mint húsz, Vas megye területe kisebb, mint a Dunántúlé, egy szelet kenyér könnyebb súllyú, mint amiből szeltük, stb. Sajnos végtelen halmaz nem követi azt a törvényt, hogy részének mértéke feltétlenül csökkenne. Mutatok egy példát. Tekintsük a természetes számokat sorozatra rendezve:

1, 2, 3, 4, ...

Válasszuk ki ezek közül az egymilliót és annak többszöröseit. A milliót M -mel jelölve, a kiválasztottak sorozata: $1M, 2M, 3M, 4M, \dots$

Nyilvánvaló, hogy ezek ugyanannyian vannak, mint a természetes számok, hiszen párba rendezhetők: mindegyik természetes szám megfogja a milliószorosának kezét. Sőt, ha az M -esek eggyel előre lépnek, úgy is tűnhet, hogy ők vannak többen, hiszen az $1M$ pár nélkül marad.

Az előadások szikzifuszi munkájából adódó, lankadó figyelem ellen minden trükkömet, tréfámat bevettem, vállalva akár a stand-up comedy stílust is. A koordináta-rendszer Y tengelyét a táblát mozgató motorral rajzoltattam meg: egyik kezemmel nyomtam a

„fel” gombot, míg a másikkal a táblához szorítottam a kártyát. Ha éreztem, hogy unalmasabb vagyok (vagy a téma), felgyorsítottam, majd megkérdeztem:

- Nem vagyok túl lassú?

- Dehogyné - jöttek a válaszok -, nagyon gyors, nem tudjuk leírni.

- Ne ceruzaival írjanak - kaptam el a tiltakozást -, abban grafit a bél. A grafit szén, gyúlékony. Használjanak valami folyadékhuítekes pennát!

Strükköket a hallgatóság díjazta. Jókább nemezésre, mint unalomba fulladjon az előadás.

Előadásaimat jelentős számú külföldi ösztöndíjas is hallgatta. Szokatlan szóhasználataimmal, szójátékaikkal nekik komoly nyelvi nehézséget okoztam. Többen az elősorokban helyezkedtek el, hogy jobban figyelhessenek. Egy, azt hiszem, venezuelai hallgatóm - nevezzük Jacénak - mindig ott ült az elősor közepén. pattanáig feszült a figyelme. Vele kontrolláltam magam. Amikor mint gyilkosára nézett rám kétségbeesett tekintettel, ismételnem szoktam.

Egyik előadáson éreztem, lankadni a figyelem. Humor-pétárdáimat már elpuffogtatam, agyam mellékágon mentőör után kutatót. Egy bronzos extrém tulajdonságú sorozat bemutatása lett volna kívánatos.

- Honnan is vegyünk ilyen kusza sorozatot?

- tettem fel szokatomhoz híven a söneki kérdést, hogy fuzeam az időt. Mentőörre bukkantam: Eszembe jutott Rodolfo, a nagy bűvész, akinek varázslata lenyűgözött.

- Varázsoljunk! - bökte ki, tenyeremet hipnotikus mozdulattal a tábla felé lökte, és már buhogtam is a varázsigét: - hókuszpókusz...
Foséra pillantottam. Láttam, elvesztette a fonalat. A kis ördög megmozdult bennem, lecsaptam rá:

- Tudja, mit jelent a hókuszpókusz?

Nyelt egyet és ijedten rebegette:

- Nem tudom -, majd zavartos tekintettel nézett rám. Teatralis jelenetet indítottam, gondolkodtatható testhelyezkedést póztartam, és néhány másodpercig elhallgattam. Erre az egész előfolyam felébredt. Jóséhoz fordultam:

- Hol lakik? - bár tudtam a választ:

- Kollégiumban.

Az előfolyamhoz fordultam:

- Laknak-e ott önök körül mások is?

Többen is jelentkeztek. Hozzájuk szóltam:

- Kérem önöket, magyarázzák meg Jósénak, mit jelent a hókuszpókusz, hogy ne kelljen ilyen piszlicsáre' dolgok miatt megrákitani egy rakoncátlan sorozatot. Együttal tisztázzák a piszlicsáre' és a rakoncátlan szavak jelentését is.

Kuncogások, elénkesség. Nyugodtan folytattam az előadást, az előfolyam figyelmét lekötöttem.

A következő napok egyikén ismét a figyelem lankadása veszélyeztetett. Elővettem a jól bevált bűvészs-receptet.

- Van olyan figgvrény, amely... - mondtam a tudakos srőveget - ... ilyen: meg olyan és mégsem amolyan -, mondom most így, hogy a konkrét fogalmakkal ne terheljem az olvasót. - Szólítsunk ide egyet! Csiribi-csiribá... - és Jóséra pillantottam. Arca megmerevedet, talán sólni akart, mert szája nyitva maradt. Gúvadt szemmel bámult rám. Kérdésem már menetrendszert volt:

- Tudja, mit jelent a csiribi-csiribá'?

Jóséból aradt a reménytelenség. Csupán apró fejrándítással közölte a „nem”-et. Az előfolyamról már kibuggyant a nevetés. Nem kellett tovább feszítenem a húrt, figyelmüket ismét sikerült lekötönnöm. Lazán hátraszóltam:

- Fiúk, újak a többiehez!

Természetesen nem hagytam ki a harmadik kíváncsi lehetőséget sem. Függvényvizsgálat volt a téma. Jósé az első sorban középén.

- ... Most fel kéne rajzolnom e rafinált függvény ábráját, de hogyan? - rögtönztem szűz's tekintetemet Jóséra.

- Varázsoljunk! - szólt a hallgatói körös.

- Abrakadabra - löktem oda Jósénak egy hipnotizőr mozdulatával. Az évfolyam halotázott. Amíg a kacarászás folyt, bizalmaskodó barátságos hangon odasúgтам Jósénak:

- Ugyanazt jelenti, mint a csiribi-csiribá, meg mint a hókuszpókusz.

Ezzel befejeztem a brüvészkedést. A továbbiakban nem is volt rá szükség, ugyanis a fárasztó alapozó munka véget ért, a deriválásnak a műegyetemi hallgatók számára könnyebben emészthető technikai részletei következtek. Megvártam, míg befejeződött a kuncogás, elült a zivaj. Aztán csendben deriválgattunk, és még maig is ott deriválgatnánk ha ki nem cseugettek volna.

*

15. Otto

Személyi igazolványom szerinti második nevemet, az Ottót nem szoktam használni. Ezért aztán baráti köröm számára is rejtve maradt. Ennélfogva egy helyzet-barkochba játékunkba frappa'nsan beépíthettem.

Máté Laci barátom hívott meg bennünket egy hét régi purparlára, játékra. Helyzet-barkochbázásra számíthattam, akkoriban divatja volt. Emlékeztem, hogy Laci könyvtárában szerepelt a Kék öböl c. regényt is tartalmazó Steinbeck kötet.előre megírt cédula lapult a xsebemben, amelyet megérkezésem után észrevétlenül a Kék öböl lapjai közé csempészttem. A cédulán ez állt:

A barkochba feladvány sztorijában szereplő Otto én vagyok, teljes nevemen – személyi igazolványom szerint is – Andrásfai Béla Otto. Ez a cédula az, amit el fogok rejtteni a Kék öböl lapjai közé, és amelyet barkochbázással fel kell lelnetek. Nem lesz könnyű dolgotok, mert Laci minden kérdésére NEM-et válaszolok.

A játék feladvány-sztoriját pedig emígyen szövegeztem: „Otto' elrejt valamit az öbölben. Többen szeretnék tudni, hogy mit rejtett el, ezért faggatják. Otto' egyikünknek mindig ugyanazt mondja, és ezzel valamennyiüket félrevezeti.”

Egyre előkelőbbek peregtek a kérdések, ám egy óra elteltével sem körvonalazódott a megoldás. Izgalmasa' vált a játék. A kérdésekkel nem sikerült a feladvány sztoriját közelünkbe terelni mindaddig, amíg a Laci-kérdést – amelyre természetesen NEM-mel válaszoltam – a kör végén ülő figyelmeletlenségből meg nem ismételte. Rögtön IGEN-nel válaszoltam, mire Laci

következett:

- Hát én nem ugyanazt kérdeztem?
- NEM - rágtam rá, majd jött a soron következő:
- Tényleg ugyanazt kérdezte Laci?
- IGEN - csaptam le a választ.

Most már ebbe az ellentmondásba kapaszkodva újabb egy órán át sikerült eljutni Steinbeck könyvéhez.

A játék végén megállapítottam, hogy nem a szellemes feladványom okozott meglepetést, hanem az Ottó nevem, miként a házasságkötésem alkalmával is az okozott némi kalamajkát. (l. Táltosképző) Akár el is gondolkozhattam volna azon, hogy névváltoztatást kérek az Ottóra, azzal az indokkal, hogy több ízben zavart keltett. De nem volt szándékomban. Nekem ma is tetszik e név, sőt a Bédát is elcsereltem volna Ottóért, még akkor is, ha több magyar király vette fel a Béla nevet, míg az Ottót német-római császár, ill. több német király. Számomra szimpatikus a Monarchiát idéző Habsburg Ottó is, szellemi téren kivirta tekintelyemet. Nem lehet döntő tényező, hogy fizikumunk karbantartása ellentétes. Emlékszem, amikor egyik TV szereplése kapcsán a reporter megkérdezte:

- Mitől az imponáló szellemi, fizikai frissesége e magas korban?

- Kéhem szépen - válaszolta szokásos raccsolásával - , csak semmi sport.

Én meg gyötöröm magam úszással, tornával, sétával, fejtróókkel, bordszelettel, hogy "tartsam magam". Az eredménnyel beírtam egyik barátomnak, aki rövid merengés után így szolt:

- Tényleg jól mezel ki. Hány éves vagy?

- Két kasza: 77 - válaszoltam.

- Letagadhatnál belőle hetvenet - jött a szarkasztikus megjegyzés.

Nem akarok pathosamot vonni köztöm és Habsburg Ottó között. Ő uralkodóházhoz tartozik. Különben

pedig ő elől Ottó én meg hátul.

A Flabsburg ideát aligha fitogtathattam volna Rákosi Mátya's diktátorsága alatt. Viszont megemlíthetem a libikóka másik szárnyáról Bognár Mátya'st, tehetséges matematikus ismerőst, aki Blum Ottó néven Hitler üldözöttjei közé soroltatott. Felarabadulása után magyarosított Blumról Bognárra és Rákosi áránti tiszteletből a nem előnyös hangzású Ottóról Mátya'sra.

Ha Bognár keresztnéve vettett is becsből a Rákosi korszak végére, aligha nyert a névváltoztatás klappicének célzérélye a változtatással. A közismert viccen előre megfontolt szándékkal picit csavarok:

Okmányiroda tisztviselőjéhez intézi a kért az ügyfél:

- Névváltoztatást szeretnék.
- Miért? Mi a neve?
- Hugyox Valér.
- Megérttem. Mire szeretné változtatni?
- Hugyox Zala'n.

Remélem, észrevehető az a változás, hogy Valér helyett a népies szóhasználatnál mondott lán a vizező.

Ha már így lendületbe jöttem, hadd fűzze tovább fantáziám a huncutságot.

Cipészmeister kér névváltoztatást.

- Mi oka van egy cipésznek névváltoztatására? -
kérdi a hivatalnok.

- Kérem szépen - indokol a szizmadia -, én készítettem, javítom futballcsapatunk csukáit. Na mármost, ha valamelyik focista nem elégedett a munkámmal, gúnyolódva jegyzi meg:

- Bulosuka, szarbul csuka?

A hivatalnok rövidre akasztja zárnival a teendőt; megkérdi:

- Mi a neve?
- Szar Bulcsu.
- Megérttem. Mit szeretne?
- Szar Jancs.

Mondjuk, hogy a hivatalnoknak nincs humor-
érzeke; elintézi a változtatást.

Egy idő után ismét jön a cipeész, és nevváltoz-
tatást kér.

— Héát most meg mi a baj? — kérdi felháborodva
a hivatalnok.

— A balszélőnk méltatlankodva állított be
hozzám egy idő előtt tönkrement csukával. Azonnal
láttam, és mondtam is, hogy azt nem én csináltam.
Mire ő azt kérdezte furcsán mosolyogva bajszá alatt:

— Szarta más?

Kabacéban a hivatalnok ingerülten monda-
ná a végszót:

— Héát akkor legyen a maga új neve Mikotka
Kálmán, és ne lássam többé!

FÜGGÖNY

*

16. Szomjúság

Az 1952. év korán beköszöntött nyaratól már nyugúgnek éreztük a tanév végét. Főiskolai éremet tápostam, kollegiumban laktam a Dózsa György úton, majdnem szemben a négy évvel későbbi forradalom kezdetén „üssd, vágd, már nem apád!” skandalálása beiséreteleben ledöntött monumentális Sztálin szoborral. Öten birtokoltuk szobánkat, összetartó jó barátok. Országunkat nyugat felől vasfüggöny határolta. Arra nem is gondolhattunk, hogy kedvtelésből valaha eljuthatunk az elejtett szavak alapján mese'nek tűnő nyugati országokba. Számunkra már az óperencia's tenger az osztrák határnál kezdődött. Megjegyzem, nem sokat tévedtünk, hiszen a mesebeli tenger neve az osztrák Enns folyón túlra utal: Ober Enns.

Fiatalok voltunk, belül, a „barak” közepén vidáman éltünk. Östöndijunkból még egy - egy rövid italra is futotta a Kéményseprő kórhelyisége'ben hét régi táncos virgonckodásunkhoz. Persze szegények, voltunk. Ha otthon maradtam, egyetlen jobb nadrágom akkor is megjelent a Kéményseprőben valamelyik barátomon kölcsönben. Szobatársaimmal közösen használtunk egy sötét zöld színű literes boros üveget víxivásra, tejvásdrlásra, természetesen borosüvegnek is, netán sörs kriglinek. Vendégeinket, ha sor került rá, abból kínáltuk víxzel, alkalomadtán más italkal.

Egy ízben szobatársam, aki éppen soros volt, hogy elbaktasson a napi tejiinké'rt, üvegünket kezében lobá'lova véletlenül egy ház kökerítésének koccantotta. Az üveg szerencsésen törött: a nyakánál, ahol sűrűküllű bezd, kipottlyant belőle egy körömfelületnyi darab. Sebaj, hiszen egy liternyi ital még éppen belefért, inni pedig könnyebb volt belőle, ha a lyukat felfelé tartottuk, levegőt kapott, nem bugyogott. Ha véletlenül lefelé nézett

a lyuk, a hörpintő ugyancsak eldőzt. Ezt a teinyt
aztán látogatónkról alkotott véleményünk kiigytá-
níta'sára használtuk: akit nem kedveltünk, annak
lyukkal lefelé adtuk kezébe a flaskát. Az üveg sötét
súne elfedte a csalafintaságot. Persze alkalmaztuk
a trükköt csupán a hecc kedvéért is.

Az említett forró napok egyikén legjobb barátom,
Tibor érkezett Egerből. Annyit belépett a szobába, ledob-
ta csomagját, zakóját és hanyatt vágta magát az
egyik ágyon.

- Adj egy pohár vizet, de gyorsan, mert szomján
halok - sódorogta.

- Nincs pohárunk - cukkoltam a teinnyel.

- Hát ti miből isztok?

- Nézd, nekünk van egy literes borosüvegünk, abból.

- Akkor hozz abban.

- Szívesen hozok - huzakodtam -, de te abból nem
tudsz inni, különösen fekve nem; leöntöd magad.

- Jobban tudok, mint te. Dolgoztam apámmal a
gyümölcsöseben. Mit gondolsz, miből itunk, ha megszom-
jaztunk?

- Gondolom csöcsös korszából - ugrattam.

- Ne hülyéskedj, hozd már, mert ha felkelek, hozzád
vágok egy székkel!

Flaboztam, de már nem visszakozhattam. Igazolnom
kellett aggályomat. Kicsit somorúan nyomtam kezébe
az óvatosságból csak félig töltött üveget lyukkal le-
felé. A tócsát már nem kerülhettük el. Valamit ivott
is, de a java az ingére, nyakába és az ágyra folyt.

A jó trükk és a hőség lelőhasztotta Tibor parba-
józó kedvét. Sőt bevallotta, hogy az első kortynál már
szégyellte magát, mert nyakában érezte a vizet. Leplezni
akarta "figyeltlenségét" és szájához szorítva az üveget,
igyekezett korrigálni. Valójában jól is esett neki a hü-
vös zuhany a nagy melegben.

Még ezen a nyáron én is befürödtem. Ugyancsak
jóval 30°C felett vonatoztam Szombathely felől Pest felé.
Minden ablak leeresztve, a gőzmozdony okozta a

füstöt. Rebbenő hőség volt a kocsiban. Kimentem az akkor még csupán néhány vasúdi korlátozta, egyébként teljesen nyitott peronra. A huzattól lobbogott rajtam szép, új, galambszürke, lenge nyári öltönyöm. Székesfehérvár közelében, a láktanyák mellett húztunk el. Láttam, hogy gatyára vetkőzött kiskatonára öblös slaggal öntöz valamit; ő is vizes. Irigyltem, hogy őt bezzeg nem gyötri a hőség. Mintha meghallotta volna gondolatomat, hirtelen a vonat nyitott ablakaira irányította a tömlőt; vastagon, erősen ömlött a víz. Szép, új ruhám! Beugrom az ajtóhoz a szűk, de védett részre, gondoltam és már fordultam is. Elkéstem. Túl gyors volt a vonat, már az ugrás pillanataiban telibe kaptam a ruhányt. Egy százaz pont nem maradt ruházatom első felén. Csak pillanatokig sajnálkoztam. A hűsítő jól esett, ruhámat vasalással rendbe hoztam.

Denn a kocsiban a nyitott ablakon át mindenki megkapta a ruhányt kisebb-nagyobb mértékben. A padok feletti polcokon elhelyezett csomagokból még jó ideig csöpörgött, folydogált. Ezt a képet látták kislányaim, amikor átszaladtak a szomszéd asszonyhoz, akinek szobája alaposan beázott a felette lakó nyitva felejtetten hátrahagyott csaptelepétől.

- Apu - újságolták - Ezer néni szobájában esik az eső.

*

17. Koccanás

Fatékos kedvű, ötletes kollégám, Katona Gyula világos színi kocsijának hátsó falára fekete szigetelőszalaggal halaja jeléül - hogy ti. nem mentek bele - e szöveget tapasztotta:

KÖSZ

Törtem a fejemet, miként tréfálhatnám meg hasonló sellemességgel. Oda ragasztani folytatólag:

SZIV

Gyenge ötlet. De hiszen azt is megköszöni, hogy belekoccantak - tártam fel logikám. Erre már lehet hajazni. Mondjuk ujjnyi vastag fém-henger darabokból kialakítom: SZIV, és azt tükrírásban kocsim első lökhárítójára rögzítve belehajtok Katona kocsijának hátsó falába. Így aztán mélynyomással udvariasan konstatalom, hogy tettemet már előre megköszönte.

Ezt az ötletet deledelgettem, el is meséltem barátimnak, miközben bridge partira fuvaroztam őket. Forgalmi lámpánál álltunk, vártuk, hogy a piros váltson. Éppen a "... belehajtok Katona kocsijának hátsó falába." mondtam. Abban a pillanatban csattanás és fejem hátrabíccent a lökeltől: belénk szaladt egy kocsi.

Kiszálltunk, nem úgy, mint a csatlakozó kocsis vezetője, egy csinos hölgy. Barátom rögtön fülembe durrította: halja prókésége megy a Volkswaginád narancs színehez. A VW szócsoport alakját beléjük oltottam, a virszhangot értékeltem, de nem a "szőke nő viccek" stílusában folytattam. Barátaim tudták is, hogy nem vagyok szőke nőt becomérlo. Barátságosan odakocogtam letekert alakához. Inkább tumoros folytatásra gondoltam: majd megjegyzem, hogy egyszerűbb lett volna saját féket nyomni, ha működik, mint egy VW-t. Bevezető kérdésnek szántam:

- Ugyebár fékezni tetszett?

- Igen, a piros lámpa miatt - jött a pontosított válasz -, és ha maga nincs itt, meg is állok a lámpáknál. Meglepő válaszából humorom ellillant.

- Logikus - még kibuggyant belőlem, aztán kemény hangon utasítottam: - álljon gyorsan felre, és töltse ki az elismerő nyilatkozatot!

Megtörtént. Kocsim szerencsére működött (a bogár VW farmotosos volt). Mielőtt elindultunk volna, alaposabban megvizsgáltam a koccanás nyomait. Reménykedtem, hogy az időzítettnek tűnő esemény rávezet az élet mélyebben fekvő értelmére. Mélynyomást találtam, de olvashatatlan volt.

*

18. Előadás két szólamban

Amint már említettem, egyetemi előadásaimat mindig pontosan kezdtem. A becsengetés alatt szoktam a katedraig lépkedni, a csengő elnémultával már meg is hajoltam a hallgatóság üdvözlésére.

Egyik alkalommal, öt perc elteltével már könyékig turkáltam a matekban, amikor kivágódott az ajtó, és lélekszakadva nyomult a katedra felé az elméleti villamoságtan kitűnő előadója, kedvelt kollégám, Veszely Gyula. Engem ott lelve megtorpant. Mi tagadás, torkomra fojt a szó.

- Elméleti villamoságtan óráim van itt - mondta kaphkodva, hogy behozná mulasztását. Röpké pillantással felmérte a hallgatóságot és megerősítette állítását:

- Igen. - Gondolhatta, erre járva csak beugrottam, és később se miatt a parlagon hagyott ifjú agyakat gondozásba vettem.

- Amint látod, kedves Gyulám, itt éppen nekem van matek előadásom -, dobtam vissza a labdát.

- Ez az az évfolyam, amelynek az elméleti villamoságtan előadását én tartom 8¹⁵-től.

- Gyusikám, ez már csak azért sem stimmel, mert 8¹⁵-től eddig a pillanatig, azaz 8²³-ig itt én sugároztam a matekot. úgy tűnik, az adást vették; senki sem reklamált -, és a hallgatóság felé fordultam szőttárt karokkal. Láttam, többen bólogattak. Halványan hallottam is, hogy most matematika előadás van. Kollégám és ott egyben vetélytársam megingott. Talán észrevette a hallgatók jelzését. Pillanatnyi csend, türelmesen vártam. Gyula láthatóan koncentrált. Óvatosan rápöccintettem csillogtatva fizikai ismereteimet:

- Látom, működik a Heisenberg-féle határozatlansági relációd.

- Milyen nap van ma? - kérdezte gyanakodva. Gondoltam, most minden kiderül, és vége az előzetes

jelenetnek, párbeszédnek. Nekem tetszett a szokatlan szituáció; örömmel álltam rá a szerepemre. Humornerveim beindultak, aggódtam, hogy pocskba folynak. A válasszolni akaró hallgatókat egy ügyes mozdulattal leintettem.

- Gyuszikám, ne firtassuk - vágtam el az igarság szinte lépésének útját - , megoldjuk az órarendi vagy órarendelleneségi problémát. Van egy ötletem: maradjunk mind a ketten. Elegendő nagy a tábla, kétfővel. Az egyik felet te használd az elméleti villamosság-tan előadásodhoz a másikát meg én a matekhoz. A kétszólamú előadások hangszínünk is megfelel: a te baritonod és az én tenorom. Hadd lássa a tisztelt hallgatóság, mi minden lehetséges ebben a szifilizált világban.

Mielőtt a hallgatóság ötletem és pajzán szöcskés rá'som kiváltotta kuncogása erejére kapott volna, figyelmet kértem:

- Az előadásokat a kiscsevegés előtt öt perccel befejezzük. Arra kérem önöket, hogy ezután tartsanak szavazást arról, hogy melyikünk előadása tetszett jobban. A szünetben fogócskát játszunk itt a H épület első emeleti halljaiban, és amelyikünk kevesebb szavazatot kap, az lesz a fogó. Majd Gyuszi felé fordultam beleegyezésért. Ám ő közben rájöhötett, hogy ezen a napon neki nincs is előadása. Rebegett egy „elnevezést”, és elviharzott. Mire én:

- Honnan tudja, hogy én leszek a fogó? Vagy csak megfutamodott?

Magamra maradtam, kénytelen voltam kevésbé hangulatos módon csak matekkal foglalkozni, ám amíg a hallgatóság elcsendesedett, feltűrbőzött agyam a felvetett irányban tovább dolgozott.

Ha Gyula elfogadja javaslatomat, nem tudom, meddig „vette volna a lapot”. En bizonyára beleszóltam volna az ő előadásába, kiszítolva a helyzet minden

csepp humorát. Az egymásra lövöldözéshez lett volna töltetünk.

Egyrészt az elméleti villamosságban, miként az elméleti fizika túlnyomó része, szintizista matematika. A fizika alapfogalmait jórészt át lehet írni matematikai definíciókba, aztán a matematika eszköztárat használva a levezetések eredményeiből, tételéből ki lehet olvasni a fizika törvényeit.

Másrészt, amikor én újonc tandírszegeél voltam az Villamosmérnöki Kar Matematika Tanszékén, Gyula nyerte a villamosmérnök hallgatók számára rendezett matematika versenyt. Én pedig mehallgva én múltán, mint az elméleti villamosságban is hasznosítható modern, új tudományterület, a grafelmélet frissen debütált tudósa előadás-sorozatát tartottam az ő tanszékükön Simonyi professzor meghívására.

Rögtön begrogt néhány fricska. Ha Gyula felrajzolta volna egy lineáris hálózat gráfját, habozás nélkül pornográfnek minősítettem volna, megmagyarázva, hogy melyik alkatrész a corpus delicti. Aligha kerülhette volna el a Maxwell-egyenleteket, amelyekben nyüzsgőnek a matematikában használatos szimbolikus operátorok, a delta: Δ és a nabla: ∇ . Gyula beszédét azonnal megszakítottam volna firtató kérdéseimmel:

– Mondd, Gyuszikám, a tudomány-filozófia melyik irányvonalát fogadod el szakterületed alapjául?

Ad1. A deltát és a nablát csak kényeszerből használod, és közben e jeleknek pusztán mint ősi szimbólumoknak látod értelmét: a penge alakú delta kizárólag férfit, a kehely alakú nabla pedig csak nőt jelenthet?

Ad2. A materializmust az idealizmus fölé helyezve te is úgy gondolsz, hogy a biblia csak a fizika elkesélt magyarázata, vagyis, hogy kezdetben voltak a

Maxwell-egyenletek, és tén azok mintájára terem-
tette a világot?

Ad 3. Netán a teremtes tökéletességét (well), sőt
a teremtest is tagadva csak Max-ban hiszel, ami
a racionáliság kedvéért bővült r-rel?

Éveken át többször forgattam a fejemben elmuí-
lasztott lehetőségeket. Úgy 35 év múltán, amikor
már mindketten nyugdíjas életünket mórsoolgatuk,
több ízben is találkoztam Veszely Gyulával. Kiderült,
hogy Gyula felesége párom évfolyamtársa volt az
Orvosi Egyetem fogorvosi karán. Beszélgetésünk során
felelevenítettük történetünket. Barátságos humorral
tebbem szemrehányást az elmuílasztottakért:

- Kár, hogy nem fogadtad el a pinlátomat.
Fő hecc lett volna.

- Hát, igen - válaszolta beleegyezve, hiszen már
nem kellett aggódni a huncutságom váratlan fordula-
tától. Gondolom Gyula is erre, amit én: Hiba
csináltunk, a szavakon átsütött ide virgonko-
dásunk, elvesztett fiatalságunk, mi tagadás: régi
szép időnk után a svárgásunk.

*

19. Rigmusgyakorlatok

Mátyásföld, Kistarcsa (internálótábor betonke-
ritése örtoronnyal), Kerepes, Gödöllő (ebek harmincad-
jára hagyott valaha gyönyörű kastély), Mária-besnyő
(búcsújáró hely, szép templomával), Aszód (lakotanya
betonkerítése), Flatvan, Gyöngyös, ismerős útkanya-
rok, dombok, fák, bokrok. Sokszor autóztam a régi
3-as országút mentén Egerbe, Miskolcra, Debrecenbe
birkasversenyekkor izgalommal lapozni az ördög bibli-
áját. Barátomhoz Miskolcra évente többször is nekivá-
tam az útnak jó levegőt szívni gyalogtúrával a Bükk
fennsíkán, vagy lentebb, a kertjében a cseresnye fa árnyé-
kában elnyújtottan böfögni a rostonbűdök és sütemé-
nyek emésztési tehétől. Amikor csak lehetett, ezeket
az utakat lánygyermekeim szórakoztatására családi
kirándulás keretében szerveztem. Ha másként nem ment,
igazoltam egy-egy nap iskolai hiányzásukat. Autó-
stráda'nak akkor még híre-hamva sem volt. A régi úton
döcögve viszont jobban megismerhették a vidéket. A
hosszú úton az unalom elűzésére játszadortunk, éne-
kelgettünk. Amint Flatvan és Gyöngyös között megje-
lent a mellékvonalon elérhető CSANY-t jobbra tábla, nu'ndig
rárendeltem a dalra:

Ha bemegyek Csányba,
Sár megy a csizmámba.
Ha kijövök Csányból,
Kijön a csizmámból.

A dal szövegéből csak ennyit ismertem. Az ismét-
lések érdektelenségét elkerülendő magam komponáltam
második versszakot, huncutságot is leplező poénra
hegyezve csak hümmögtem a poént előkészítő három
sorvéget:

Ha bemegyek pi (hm),
Sár megy a pi (hm, hm).
Ha kijövök pi (hm),
Kijön a picömből.

Unaloműzőnek egy ideig ez is megtette. Egyébként kevés falu uszta meg nevének kifacsarását. Ha falut jelző tábla megjelent, szinte kötelező volt a névvel játszani, azt megvitatni, mint macska a megkaparintott egeret.

Az Etyeki dombok - Dunazug vonalán játékos asszociáció kísért a falvakat

ETYEK - Éhes vaty?

Köszönjük el **PATY** -tól! - Szia ty.

Mi van **PERBAL** -on? - A földszinten táncmulatság. De mi van az emeleken (ti. a tört számlájában)?

TINNYE - Itt természetik a tinnyét.

- Ez természetes. De milyen tinnyét? - Kérdettem - ... No? ... Hát a török tinnyét.

Csend. Talán nem jó? - gondoltam - Ha dörog dinnye volna az igazi, akkor lenne frappáns a török. Lányaim is észreleték visszapasszolva egy, már korábban nekik gusztott labdát:

- Apu, nem tevesztetted össze a Tina Pörmet a ... Turnerrel?

- A ritmusa jó - zártam le a ragozást, mert tudtam, hogy ÜNY következik. Készültem a triviális asszociációra. Gondoltam kicsit feltupírozom gyermekkoromban hallott bárgysággal:

- Kishúyom, nagyúyom, ha meghúyom, otthagynom. De Ester megelőzött. A Ha bemegyek únyba dalánakára rárendítet a következő szöveggel:

Ha bemegyek únyba,
Sár megy a bugyimba.

Ha kijövök únyból,
Csorog a bugyimból.

- Bravó, jó ritmuselemek! - kapta meg Ester a dicséretemet, és megállapítottam: Nem eltem hiába.

*

20. Reflex prózára, versre

1.

Kedvenc olvasmányaimat, példabeszédnek szánt felolvasásaimat szívesen merítem a jópofásnál vagy inkább csak flikk-fangosnál mélyebbre ásó abszurd humor szférájából. Örökény István néhány egypetécs novellájának már az első mondatai sejtelmek, borzongást váltanak ki belőlem. Dramatuscgiailag jól komponáltak, atmoszférájuk tetten érhető. Megkísérlem érzékeltetni saját pityesetem leírásával:

Elütött a gyalogos

A gyalogos merer testtartásban a járda sélén állt gyalogárkeltől távol. Fejét elfordítva tartotta, mintha a távolodó kocsikat figyelne. Közeledőket nem is láthatott ebben a fejtartásban: a Csányi utca egyirányú. Aztán hirtelen, hatarozott, gyors léptekkel, közel mérőlegesen neki vágott az úttestnek. Remülten fekeztem a csépergő esőtől nedves-nyálkás úttesten.

Már éppen elútam, amikor a gyalogos elütött. A gravitáció irányát figyelmen kívül hagyva felebett a motorház tetőre. Csak egy pillanatig maradt a motor útító melegen. Talpra pattant, aktatáskáját sértődöttségét kifejező, ingerült morzslattal lerántotta a motorház teleférről, sietős léptekkel tovább hajtott és eltűnt.

Rendszámát nem tudtam leolvasni, a hátulján nem volt.

2.

Rendszeresen utazom metrón. Valahányszor rámborásra kényszerülök a megállóban, mindannyiszor elmegy a kedvem az idétlen sebek, padok láttán. A műanyag-fém ötvözeteknek már a formája is hányingert kelt. A stabilitás töréseinek fittyet hányó agyremkonstrukcióktól, rögzítésektől libabőrös lesz a hátam. Azon a részen, amelyen a rátelepedő megtestheli, még láb sem támasztja alá az ülőket. Egy részük a fal felé van rögzítve, s így csak akkor funkcionálna, ha

a gravitációs erő iránya Földünkhöz viszonyítva elfordulna 90° -kal. De, mint a fizikából tudható, e szög (legyenek pontosak: finom mérőeszközök híján) észlelhető mértékben nem változik; tehát a „falra hányt” üllőkék jórészt leszakadnak. A többiek csak a hátlapjuk békjában támaszkodnak a talajhoz, és így a rátelepedő tetemes nyíró és forgató erőket generál a stabilitás rovására. Megelőzendő, hogy már terhelés nélkül előre bukjanak, a hátsó támaszpontokat a talajhoz rögzítették. Így már stabilak lennének, ha nem ülnének rá. Am a tudatlan utazó a vízszintes lapjára, és nem a hátsó támfala tetejére, ül és hat rá nyomóerőt, aminek következtében az üllőkének szánt alkalmatlanságok kitépődnek a talajból.

Nem kell hozzá mechanikát tanulnia a Műegyetemen, az átlagember magától is rájön: a stabilitáshoz három alátámasztási pont – lehetőség az üllőke peremén egyenletes elosztásban – szükséges. Erre már a szísterszek tervezője is rájött néhány száz évvel ezelőtt. Terve finomításával jöttek létre a négy lábúak. Lehet, hogy a földsten bűbéli zavart kelkő sándékával teremtetett 6, 8, ..., 100 lábúakat is a tervezők agyában összekusálódo mechanikai ismereteiket? Tudja Isten.

Tény, hogy néhány évtizeddel ezelőtt még csak értelme sem volt annak a mondatnak, hogy egy szek vagy pad leszakad a faltól vagy kitépődik a talajból, ha valaki ráül. Hallgatóm az egyszerű homo ludens is a boci, boci tarkával ragálható volt: se füle, se farka.

A kedvencítő fényt az Arany János nevet viselő metróállomáson pillantottam meg. A várakozó térben, a vonatok menetirányára merőleges fal mellett két személy befogadására alkalmas

padot pillantottam meg 2003. május 11-én. A Monarchia idejére emlékeztető darab: szép, öntött vas tartók, masszív, vastag, csiszolt, finoman lakkozott keményfa deszkalapokból ülőke, háttámla. Gyermekkoromban még sok ilyent láttam vasútállomásokon, sétányokon, parkokban. Újabbán imitt-amott ismét fellelhető egy-egy példány. A csinos pad látványa örömmel töltött el, hiszen itt lakom, a megállótól 50 méternyire; naponta fogunk találkozni. Bizonyára Kányádi Sándornak, a költőnek is a közelben van a lakóhelye, mert a tetszetős pad fölött réztábla körli az utasokkal, hogy szinguláris esetről van szó:

HIÚSÁG

Tagoló'vcs Sándor fiamnak
20. születésnapján

lelkemre

többre

nem

vágyom

lenne

bár

egy

padom

lenn

az Arany János

nevet

viselő"

metróállomáson

Kányádi Sándor, 1983

* * *

EZ ITT KÁNYÁDI SÁNDOR PADJA,

AKI FARADT,

MEGPIHENHET RAJTA

A táblát a költő 74. születésnapján,

2003. május 10-én a BKV Rt. helyezte el.

Ha találkozunk, mármint a pad és én, olykor elmosolyodom, magamban köröngöm. Ő csak áll meg-meg, büszkén. Úgy is kedvelem, néha ráheveredem. Hataására köz-

- 20.4 -

mondást is módosítottam:

Egy fecske is csinál nyarat.

Szerelmünk nem lohad. Sőt a rešta-bla szöve-
gét is el-elolvason; ritmusa már belém i'vódott.
Főke'dvemben a magamét reá'szövege'lttem:

HIÚSA'GOM
lelkemre
többle
is
vagyom
mint
megpihenni
baldachinos
ágyon
Már
egy
pad
melyre
testem
lerokhad
az is
sok
Panaszra
hál' Isten
nincsen
ok

2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, ... Istenem, meddig
folytathatom panasz nélkül ezt a szép szabályos
számítási sorozatot?

*

Ecseni piaci fénycék. Michael Thonet (1796-1871) asztalos-
mester találta fel és gyártotta a hajlított bükkfából készült
bútorokat, köztük a maig csodált kávéházi széket vagy a
világbajnok támlás kékét. Cége (utódai) műhelyéből került
ki az 1900-ban konstruált Le Corbusier által tökéletesnek
ítélt karosszék. A ma még fellelhető darabok az ecseni piac
árúcai szerint is aranyat érnek. NB. Jakab, Thonet fia volt a
megrendelője a Váci utca 11/A korai recessziós háznak, amely-
nek homlokzatát Lechner ödön és Pártos Gyula tervezte Zsolnay-ke-
rámia díszíti.

*

21. Kupós

Az ötödik gimnáziumi osztályunk első tanítási napján új fiú jelent meg osztályunkban. Amint hosszú, dús hajával borított csontsovány alkataát végigmértem, rekedtes hangját meghallottam, máris ítéltettem magamban: Mi szél hozott, öcsi, túl göthös vagy. Vonnattal jársz be Sárovról? Majd kimentelek, ha a hiányzók között felsorolják a nevedet. „Tanár úr kérem, Horváth László viceléről bejárt. Ma elég erős a szél, bizonyára elsodorta.”

Töprengésem eddig tartott, és már ott ült mellettem. Aztán percek alatt kiderült, hogy rendkívül élénk, csontvázára tapadt vékony izomzata majd, hogy nem acélos (szbander próba rögvest), szellemi táplálékra, humorra bőven van kapacitása. Fátékos, tréfa's ötleteimre rögtön jelezte: „vétel”, vagánysággal kacérkodó ambiciozitása élénken tartott. Megkedveltem.

Osztálybálra készültünk. Én rajzaimmal díszítettem a tánctermet, ő részt vett a bemutató táncokban, mégpedig jobbán Szombathely legcsinosabb diáklányaival. Elegáns öltözetben szépen keringőztek. Igaz, hogy xafos folytatásra nem került sor, de elismerésemet kiváltotta:

– Brillians táncot lejtettetek. Aggódtam, hogy reszkető lábaid egymásba gabalyodnak.

Laci révén kerültem jó barátságba az ugyancsak sárovi Horváth István Károllyal (l. Sasfészek), az irodalomban, nyelvekben talentum, vagány Cicsával. Laci mesélte Cicsáról, hogy amint elnyerte a gimnázium évenként kitűzött pénzjutalmát, még arnap el is verte, barátait is vendégül látva, a

kuplerájban. Az osztály azt hitte, hogy a bacchá-
málián Laci is részt vett, így ragadt rá a kuplerá-
jos jelző, rövidre szabotán, felváltva a Lacit is:

Kupós. Megjegyzem, a csúfolódók arcára fonnyadt
mosoly vagy a nyelcsörgés megindulását a
szájuk sarkában jelző csépp révén az irigység,
vagy a sódvargás tetten érhető volt. Főmagam meg
vagyok győződve arról, hogy Laci soha nem for-
dult meg a szombathelyi kupiban. De nem til-
takozott, sőt rá is jártunk a gyanúra, mert
rendszeresen torzítva használtuk az akkori poli-
tika szerint megvetendő kozmopolitát jellemző

ubi bene, ibi patria (ahol jó, ott a hazám)
latin közmondás helyett:

Cupi bene, ibi patria.

Ötletekben bővelkedtünk. A vékonydongájú
Laci könnyöke a szokással ellenkező irányban is
engedett. A matekot és fizikát oktató kedvencün-
ket, Simon Elemért kivéve, minden tanárnál egy-
egy órájuk alatt a feleltetés megelőzésére eljät-
szottuk, hogy Laci hirtelen kifordította a karját,
én ijedten jeleztem a tanárnak, és már kiserhettem
is az orvoshoz. Azt a napot elvertük a városban.

Miként került Laci a szegedi Csillag börtönbe?
— későbbi történet.

Az utolsó gimnáziumi osztályt már nem jártuk
együtt, Laci Célldömölkre váltott. Úgy másfél évti-
zed elteltével találkoztunk ismét. En a Műegyetem
Villamosmérnöki Karának docenseként tartottam
matematika előadásokat. Laci szintén matek
tanári pályán kötött ki. Szegeden végzett a Pedagó-
giai Főiskola mat.-fiz. tanár szakon. Vonzotta a város.
Nem csak Cicsa miatt, aki az ottani egyetem klasszika-
-filológia tudósaként tartotta érdekfeszítő előadá-
sait. Szegedhez láncolta felesége, két gyermeke, la-

kása és az általános iskola, ahol tanított.

Skoriban vált nyilvánvalóvá, hogy a matematika oktatási anyagának elkerülhetetlen bővítéséhez égető szükség van kutatási szakterületem, a gráfelmélet és a topológia elemeire. Ezért tanárokként továbbképzéseim háborús nélkül vállaltam előadásokat, amelyekre kibányásztam szakterületem általános- és középiskolában oktatható anyagát. Így történt, hogy a Bolyai Földrajz Matematikai Társulat szegedi vándorgyűlésén előadást tartottam. Az előadásokon Laci is részt vett.

Előadásom előtti napon találkoztunk. Megörültünk egymásnak. Felidéztek trükkjeinket. Pillanatok alatt hasunkat fogtuk röhögünkben, mégpedig három embert, amiből kettőt Laci tett ki, mert az eltelt években testsúlyát megduplázta, míg én nem változtam súlycsoportot.

A találkozás első "rohamát" követően nyugtáztam kifundáltam egy kis meglepetést a másnapi előadásomhoz. Lacit is be-söt felavatva rákérdeztem:

- Melyik kötött mellényedet áldozod fel?
Előkapott egy újatlan bebijót. Másnapi előadásomon abban feszített.

- Most pedig szükségem volna olyan kétoldali felületre - tettem a konkrétumra előadásom közben, grammitlan hanghordozással -, amelynek van néhány határgörbéje. Válaszokkal egyetlen elemi felületre (amely körleppa volna nyújtható, ha gumiból volna) feldarabolva szemléltethetném a felület néhány karakterisztikus adatait és az Euler-féle poliedertételt. Hol is találhatnék ilyent?

Közben fürkésző tekintettel a hallgatóság közé sétáltam. Laci mellett megtorpantam, és meglepetten a mellényére böktem:

- Nicsak, kétoldali felület négy határgörbével! Különbözhetem a mellényedet?

- Igen - hangzott el Laci meglepett válasza.

Rögtön lecibáltam róla, s mint vad a megszerzett zsákmányt, cipeltem a katedrához. Felkaptam a hatalmas ollómat és feldaraboltam, sorolva az adatokat:

- Három vágás, ... stb.

A többszáz főnyi hallgatóság a Laci iránti részvételt dermedtséggel fejezte ki: senki sem tapsolt, csak az óra végén, amikor már leesett a sok tantusz, de akkor kamatostul. Mindenesetre Laci mellénye nem cáfolta meg Eulert.

Pár napot Szegeden töltöttem, jöreszt Laciéknaál. Egyik reggel Lacinak el kellett mennie; mi maradtunk, az ablakból intégettünk. Gyermekai szokásukhoz híven lekiabáltak a zsúfolt Kosuth Lajos sugárútra:

- Apa, hová' mész?

- A börtönbe - ordította Laci, hogy mindenki hallja az utca nagy zajában is.

Ugyanis a Csikagham is tanított. Kérdeztem tőle:

- Milyen érzés? Jó részük rabló, gyilkos, csalo.

Nem ciki?

Laci lelkesedéssel lesöpörte rosszalló szavaimat. Azonnal sorolta az előnyöket:

- Jóvédelem kiegészítésnek sem rossz, de előnye másban mutatkozik. Először is szívesen járnak az órákra, tanulni akarnak. Nem hiszed el, mennyire tisztelődők, udvariasak, előzetesek. A táblát szorgalmasan töltik le, absolute rend van. Na és, az óra elején a napos pedáns jelentése:

- Tanár úrnak tisztelettel jelentem, az osztálylétszám 23 fő, hiányzó nincs.

*

22. Küklopszok

1.

Vágyjunk elébe a kérdőösködésnek! Küklopsz a görög mitológiában szereplő félelmes, egyszemű óriások neve. Az ógörög eposzban, az Odüsszeában szereplő küklopsz, Polüphemosz fogta el a szigetre vetődő Odüsszeusz, akinek élete az egyszemű monsternak szándéka szerint megpecsételődt. A leleményes ithakai király azonban leitatá Polüphemoszt, és a részegen mély álmomba merült küklopsznak tüzes, hegyes gerendával kiszúrta egyetlen szemét. Odüsszeusz így megmenekült, és szerencséjére nem tört derékba bolyongásának kalandos sorozata; az eposz gazdagságában nem csorbult.

2.

Israel, a cselepatéken túlmenően, több háborút is viselt arabok ellen. Az 1967. június 5-étől 10-éig tartó, épp a ramadán idejére eső hat napos háború a Nasszer szervezte arab tömörülés (Egyiptom, Jordánia, Szíria, Irak) ellen folyt. Az akkori izraeli hadügyminiszter Dajan volt, akinek köztudottan csak az egyik szeme volt ép, a másikat üveg pótolta. Az izraeliek meglepetésekkel tarkított villámhadjárata gyors sikert hozott.

Ebből az időből származik a következő vicc, amely szerint a győzelem alkalmával készült interjúban a riporter felteszi a kérdést Dajannak:

- Miniszter úr, hadseregünk győzelme elismernéssel tarthat számot. Am, amint tudott, akciójúnak számtalan véten civil is áldozatul esett. Mi erről a véleménye?

- Nézze - válaszolt Dajan -, egyik szemem nevet, a másik meg üvegből van.

3.

Az 1971 Karácsony előtti borongós, luoskos, havas téli naphegyik reggelén letocsogtam a bogárhátú, Vanny (ejtsd: Fanni) nevű VW-mhez, hogy letakarítsam, majd a karácsonyi bevásárláshoz fuvarozásta serkentsem megbízható járgányomat.

Merőlegesen parkoltam a járda felé a Szt. István téren. Amint odaértem és szembe fordultam Vannyval, elment a szürke téli idő megtépdzta maradék jókedvem is. Ellopták a bal lámpatestet, mégpedig - mondhatom - meglepő finom erővel. Ugyanis leszerelték az üvegburkolatot, az üveget szegélyező fémkereket és az égő mögötti, csonka kúp alakú fémtükört. Ehhez az égőt le kellett választaniuk a vexeték végéhez csatlakozó tartóról. A finomság abban volt tetten érhető, hogy a világító körte - amire, úgy látszik, nem volt szükségük - peddrian visszacsatlakoztatták a tartójára. Am e tartó a kiserelt csonka kúpba már nem volt illeszthető, s így csak ernyedten csüngött. Úgy nézett ki, mint akinek kivájt szeme üregéből éppen kihullani készül egy könnycsepp. Majdnem sírva fakadtam a látványtól, no meg a tervezett bevásárlás nyilvánvaló megfaragásától.

Aztán szomorúságom elhesegetése közben eszembe jutott a Dajan-vicc. Szembefordultam Vannyval és elkeppen vigasztaltam magam:

- Látom, egyik szemed sír, de a másik MÉG üvegből van.